

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ  
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ  
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

**Факультет менеджменту та маркетингу**

**Кафедра економіки та підприємництва**

До захисту допущено:

Завідувач кафедри

\_\_\_\_\_ Світлана ТУЛЬЧИНСЬКА

«\_\_» \_\_\_\_\_ 2023 р.

**Дипломна робота**

**на здобуття ступеня бакалавра  
за освітньо-професійною програмою «Економіка бізнес-підприємства»  
спеціальності 051 «Економіка»  
на тему: «Економічне обґрунтування напрямів зниження витрат  
виробництва»**

Виконала:

студентка IV курсу, групи УЕ-91

Кочетова Вероніка Євгеніївна \_\_\_\_\_

Керівник:

к.е.н., доцент

Шевчук Наталія Анатоліївна \_\_\_\_\_

Консультант з економіко-математичного підрозділу::

к.т.н., доцент,

Кузьмінська Наталія Леонідівна \_\_\_\_\_

Рецензент:

к.е.н., доцент,

Корогодова Олена Олександрівна \_\_\_\_\_

Засвідчую, що у цій дипломній роботі немає  
запозичень з праць інших авторів без  
відповідних посилань.

Студентка \_\_\_\_\_

Київ – 2023 року

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ «КИЇВСЬКИЙ  
ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

Факультет менеджменту та маркетингу

Кафедра економіки та підприємництва

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Спеціальність 051 Економіка бізнес-підприємства

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри

\_\_\_\_\_ С.О. Тульчинська

“ \_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2023р.

**ЗАВДАННЯ**

**на дипломну роботу студенту**

**Кочетовій Вероніці Євгеніївні**

1. Тема роботи: «Економічне обґрунтування напрямів зниження витрат виробництва», керівник роботи Шевчук Н.А., к.т.н., доцент кафедри економіки і підприємництва затверджені наказом по університету від «\_\_\_» \_\_\_\_\_ 20\_\_ р. № \_\_\_\_\_

2. Строк подання студентом роботи \_\_\_\_\_

3. Вихідні дані до роботи: Форма №1 «Баланс», Форма №2 «Звіт про фінансові результати», статистична звітність за 2016-2020 роки, законодавчі та нормативні акти України.

4. Зміст роботи:

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи витрат виробничої діяльності підприємства

1.1. Сутність, види та структура витрат виробничої діяльності підприємства

1.2. Фактори впливу і оптимізації витрат виробничої діяльності підприємства

1.3. Методичні підходи визначення напрямів зниження витрат

Розділ 2. Аналіз показників витрат виробничої діяльності виробництва ПАТ «Укрнафта»

2.1. Господарсько-правові засади функціонування та загальна характеристика ПАТ «Укрнафта»

2.2. Аналіз економічних показників діяльності ПАТ «Укрнафта»

2.3. Дослідження обсягів, структури та змін витрат виробничої діяльності ПАТ «Укрнафта»

2.4. Кореляційно-регресійний аналіз показників витрат виробництва ПАТ «Укрнафта»

Розділ 3. Економічне обґрунтування напрямів зниження витрат виробничої діяльності ПАТ «Укрнафта»

3.1. Напрями та резерви зниження витрат виробничої діяльності на підприємстві

3.2. Обґрунтування заходів щодо зниження витрат виробничої діяльності ПАТ «Укрнафта»

3.3. Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів щодо зменшення витрат виробничої діяльності ПАТ «Укрнафта»

3.4. Соціально-економічний ефект від впровадження заходів із оптимізацією витрат ПАТ «Укрнафта»

5. Перелік ілюстративного матеріалу: презентація дипломної роботи.

6. Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 2, пункт 2.4			
Нормоконтроль			

7. Дата видачі завдання \_\_\_\_\_

## Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Затвердження теми науковим керівником	13.12.2022 р.	
2	I розділ написання д/р	23.01.2023 р.	
3	II розділ написання д/р	05.03.2023 р.	
4	III розділ написання д/р	16.04.2023 р.	
5	Попередній захист дипломної роботи	25.05.2023 р.	
6	Строк подання дипломної роботи на кафедру	04.06.2023 р.	
7	Захист дипломної роботи	15.06.-16.06.2023 р.	

Студент \_\_\_\_\_

Вероніка КОЧЕТОВА

Керівник роботи \_\_\_\_\_

Наталія ШЕВЧУК

## Реферат

Дипломна робота Кочетової Вероніки Євгеніївни на тему «Економічне обґрунтування напрямів зниження витрат виробництва на прикладі ПАТ «Укрнафта», спеціальність 051 «Економіка», освітня програма «Економіка бізнес-підприємства».

Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, додатків.

Робота виконана в обсязі 111 сторінок друкованого тексту, містить 17 рисунків, 38 таблиць та 7 додатків.

Мета цієї роботи полягає у проведенні дослідження напрямів зменшення та оптимізації витрат виробництва за допомогою інноваційних методів та технологій.

Для забезпечення виконання аналітичного дослідження, виявлення напрямів та створення пропозицій були використані такі методи наукового пізнання, як: синтез, аналіз, табличний, графічний, тощо.

У роботі було проведено аналіз витрат виробничої діяльності підприємства ПАТ «Укрнафта» та розроблено пропозиції, спрямовані на оновлення виробничого обладнання. Для реалізації такого напрямку потребує придбання нового бурового обладнання, оновлення засобів зв'язку та діагностики свердловин.

Об'єктом дослідження є процес зменшення обсягу витрат виробництва на ПАТ «Укрнафта».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних підходів для оптимізації витрат виробництва та зменшення собівартості продукції ПАТ «Укрнафта».

Ключові слова: витрати, собівартість, нафтодобування, добування газу, свердловина.

## **ABSTRACT**

Thesis of Veronika Kochetova on the topic "economic justification of directions for reducing production costs on the example of PJSC "Ukrnafta", specialty 051 "Economics", educational program "Business Enterprise Economics".

The thesis consists of an introduction, 3 sections, conclusions, and appendices.

The work consists of 111 pages of printed text, contains 17 figures, 38 tables and 7 appendices.

The purpose of this work is to conduct research on ways to reduce and optimize production costs using innovative methods and technologies.

To ensure the implementation of analytical research, identify directions and create proposals, such methods of scientific knowledge as synthesis, analysis, tabular, graphic were used.

The paper analyzed the costs of production activities of the enterprise of PJSC "Ukrnafta" and developed proposals aimed at updating production equipment. To implement this direction, it requires the purchase of new drilling equipment, updating of communication facilities and well diagnostics.

The object of research is the production costs of the enterprise PJSC "Ukrnafta".

The subject of the research is a set of theoretical, methodological and practical approaches to optimize production costs and reduce the cost of production of PJSC "Ukrnafta".

Keywords: costs, prime cost, oil production, gas production, well.

## ЗМІСТ

<b>ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ .....</b>	<b>9</b>
<b>ВСТУП .....</b>	<b>10</b>
<b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИТРАТ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА .....</b>	<b>13</b>
1.1. Сутність, види та структура витрат виробничої діяльності підприємства ....	13
1.2. Фактори впливу і оптимізації витрат виробничої діяльності підприємства ..	21
1.3. Методичні підходи визначення напрямів зниження витрат .....	26
Висновки до розділу 1 .....	30
<b>РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ВИТРАТ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПАТ «Укрнафта» .....</b>	<b>33</b>
2.1. Господарсько-правові засади функціонування та загальна характеристика ПАТ «Укрнафта».....	33
2.2. Аналіз економічних показників діяльності ПАТ «Укрнафта» .....	48
2.3. Дослідження обсягів, структури та змін витрат виробничої діяльності ПАТ «Укрнафта».....	57
2.4 Дослідження кореляційно-регресійної залежності витрат виробничої діяльності ПАТ «Укрнафта».....	65
Висновки до розділу 2 .....	71
<b>РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «УКРНАФТА».....</b>	<b>73</b>
3.1. Напрями та резерви зниження витрат виробничої діяльності на ПАТ «Укрнафта».....	73
3.2. Обґрунтування заходів щодо оптимізації витрат виробничої діяльності ПАТ «Укрнафта».....	78
3.3. Розрахунок витрат пов'язаних із заходами із зменшення обсягів витрат виробництва ПАТ «Укрнафта» .....	86
3.4. Соціально-економічний ефект від впровадження заходів із оптимізацією витрат ПАТ «Укрнафта».....	91
Висновки до розділу 3 .....	95
<b>ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ .....</b>	<b>97</b>

<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>	<b>99</b>
<b>ДОДАТКИ .....</b>	<b>104</b>

## ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

$K$  – коефіцієнт;

$V_{\text{ОПЕР}}$  – операційні витрати у вартісному вимірі грн.;

$K_p$  – коефіцієнт реалізації;

$D^{\text{Ч}}$  – чистий дохід у вартісному вимірі грн.;

$D^{\text{іОП}}$  – інший операційний дохід у вартісному вимірі грн.;

$V_{\text{МАТ}}$  – матеріальні витрати у вартісному вимірі грн.;

$D$  – дохід у вартісному вимірі грн.;

$D^{\text{іОП}}$  – інший операційний дохід у вартісному вимірі грн.;

$V_{\text{ОПЛ}}$  – витрати на оплату праці у вартісному вимірі грн.;

$V_{\text{АМ}}$  – амортизаційні відрахування у вартісному вимірі грн.;

$C$  – собівартість у вартісному вимірі грн..

Індекси

$Z^{\text{В}}$  – загальний рівень витрат;

$M$  – матеріалоємність;

$D$  – дохідності;

$M^{\text{Є}}$  – матеріалоємність;

$p$  – реалізація;

$AM$  – амортизаційні відрахування;

$POB$  – повна собівартість;

$Ч$  – чистий дохід.

## ВСТУП

*Актуальність обраної теми.* Функціонування підприємств народного господарства забезпечується за рахунок використання певних ресурсів. У зв'язку із цим виникають витрати, які скорочують обсяг активів підприємства або збільшують його зобов'язання. Метою кожного підприємства є зменшення обсягу витрат та збільшення обсягу доходів і, як результат, зростання рівня прибутку. Таким чином, під час провадження господарської діяльності кожен суб'єкт господарювання має забезпечувати збільшення ефективності використання ресурсів. Зважаючи на наявні умови, а саме: порушення логістичних зв'язків, накопичення зносу основних засобів, недостатня кількість кваліфікованих кадрів та втрата ринків збуту готової продукції, питання оптимізації витрат виробництва є актуальним для кожного підприємства. За допомогою досягнення цієї мети підприємство отримає конкурентні переваги на ринку, а також забезпечить економію фінансових та інших ресурсів і підвищення продуктивності праці.

*Ступінь розробки наукової проблеми.* Витрати – це важлива економічна категорія. Розвиток знань людства про неї відбувалось протягом всього історичного розвитку нашої цивілізації. Через це, дослідження сутності категорії витрати проводилось у багатьох наукових працях, де було розкрито сутність досліджуваної категорії, а також історію розвитку обліку та управління витратами. Великий вплив на еволюцію знань людства про витрати зробили, як вітчизняні, так й іноземні науковці, серед них можна виділити наступних: Ф.Ф. Бутинець, М.С. Пушкар, З.В. Задорожній, Н.С. Андрущенко, О.В. Олійник, В.О. Іваненко, Я.В. Соколова, В.С. Совінський, Г.І. Ляхович, С.В. Сорока, А.В. Долюк, А.З. Кургінян, О.П. Півнюк, Н.В. Прохар, Ю.О. Ночовна, О.І. Грицай, О.В. Павелко, Т.І. Шутько, В.Г. Федоренко, Л.В. Гусарова, О.В. Єгорова, Л.О. Дорогань-Писаренко, Ю.М. Тютюнник, Я.В. Леонов, Я.Д. Качмарик, В.А. Оченаш, О.В. Косинська, О.А.

Сарапіна, А. Сміт, К. Маркс, К. Менгер, В. Джевонс, Л. Вальрас, Е. Бем-Баверк, Ф. Візер, В. Парето та інші. Слід зазначити, що розвиток світового господарства призводить до необхідності продовження досліджень з приводу витрат, їх обліку та управління ними, що призведе до виявлення нових напрямів, які мають забезпечувати оптимізацію витрат виробництва та зменшення собівартості виробленої продукції та наданих послуг.

**Метою дипломної роботи** є обґрунтування практичних рекомендацій щодо зменшення обсягу витрат виробництва, підвищення рівня ефективності використання ресурсів підприємства під час провадження господарської діяльності та збільшення рівня продуктивності праці, а також оновлення основних засобів та використання інноваційних технологій на виробництві на прикладі підприємства ПАТ «Укрнафта».

У рамках мети, яка була наведена вище, було розроблено та виконано наступні **завдання**:

1. Проведено дослідження сутності, функцій та класифікацій наступних категорій: витрати, управління витратами;
2. Було виконано аналіз історичного розвитку знань людства про витрати, їх облік та управління ними;
3. Було проведено обґрунтування методичних підходів щодо оцінки рівня витрат виробництва та ефективності використання наявних ресурсів;
4. Було розглянуто господарсько-правові засади функціонування підприємства ПАТ «Укрнафта»;
5. Було наведено повну характеристику досліджуваного підприємства;
6. Проведено дослідження економічного стану підприємства ПАТ «Укрнафта»;
7. Було проведено дослідження витрат виробництва досліджуваного підприємства, а також запропоновано заходи спрямованих на зменшення

рівня витрат та підвищення рівня ефективності використання ресурсів підприємства;

8. Було проведено кореляційно-регресійний аналіз витрат виробництва;
9. Було виявлено і систематизовано напрями для зменшення витрат виробництва та підвищення ефективності використання ресурсів;
10. Було обґрунтовано, розраховано витрати на впровадження та оцінено соціально-економічний ефект від впровадження.

**Об'єктом дослідження** є процес зменшення обсягу витрат виробництва на ПАТ «Укрнафта».

**Предметом дослідження** є сукупність теоретичних, методичних та практичних підходів щодо зменшення обсягу витрат виробництва на підприємстві ПАТ «Укрнафта».

**Методи дослідження.** У процесі проведення дослідження було використано наступні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання:

1. Для виявлення сутності категорії та аналізу історичного розвитку знань про витрати – аналіз, синтез, узагальнення та формалізація;
2. Для проведення дослідження стану підприємства – графічний та табличний;
3. Для проведення аналізу витрат виробництва аналізованого підприємства – кореляційно-регресійний аналіз.

## РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИТРАТ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

### 1.1. Сутність, види та структура витрат виробничої діяльності підприємства

Підприємства – це фундамент сучасної національної економіки, їх ефективне функціонування забезпечує населення робочими місцями, споживачів – товарами та послугами, а державу – податковими надходженнями. Під час провадження виробничої діяльності у суб’єкта господарювання виникають витрати. Це вказує на необхідність аналізу такої важливої складової частини діяльності кожного суб’єкта господарювання.

Для кращого розкриття сутності досліджуваної категорії необхідно ознайомитись із сучасним категоріальним апаратом та еволюцією визначення витрат. Тракткування досліджуваної категорії подано у таблиці 1.1. Витрати буде розглянуто за допомогою двох підходів: з точки зору економічної теорії та з точки зору бухгалтерського обліку.

Таблиця 1.1 – Визначення сутності терміну «витрати» у вітчизняних і зарубіжних наукових джерелах, словниках, нормативно-правових актах

Джерело	Визначення категорії «витрати»
<b>1 підхід – сутність витрат розглядається з точки зору економічної теорії</b>	
Долюк А. В., Кургінян А. З.	Витрати є споживанням певних ресурсів під час провадження господарської діяльності підприємства, до її складу можна віднести: собівартість реалізованої продукції, заробітну плату, комунальні платежі, амортизацію, збитки від інших операцій та подій та нереалізовані збитки.
Півнюк О. П.	Витратами підприємства є витрачені за певний період, необхідні для забезпечення господарської діяльності підприємства (виробничої та реалізаційної) чинники, які відображаються у грошовій формі.
Прохар Н. В., Ночовна Ю. О.	Витратами підприємства є вартість певних ресурсів, які були використані, до таких можна віднести: матеріальні, трудові і фінансові ресурси. Слід зазначити, що використання грошових коштів буде називатись видатками, а не витратами.

## Продовження таблиці 1.1

Грицай О. І.	Витратами підприємства є реальним споживанням ресурсів, виконаних робіт та послуг. Цей процес супроводжується постійним відтоком коштів із підприємства.
<b>2 підхід – сутність витрат розглядається з точки зору бухгалтерського обліку</b>	
Павелко О. В.	Витратами підприємства є будь-які витрати платника податків у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах. Вони здійснюються для забезпечення подальшої діяльності суб'єкта господарювання, а їх результатом є зменшення економічних вигод. Такі зміни можуть проявлятися у такому вигляді або вибуття активів, або збільшення зобов'язань. У свою чергу, це може спричинити зменшення величини власного капіталу, крім змін капіталу за рахунок його вилучення чи розподілу власником.
Шутько Т. І.	Витрати підприємства є частиною загальних затрат, які було понесено в результаті провадження господарсько-фінансової діяльності. У свою чергу, це призводить до наступних наслідків: зменшення активів та збільшення обсягів зобов'язань підприємства. Їх розрахунок відбувається одночасно із визначенням доходів підприємства.
НП(с)БО 16 «Витрати»	Витратами звітного періоду є зменшення величини активів або збільшення величини зобов'язань суб'єкта господарювання. Це призводить до зменшення обсягів власного капіталу, окрім зменшення величини капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені
Концептуальна основа фінансової звітності (IASB)	Витратами підприємства є зменшення економічних вигод на протязі певного періоду. Цей процес може відбуватися наступним чином: вибуття активів, амортизація активів та виникнення або збільшення наявних зобов'язань підприємства. У свою чергу, це призводить до зменшення обсягів власного капіталу. Виключенням є зменшення, яке пов'язане із виплатами учасникам.
НП(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Витратами підприємства є зменшення економічних вигод, яке відбувається або через зменшення обсягів активів, або через збільшення обсягів зобов'язань. Як наслідок, це призводить до зменшення обсягу власного капіталу підприємства.

*Джерело: побудовано автором на основі [1-8]*

Із таблиці 1.1 бачимо, що наведені дефініції мають спільні риси, а відрізняються вони тільки за деякими аспектами. Таким чином, за допомогою зазначених вище дефініцій категорії «витрати» можна надати авторське визначення, яке отримає наступний вигляд: витрати підприємства є сукупністю усіх спожитих ресурсів за рахунок яких забезпечується процес господарської діяльності підприємства. Слід зазначити, що витрати підприємства пов'язані із зменшенням

економічних вигод, що проявляється через зменшення активів або збільшення зобов'язань підприємства.

На наступному етапі дослідження розглянемо історичний розвиток уявлення людства про витрати. Слід зазначити, що еволюція уявлень про витрати має довгу історію розвитку, яку можна поділити на п'ять етапів, що наведені на рисунок 1.1.

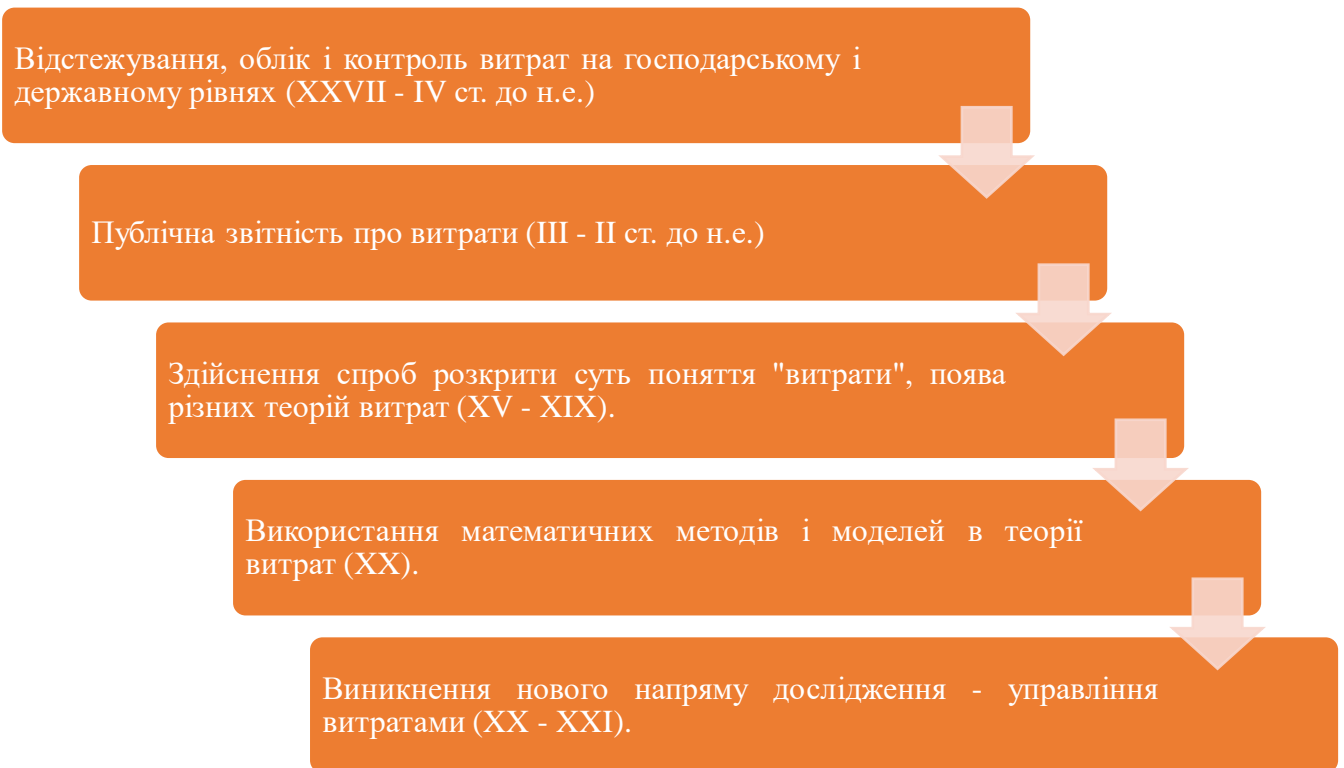


Рис 1.1 – Етапи розвитку знань про витрати

*Джерело: сформовано автором на основі [9]*

Розпочнемо із характеристики першого етапу. Проблема, яка була пов'язана із відстеженням, обліком та контролем за витратами була пов'язана із діяльністю перших держав Античного світу, а саме у Шумеру, Давнього Єгипту, Ассирії та Вавилону. На нашу думку, необхідно розглянути найбільш показові приклади, а саме розвиток поняття та управління витратами у Давньому Єгипті та Вавилоні.

У Давньому Єгипті із XV ст. до н. е. з'явилося та почало активно розвиватись державне рахівництво. До функцій нової та дуже важливої частини механізму функціонування держави входило виконання низки таких заходів: створення та

ведення облікових книг, складання звітності за доходами і видатками держави. Слід зазначити, що у Давньому Єгипті також використовувались наступні засоби контролювання витрат: кошториси та письмові звіти про витрати.

Наступним прикладом є Вавилонське царство (2200-2150 рр. до н.е.), де використовувались такі засоби контролювання витрат: зведені наряди на виконання робіт, проводився розподіл витрат на заробітну плату за видами робіт та категоріями робітників, також здійснювалось планування (нормування) та контроль витрат на оплату праці. Активно використовувались описи, списки, реєстри, іменні списки видачі продуктів як переліки об'єктів витрат. Важливим нововведенням у розрізі контролю за витратами стала фіксація використання сировини, витрат робочого часу, а також обсяг виробленої продукції. У свою чергу, для обліку використовувались різні одиниці виміру, а саме: для виготовленої цегли – поштучно, для суднобудування – місткість судна, у випадку металообробки – маса виробу [9].

Перейдемо до характеристики другого етапу розвитку уявлень людства про витрати, який пов'язаний із розвитком Стародавньої Греції (III ст. до н.е.). Він характеризується тим, що на цьому етапі було започатковано основи побудови фінансової звітності, які використовуються і зараз. Слід зазначити, що ґрунтується вона на паралельному відображенні доходів і витрат від різних видів діяльності. Важливу роль у контролі витрат відігравав поточний облік, який виконувався у вигляді хронологічного запису. У свою чергу, для того, щоб створити звітність за таким хронологічним реєстром необхідно було проводити процес рекапітуляції. Його сутність полягає у тому, що всі хронологічні записи було необхідно рознести за відповідними статтями. Проведення заходів, які було перераховано та описано призвело до певних наслідків, а саме появи нового методу контролювання витрат – рахунку. Слід зазначити, що найбільш важливу роль у розвитку уявлень людства про сутність поняття витрат та про їх контроль відіграла така держава, як Афіни. У

цьому полісі працювали спеціальні службовці та контролери, які мали проводити облік та складати звіти про доходи і витрати.

Після проведення аналізу першого та другого етапів розвитку уявлень людства про витрати та їх контроль можна зробити наступні проміжні висновки:

1. Чіткого визначення такого поняття, як витрати не існувало;
2. Як витрати тоді сприймалися певні ресурси, які витрачались під час провадження господарської діяльності;
3. Контроль, відстеження та облік відбувались та розвивались, в основному, на рівні держав.

Наступним стане аналіз третього етапу розвитку знань про витрати. Цей етап характеризується зародженням та розвитком двох теорій, а саме: трудової теорії вартості та теорії граничної корисності. У свою чергу, найбільш важливою частиною обох теорій була категорія витрат.

Перейдемо до характеристики кожної із зазначених теорій. Засновниками трудової теорії вартості були такі вчені, як В. Петті та П. Буагільбер. Потім її поглибили і розвинули А. Сміт та К. Маркс. Слід зазначити, що витратами підприємства представники класичної політичної економії вважали сукупність спожитих засобів виробництва та необхідної праці робочої сили, що забезпечували процес виробництва. У свою чергу вартість використаних ресурсів визначає вартість виробництва та реалізації продукції.

Перейдемо до характеристики теорії граничної корисності. Вона представляла інший підхід до того, як трактувати категорії витрат виробництва та вартості. Серед представників теорії граничної корисності можна виділити наступних: К. Менгер, В. Джевонс, Л. Вальрас, Е. Бем-Баверк, Ф. Візер, В. Парето. Прихильники цієї теорії вважали, що зведення вартості до витрат праці або трьох факторів виробництва є неправильним і пропонували розраховувати вартість виробленого продукту за допомогою ступеня корисності отриманого результату.

Слід зазначити, що такі вчені, як: А. Маршалл та П. Самуельсон (представники неокласичної теорії вартості), вважали, що описані вище теорії – це окремі складові єдиного цілого. Наведена інформація показує, що трудова теорія вартості та теорія граничної корисності мають спільну рису, а саме те, що виробничий процес в них трактується, як взаємодія трьох основних факторів, що у свою чергу, призводить до виникнення витрат.

Перейдемо до характеристики четвертого етапу розвитку знань про витрати. Особливістю цього етапу було активне впровадження та використання математичних методів у теорії витрат. Важливою подією цього етапу було формування виробничої функції, які здійснили представники неокласичної теорії на початку ХХ століття. Основною ідеєю цієї функції було визнання того, що економічна система функціонує за принципом зіставлення витрат та результатів. Таким чином, на четвертому етапі розвитку поняття витрат вони розглядались, як комплекс певних ресурсів (матеріальні, грошові, тощо), які забезпечують провадження діяльності підприємства та є основою для знаходження величини показника собівартості продукції

Перейдемо до аналізу п'ятого етапу розвитку знань про витрати. Він характеризується тим, що у сучасній економічній літературі існують різні трактування поняття витрати, що було доведено за допомогою наданих дефініцій у таблиці 1.1. Такі відмінності у трактуванні категорії витрат з'явилися через те, що науковці використовують різні підходи до визначення цієї категорії, а саме: з позицій придбання засобів виробництва та позицій використання у процесі виробництва.

Після сутності поняття витрат за допомогою дослідження різних дефініцій та проведення аналізу історичного розвитку категорії витрат та їх контролю перейдемо до чіткого визначення цієї важливої складової діяльності підприємства.

Наступним етапом стане створення класифікації видів витрат, які наведено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Класифікація видів витрат за різними ознаками

Ознака	Види витрат
По відношенню до виробничого процесу	Основні витрати Накладні витрати
По відношенню до обсягів виробництва	Умовно-постійні витрати Умовно-змінні витрати
За єдністю складу	Одноразові витрати Комплексні витрати
За способом віднесення на собівартість окремих видів виробництва	Прямі витрати Непрямі витрати
За доцільністю	Продуктивні витрати Непродуктивні витрати
За календарним періодом	Поточні витрати Одноразові витрати
За видами витрат	Витрати за економічними елементами Витрати за статтями калькуляції

*Джерело: побудовано автором на основі [10]*

Із таблиці 1.2 бачимо, що види витрат можна класифікувати за наступними ознаками: по відношенню до виробничого процесу, по відношенню до обсягів виробництва, за єдністю складу, за способом віднесення на собівартість окремих видів виробництва, за доцільністю, за календарним періодом та за видами витрат.

Слід зазначити, що витрати можна класифікувати і за іншими ознаками. Альтернативну класифікацію представлено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Класифікація витрат за різними ознаками

Ознака	Характеристика витрат
За визначенням фінансового результату	Вичерпані та невичерпані
За визначенням відношення до собівартості продукції	На продукцію за відповідний період
За способами перенесення вартості на продукцію	Прямі та непрямі
За відношенням до процесу виробництва	Основні та загальновиробничі
За ступенем впливу обсягу діяльності на рівень витрат	Змінні та постійні
За відношенням до прийняття рішень	Релевантні та нерелевантні
За відношенням до варіантів дії	Дійсні та альтернативні
За контролем виконання	Контрольовані та неконтрольовані
За календарними періодами	Одноразові, поточні, довгострокові
За функцією управління	Виробничі, комерційні, адміністративні

*Джерело: побудовано автором на основі [11]*

Після наведення класифікації витрат підприємства перейдемо до наступного етапу дослідження, а саме аналізу структури витрат, яку досліджують за наступними характерними ознаками: за видами діяльності, за галузями діяльності та видами продукції, економічними елементами, за статтями витрат по окремих видах продукції (робіт, послуг), за залежністю від обсягу виробництва та реалізації продукції, за участю (роллю) в процесі виробництва, за способом включення до собівартості продукції, за економічним змістом та за складом [12].

Для більшої наочності необхідно деталізувати елементи структури витрат, які виділяють за допомогою наступних показових та важливих ознак: видами діяльності та економічними елементами. За першою ознакою виділяють витрати операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Слід зазначити, що витрати операційної діяльності поділяються на витрати основної та інвестиційної діяльності. У свою чергу, за економічними елементами можна виділити елементи структури витрат підприємства: операційні, адміністративні та витрати на збут. Слід зазначити, що операційні витрати можна поділити на матеріальні, витрати на оплату праці та відрахування, які пов'язані із амортизацією.

Під час проведення дослідження було наведено визначення сутності терміну «витрати» у вітчизняних і зарубіжних наукових джерелах, словниках, нормативно-правових актах, також було розглянуто історичний розвиток знань про витрати та наведено п'ять етапів їх еволюції, виділено види витрат та їх структурні елементи в залежності від певних ознак. Після аналізу наведених конотацій категорії витрати можна надати авторське визначення категорії «витрати». На нашу думку, витрати підприємства є сукупністю усіх спожитих ресурсів за рахунок яких забезпечується процес господарської діяльності підприємства. Слід зазначити, що витрати підприємства пов'язані із зменшенням економічних вигод, що проявляється через зменшення активів або збільшення зобов'язань підприємства.

## 1.2. Фактори впливу і оптимізації витрат виробничої діяльності підприємства

Однією із найбільш важливих задач підприємства під час провадження господарської діяльності є забезпечення виробництва усіма необхідними видами ресурсів, а також оптимізація та зменшення обсягів витрат, оскільки це призведе до збільшення доходів і, як результат, в результаті прибутку. Досягнення цієї мети забезпечує управління витратами – це складний економічний процес, який спрямовано на формування оптимального рівня витрат підприємства. Слід зазначити, що налагоджена система управління цим процесом дає змогу найбільш ефективно використовувати наявні ресурси, а також дозволяє економити їх. До складу процесу управління витратами входять наступні елементи: організація обліку витрат, аналіз витрат відповідно до їх структури та впливу на результати діяльності суб'єкта господарювання, прийняття обґрунтованих управлінських рішень, забезпечення процесу планування обсягів витрат та прибутків на основі наявної ситуації на ринку, створення ефективною системи заохочення (мотивації) працівників та забезпечення контролю за обсягами використання наявних ресурсів і впровадження заходів для оптимізації витрат [13-23]. Схему процесів управління витратами підприємства наведено на рисунку 1.2.



Рис 1.2 – Схема процесів управління витратами підприємства

*Джерело: сформовано автором на основі [20-23]*

Після того, як було охарактеризовано процес управління витратами можна надати чітке його визначення, а саме –

це система, яка забезпечує цілеспрямований вплив на склад, структуру і зміни витрат та їх чинники на всіх етапах формування і розподілу витрат. Цей процес ґрунтується на використанні об'єктивних економічних законів і функцій менеджменту, з метою забезпечення підвищення ефективності діяльності підприємства. Її досягнення можна забезпечити за допомогою оптимізації рівня витрат, забезпечення його конкурентоспроможності на ринку та досягнення стратегічної мети і поточних завдань його розвитку [19-22]. У свою чергу, головною метою цієї системи є пошук найбільш ефективного способу використання наявних ресурсів, тобто оптимізація витрат.

У свою чергу, процес оптимізації діяльності підприємства – це комплекс заходів із пошуку найбільш ефективних методів провадження господарської діяльності, яка забезпечують максимально можливий ефект за мінімально можливого рівня витрат. Таким чином, оптимізація витрат є безперервним процесом планування, обліку, аналізу, контролю витрат та прийняття управлінських рішень, які забезпечують провадження економічної політики на підприємстві. Для забезпечення цього процесу використовуються інструменти мотивації працівників на всіх рівнях сформованої організаційної структури [21]. Характеристика складових цього процесу наведено у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 – Характеристика складових частин оптимізації витрат

Складова частина	Характеристика
Планування	Виконання цієї складової частини забезпечується для того, щоб визначити необхідний обсяг ресурсів, які необхідно витратити у плановому періоді для забезпечення ефективної діяльності суб'єкта господарювання. Створення плану витрат також буде використано під час розрахунку прибутку, який буде отримано за певного рівня та структури витрат.

## Продовження таблиці 1.4

Облік	Виконання цієї складової частини забезпечується для того, щоб здійснювати заходи із моніторингу, ідентифікації, обчислення та реєстрації факту витрат під час провадження господарської діяльності підприємства.
Аналіз	Виконання цієї складової частини забезпечується для того, щоб визначити ступінь раціональності використання ресурсів, тобто витрат, та оцінити вплив певних факторів на зміну їх обсягів.
Організація та контроль	Виконання цієї складової частини забезпечується для того, щоб виявити місця, де формуються витрати, а також центри відповідальності для того, щоб відстежувати ті причини, які призвели до перевищення обсягу витрат над плановим рівнем або економії та виявлення осіб, які відповідають за такі відхилення.
Прийняття управлінських рішень	Виконання цієї складової частини забезпечується для того, щоб обґрунтувати доцільність виробництва окремих видів продукції, виборі техніки та технології, формуванні товарного асортименту підприємства тощо.

*Джерело: побудовано автором на основі [25-27]*

Після характеристики оптимізації витрат необхідно деталізувати за якими напрямками може здійснюватися цей процес. Взагалі, вибір того чи іншого способу залежить від особливостей підприємства та специфіки його діяльності. Серед напрямів можна виділити наступні: удосконалення системи управління витратами, оптимізація витрат на оплату праці та підвищення продуктивності праці, удосконалення процесу закупівлі, організація відділу логістики, придбання нового або модернізації старого обладнання, вивчення причин браку та впровадження концепції ланцюга цінностей. Їх характеристики наведено у таблиці 1.5.

Таблиця 1.5 – Характеристика напрямів оптимізації витрат

Напрямок	Характеристика
Удосконалення системи управління витратами	Зменшення кількості ланок всередині системи управління, а також організація детального обліку витрат підприємства. Створення системи із чіткою ієрархією, де будуть об'єднані лінійні і функціональні зв'язки між керівним складом та фахівцями, які приймають активну участь в забезпеченні процесу управління витратами. Ця система має бути пов'язаною із організаційною і виробничою структурами підприємства. Організація та деталізація витрат дозволить фахівцям чітко виявляти де саме можна скоротити витрати, а де відбуваються зайві перевитрати.

## Продовження таблиці 1.5

Оптимізація витрат на оплату праці та підвищення продуктивності праці	Резервом який можна використати для зменшення рівня витрат на оплату праці є збільшення показників продуктивності праці за допомогою автоматизації виробництва, а також підвищення ефективності використання робочого часу, що можна реалізувати за допомогою ліквідації можливих його втрат, підвищення рівня дисциплінованості та відповідальності працівників.
Удосконалення процесу закупівлі	Для забезпечення виконання такого напрямку необхідно впроваджувати наступні заходи: 1. Використання тендерів для вибору найбільш вигідних для підприємства умов; 2. Проведення наскрізного аналізу логістичних каналів. Це дослідження дасть змогу виявити поточний стан запасів та визначити шляхи для їх зменшення. Серед найбільш поширених способів досягнення такої цілі є скорочення та об'єднання складів.
Організація відділу логістики	За умови раціональної організації процесів поставок зменшиться обсяг запасів на складах, у тому числі і готової, але не реалізованої продукції. Звільнені складські приміщення можна здавати в оренду. Таким чином, будуть акумулюватися додаткові фінансові ресурси.
Придбання нового або модернізації старого обладнання	Забезпечення реалізації такого напрямку вимагає реалізації наступних заходів: впровадження інноваційної техніки та обладнання, використання нових видів сировини і матеріалів на виробництві, автоматизація і механізація виробничих процесів.
Вивчення причин браку	Для того, щоб забезпечити реалізацію цього напрямку необхідно впровадити або модернізувати процес аналітичного обліку браку. Його реалізація дозволить своєчасно виявляти, усувати та запобігати браку на виробництві. Це призведе до скорочення витрат сировини на виробництві і зменшення собівартості продукції.
Впровадження концепції ланцюга цінностей	Налагодження тісних зв'язків із постачальниками та покупцями. Ланцюг цінності – це узгоджений набір видів діяльності, що створюють цінність для підприємства, починаючи з вихідних джерел сировини для постачальників даного підприємства аж до готової продукції, доставленої кінцевому покупцеві, включаючи обслуговування споживача.

*Джерело: побудовано автором на основі [29-32]*

Після визначення сутності процесів управління та оптимізації витрат, а також напрямів їх оптимізації можна побудувати концептуальну модель управління витратами та системи заходів, які забезпечують підвищення ефективності діяльності підприємств – рисунок 1.3.

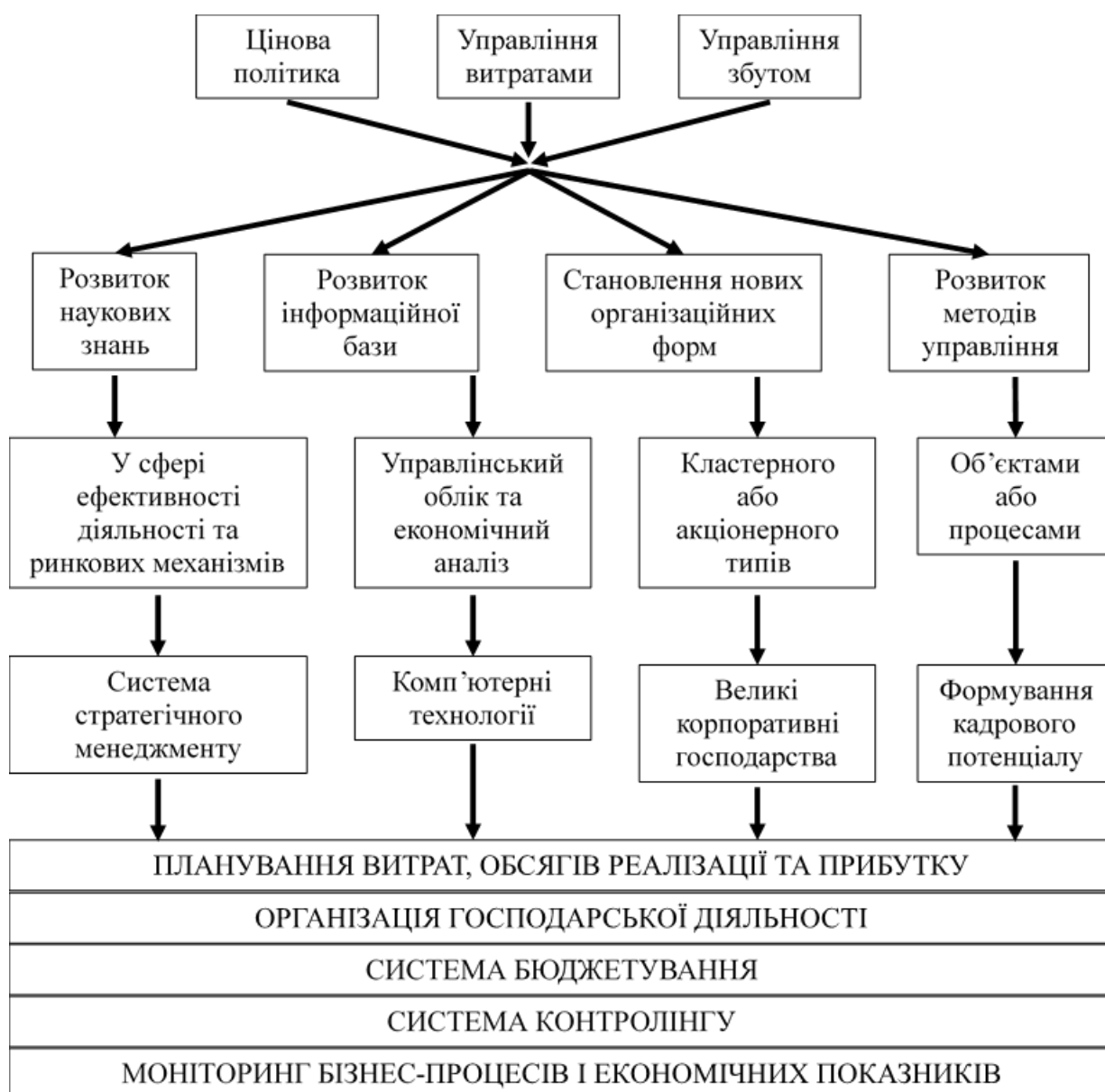


Рис 1.3 – Схема процесів управління витратами підприємства

*Джерело: сформовано автором на основі [29, 33]*

Отже, під час проведення дослідження було розкрито сутність таких процесів, як управління та оптимізації витрат, а також наведено їх складові частини. Були виявлені можливі шляхи оптимізації витрат, а саме: удосконалення системи управління витратами, оптимізація витрат на оплату праці та підвищення продуктивності праці, удосконалення процесу закупівлі, організація відділу логістики, придбання нового або модернізації старого обладнання, вивчення

причин браку та впровадження концепції ланцюга цінностей. Також було побудовано схему процесів управління витратами на підприємстві, яка відображає послідовність процесів під час вирішення задач із підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання.

### **1.3. Методичні підходи визначення напрямів зниження витрат**

Аналіз витрат виробництва на підприємстві є важливою складовою аналізу його діяльності. Мета такого дослідження – це розрахунок оптимальної величини витрат виробництва (собівартості) одиниці продукції, її складових та пошук резервів для їх зменшення. Серед основних завдань аналізу витрат підприємства та собівартості виготовленої продукції, як: товарів, робіт та послуг, можна виділити наступні:

1. Оцінка загальної суми витрат, їх окремих видів за аналізований період та змін порівняно з попереднім періодом (горизонтальний аналіз);
2. Дослідження структури витрат та собівартості продукції (вертикальний або структурний аналіз);
3. Аналіз дотримання планів за показниками витрат і собівартості, факторний аналіз відхилень;
4. Виявлення можливостей зниження собівартості одиниці продукції; оптимізації витрат;
5. Оцінка ефективності витрат підприємства [24].

Наступним етапом стане деталізація кожного завдання, які наведено вище.

Сутність першого завдання полягає у тому, що дослідження з приводу витрат виробництва починають із загального аналізу. Витрати підприємства відображаються у формі № 2 фінансової звітності «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», зокрема у розділі I «Фінансові результати» (дані щодо витрат за видами діяльності) та розділі II «Елементи операційних витрат»

(інформація щодо складу витрат за економічними елементами). Витрати поглиблено аналізують за допомогою форм статистичної звітності.

У свою чергу, під час аналізу динаміки собівартості необхідно уточнювати таку інформацію: обсяг виготовленої продукції та витрати на їх виробництво. Це пояснюється тим, що під час порівняння абсолютних сум планових та фактичних витрат із показниками за базовий період не дає змогу зробити правильних висновків без урахування зміни обсягу виробництва.

Перейдемо до характеристики наступного завдання, а саме дослідження структури витрат та собівартості продукції (вертикальний або структурний аналіз). Таке дослідження полягає у аналізі та порівнянні структури планових і фактичних витрат, а також значень, що характеризують структуру витрат за попередній період. Такий аналіз дозволяє визначити напрямки подальших досліджень, звернути першочергову увагу на ті витрати, питома вага яких збільшилась.

Перейдемо до характеристики третього завдання – аналізу дотримання планів за показниками витрат і собівартості, факторний аналіз відхилень. Взагалі, заплановані витрати підприємства передбачаються кошторисами витрат у відповідності до норм, нормативів, лімітів і кошторисів, а також їх порівнюють із фактичними показниками обсягу витрат. Слід зазначити, що не всі витрати підприємство може запланувати наперед, а саме непродуктивні витрати до яких можна віднести такі: втрати від браку, простоїв, псування матеріальних цінностей, нестач, надзвичайних подій, сплачені штрафи, пені, неустойки тощо.

Наступним завданням є виявлення можливостей зниження собівартості одиниці продукції; оптимізації витрат. Слід зазначити, що головною метою аналізу витрат виробництва є формування її оптимальної величини, структури, а також пошук можливості для зменшення. Також не можна вважати позитивним явищем зменшення обсягу витрат шляхом зниження споживання ресурсів. Така тотальна економія не може бути довготривалою стратегією суб'єкта господарювання, адже вона не дасть змогу розширювати виробництво, що призводить до втрати

конкурентних переваг. Політику такої економії можна використовувати протягом короткого строку.

Вагомим резервом для зменшення собівартості продукції є ліквідація втрат на всіх етапах господарської діяльності, а саме: втрати ресурсів, незавершеного виробництва, готової продукції при збиранні та збереженні тощо. Втрати матеріалів, трудових витрат і коштів виникають через те, що порушується технологічна дисципліна, а також відсутності належного контролю на проміжних етапах технологічного циклу. Завершальним етапом дослідження втрат – це аналіз причин їх виникнення, розробка заходів, що призведуть до їх скорочення або ліквідації, а також знаходження можливості відшкодування збитків за рахунок винуватців, посилення контролю за дотриманням технології тощо [18].

Останнім завданням аналізу витрат є оцінка їх ефективності. Взагалі, виробництво вважається ефективним за умови, коли його результати перевищують витрати необхідних для його функціонування ресурсів: уречевленої та необхідної праці. Таким чином, за виконання такої умови можна стверджувати, що виробництво створює корисний ефект.

Показники ефективності витрат обчислюють за допомогою співставлення фінансових результатів із понесеними витратами, собівартістю продукції. Такі коефіцієнти характеризують ефективність використання спожитих, на певний вид діяльності, засобів. До таких показників можна віднести наступні: показники рентабельності продукції, рентабельності окремих видів діяльності, коефіцієнти окупності понесених витрат тощо [17]. Слід зазначити, що охарактеризовані вище завдання ставляться за умови відсутності запланованих змін у видах та масштабах діяльності підприємства. У випадку впровадження таких змін, що передбачають освоєння нових видів діяльності та продукції та появою додаткових витрат, завдання аналізу змінюються на такі:

1. Вивчення витрат по стадіях життєвого циклу виробу;
2. Порівняльний аналіз;

3. Аналіз витрат з метою управління безбитковим обсягом виробництва;
4. Оцінка величини і рівня витрат за різними варіантами управлінських рішень альтернативного характеру [24-29].

Результат вирішення наведеної групи завдань полягає у виборі найкращих (оптимальних) варіантів рішень з позиції їх ефективності. Наступним етапом стане створення системи показників із оцінки ефективності витрат виробництва, які наведено у таблиці 1.6.

Таблиця 1.6 – Система показників, що характеризують ефективність витрат на виробництво

Показник	Формула	Елементи формули
Коефіцієнт загального рівня витрат виробництва, грн./грн.	$K^{ЗВ} = \frac{V_{ОПЕР} * K_P}{D^Ч + D^i_{ОП}}$	В <sub>ОПЕР</sub> – операційні витрати; K <sub>р</sub> – коефіцієнт реалізації; D <sup>Ч</sup> – чистий дохід; D <sup>i</sup> <sub>ОП</sub> – інший операційний дохід.
Коефіцієнт матеріалоемності, грн./грн.	$K_M = \frac{V_{МАТ} * K_P}{D^Ч + D^i_{ОП}}$	В <sub>МАТ</sub> – Матеріальні витрати; K <sub>р</sub> – коефіцієнт реалізації; D <sup>Ч</sup> – чистий дохід; D <sup>i</sup> <sub>ОП</sub> – інший операційний дохід.
Коефіцієнт трудоемності, грн./грн.	$K_{ОП}^{ЗВ} = \frac{V_{ОПЛ} * K_P}{D^Ч + D^i_{ОП}}$	В <sub>ОПЛ</sub> – витрати на оплату праці; K <sub>р</sub> – коефіцієнт реалізації; D <sup>Ч</sup> – чистий дохід; D <sup>i</sup> <sub>ОП</sub> – інший операційний дохід.
Коефіцієнт рівня амортизації, грн./грн.	$K_{АМ}^{ЗВ} = \frac{V_{АМ} * K_P}{D^Ч + D^i_{ОП}}$	В <sub>АМ</sub> – амортизаційні відрахування; K <sub>р</sub> – коефіцієнт реалізації; D <sup>Ч</sup> – чистий дохід; D <sup>i</sup> <sub>ОП</sub> – інший операційний дохід.
Коефіцієнт дохідності, грн./грн.	$K_D = \frac{D^Ч}{C_{ПОВ}}$	D <sup>Ч</sup> – чистий дохід від реалізації продукції; C <sub>ПОВ</sub> – повна собівартість реалізованої продукції.
Матеріалоемність, грн./грн.	$K^{МС} = \frac{C_{МАТ}}{C_{ВИР}}$	C <sub>МАТ</sub> – собівартість окремих складових; C <sub>ВИР</sub> – виробнича собівартість.

*Джерело: сформовано автором на основі [29-31]*

Отже, метою аналізу витрат виробництва на підприємстві є розрахунок оптимальної величини витрат виробництва одиниці продукції, її складових та пошук резервів для їх зменшення. Було виявлено, що у випадку відсутності запланованих істотних змін на підприємстві, таке дослідження виконуватиме наступні завдання: оцінку загальної суми витрат, їх окремих видів за аналізований

період та змін порівняно з попереднім періодом, дослідження структури витрат та собівартості, аналіз дотримання планів за показниками витрат і собівартості, факторний аналіз відхилень, виявлення можливостей зниження собівартості одиниці продукції, оптимізації витрат, оцінку ефективності витрат підприємства. Слід зазначити, що за введення істотних змін на підприємстві завдання аналізу витрат виробництва змінюються на такі: вивчення витрат по стадіях життєвого циклу виробу, порівняльний аналіз, аналіз витрат з метою управління беззбитковим обсягом виробництва, оцінка величини і рівня витрат за різними варіантами управлінських рішень альтернативного характеру. Було побудовано систему показників для оцінки ефективності витрат виробництва.

### **Висновки до розділу 1**

Отже, під час проведення дослідження теоретико-методологічних аспектів, пов'язаних із витратами виробництва на промислових підприємствах було визначено, що історія розвитку цієї категорії пов'язана із еволюцією людства та світової економіки. Було наведено авторську версію цієї категорії, а саме: витрати – це вартість використаних підприємством ресурсів, необхідних для провадження виробничої діяльності суб'єкта господарювання, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань. Було розглянуто історичний розвиток знань людства про витрати та виділено і охарактеризовано п'ять його періодів, а саме: відстежування, облік і контроль витрат на господарському і державному рівнях (XXVIII – IV ст. до н.е.), публічна звітність про витрати (III – II ст. до н.е.), здійснення спроб розкрити суть поняття «витрати», поява різних теорій витрат (XV-XIX ст.), використання математичних методів в теорії витрат, дослідження поведінки витрат, вивчення витрат як об'єкту обліку і контролю (XX ст.) та виникнення нового напрямку дослідження – управління витратами (кін. XX – початок XXI ст.)

Наступний етап дипломної роботи був пов'язаним із основними напрямками оптимізації витрат виробництва. При виконання цієї частини було розкрито сутність таких процесів, як управління витратами – це система цілеспрямованого впливу на склад, структуру і поведінку витрат та їх чинники на всіх етапах формування і розподілу витрат, та оптимізація витрат – безперервний процес планування, обліку, аналізу, контролю витрат та прийняття рішень щодо подальшої економічної політики підприємства з використанням інструментів мотивації працівників на всіх рівнях сформованої організаційної структури. Також було виявлено та наведено їх складові частини. Були виявлені можливі шляхи оптимізації витрат, а саме: удосконалення системи управління витратами, оптимізація витрат на оплату праці та підвищення продуктивності праці, удосконалення процесу закупівлі, організація відділу логістики, придбання нового або модернізації старого обладнання, вивчення причин браку та впровадження концепції ланцюга цінностей. Також побудовано схему процесів управління витратами на підприємстві, яка відображає послідовність процесів під час вирішення задач із підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання.

Завершальним етапом першого розділу було створення системи показників, що дадуть змогу оцінити ефективність витрат виробництва на підприємстві. Під час виконання цієї частини було виявлено, що метою аналізу витрат виробництва на підприємстві є розрахунок оптимальної величини витрат виробництва одиниці продукції, її складових та пошук резервів для їх зменшення. Було виявлено, що у випадку відсутності запланованих істотних змін на підприємстві, таке дослідження виконуватиме наступні завдання: оцінку загальної суми витрат, їх окремих видів за аналізований період та змін порівняно з попереднім періодом, дослідження структури витрат та собівартості, аналіз дотримання планів за показниками витрат і собівартості, факторний аналіз відхилень, виявлення можливостей зниження собівартості одиниці продукції, оптимізації витрат, оцінку ефективності витрат підприємства. Слід зазначити, що за введення істотних змін на підприємстві

завдання аналізу витрат виробництва змінюються на такі: вивчення витрат по стадіях життєвого циклу виробу, порівняльний аналіз, аналіз витрат з метою управління беззбитковим обсягом виробництва, оцінка величини і рівня витрат за різними варіантами управлінських рішень альтернативного характеру. Було побудовано систему показників для оцінки ефективності витрат виробництва.

## **РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ВИТРАТ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПАТ «Укрнафта»**

### **2.1. Господарсько-правові засади функціонування та загальна характеристика ПАТ «Укрнафта»**

Першим етапом цієї частини дослідження стане характеристика досліджуваного підприємства. Публічне акціонерне товариство «Укрнафта» є найбільшим підприємством України у сфері добування та переробки нафти і газу. Цей факт відображається і у статистичних показниках нафтогазової галузі, оскільки частка видобутих товариством нафти і газу складала 62,7% та 5,8% від загального обсягу видобутку цих ресурсів в Україні за 2021 рік.

Слід зазначити, що ПАТ «Укрнафта» має розгалужену структуру, до якої входять такі бізнес-підрозділи, як «Укрнафта-Схід» і «Укрнафта-Захід». У свою чергу, у складі цих підрозділів присутні шість нафтогазовидобувних управлінь і три газопереробних заводи, а також Управління нафтопромислового сервісу (надає повний спектр сервісних послуг для нафтогазовидобувної галузі) і підрозділ «Укрнафта Буріння» (спеціалізується на виконанні пошуково-розвідувального та експлуатаційного буріння) [34].

Досліджуване підприємство повністю забезпечене із правової точки зору, тобто має усі необхідні дозволи для провадження діяльності із видобутку та переробки нафти і газу, так на 01.01.2022 року ПАТ «Укрнафта» володіло 85 спеціальними дозволами для видобування вуглеводнів. Також товариство забезпечене необхідними об'єктами для провадження виробничої діяльності, оскільки на балансі товариства знаходяться 1791 нафтових і 147 газових свердловин, а також 537 АЗС, які належать до мережі АЗС UKRNAFTA. Аналізоване підприємство провадить свою діяльність у наступних областях України: Сумська, Полтавська, Чернігівська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька, Дніпропетровська та Харківська. У свою чергу, акції

ПАТ «УКРНАФТА» вільно обертаються та включені до біржових списків АТ «Фондова біржа ПФТС» та АТ «Українська біржа» [34].

Наступною складовою, яку необхідно охарактеризувати – це наявні напрями діяльності ПАТ «Укрнафта», серед таких можна виділити наступні:

1. Добування сирової нафти;
2. Добування природного газу;
3. Роздрібна торгівля пальним.

Узагальнену інформацію про аналізований суб'єкт господарювання подаємо у вигляді таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Загальна інформація про ПАТ «Укрнафта»

Повне найменування	Публічне Акціонерне Товариство «Укрнафта»
Скорочене найменування	ПАТ «Укрнафта»
Дата реєстрації	31.03.1994
ЄДРПОУ	00135390
Адреса реєстрації	Україна, 04053, місто Київ, ПРОВУЛОК НЕСТОРІВСЬКИЙ, будинок 5
Керівник	Гез Олег Валентинович
Телефони	+3804450610 +3804450303
E-mail	office@ukrnafta.com

*Джерело: побудовано автором на основі [34, 35]*

Необхідно вказати те, що процес управління товариством виконують наступні органи (складові):

1. Загальні збори акціонерів.
2. Наглядова рада Товариства.
3. Правління Товариства.

Загальні збори є вищим управлінським органом акціонерного товариства «Укрнафта». Його головними функціями є вибір керівних органів, а також розгляд фінансових звітів. У свою чергу, наглядова рада товариства є головним контролюючим органом, який має здійснювати моніторинг процесів реалізації створеної стратегії, а також планів акціонерного товариства. Для цього наглядова

рада має належно контролювати діяльність виконавчого органу, а також оцінювати його результати.

Правління Товариства – це орган оперативного управління до якого входять голова та члени правління. У випадку ПАТ «Укрнафта» до складу цього органу входять:

1. Гез Олег Валентинович – голова правління.
2. Євць Ірина Володимирівна – заступник голови правління, головний фінансовий директор.
3. Калугін Маврікій Анісімович – заступник голови правління, виконавчий віце-президент з питань видобутку та переробки.
4. Кропив'янська Олена Євгенівна – заступник голови правління, виконавчий віце-президент по роботі з персоналом.
5. Мордовенко Дмитро Миколайович – заступник голови правління, виконавчий віце-президент з питань корпоративної стратегії та розвитку.

Слід зазначити, що у зв'язку із активізацією бойових дій фінансова звітність підприємства за 2021 та 2022 роки не публікувалась, через це будуть проаналізовані показники наведені у фінансових звітах 2018, 2019 та 2020 років.

Перейдемо до характеристики кадрової складової на ПАТ «Укрнафта». На 2020 рік на підприємстві нараховувалось 21 062 штатних працівників, 82 сумісники, 27 працівників, які працюють за цивільно-правовим договором та 71 робітник, які працювали за умов неповного робочого дня. Слід зазначити, що фонд оплати праці у 2020 році складав 4 155 581,7 тис. грн.

Перейдемо до визначення продукції, яку виробляє аналізоване підприємство. ПАТ «Укрнафта» займається виробництвом та реалізацією таких видів продукції, як: нафта та конденсат, природний та скраплений газ, а також нафтопродукти, ця діяльність залишається перспективною. Важливим фактором впливу на рівень попиту на природний газ є сезонність. У свою чергу, її вплив відображається на ціні природного газу, а саме у період із квітня по жовтень її рівень нижчий, ніж у період

із листопада по березень. Залежність від сезонних змін для інших категорій продукції є незначною. Галузь характеризується великою зарегульованістю в частині механізму реалізації нафти та газового конденсату власного видобутку, а також скрапленого газу власного виробництва [35].

Перейдемо до дослідження обсягів виробництва та продажів основних видів продукції, інформацію наведено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Обсяги виробництва та реалізації основних видів продукції ПАТ «Укрнафта»

Рік	Виробництво				Реалізація			
	Нафта з конденсатом, тис. т	Газ природний, млн. куб. м	Нафтопродукти	Інше	Нафта з конденсатом, тис. т	Газ природний, млн. куб. м	Нафтопродукти, тис. т	Інше
2018	1447,8	1081,4	0	0	1470,4	350,2	335,4	0
2019	1515,6	1162,2	0	0	297,9	726,7	926,4	0
2020	1500,546	1127,45	0	0	172	2704	1392	0

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Після розрахунків можна дійти певних висновків. По-перше, обсяги виробництва нафти з конденсатом та природного газу у досліджуваний період мали тенденцію до зростання. По-друге, обсяги реалізації нафти з конденсатом поступово зменшувались. По-третє, обсяги реалізації природного газу та нафтопродукти значно зросли. Для більшої наочності детально проаналізуємо зміни в обсягах виробництва основних видів продукції у досліджуваний період (2018-2020 роки). Результати наведено у таблиці 2.3 та рисунку 2.1.

Таблиця 2.3 – Аналіз зміни обсягів виробництва основних видів продукції ПАТ «Укрнафта» у період із 2018 по 2020 роки

Види продукції	Обсяг виробництва			Зміна обсягу виробництва продукції				
	Роки	2018	2019	2020	Абс., тис.грн (2019/2018)	Темп зміни (%) (2019/2018)	Абс., тис.грн (2020/2018)	Темп зміни (%) (2020/2018)
Нафта з конденсатом		1447,8	1515,6	1500,6	67,8	104,68%	52,746	103,64%
Газ природний		1081,4	1162,2	1127,5	80,8	107,47%	46,05	104,26%
Нафтопродукти		0	0	0	-	-	-	-
Інше		0	0	0	-	-	-	-

Джерело: побудовано автором на основі [35]

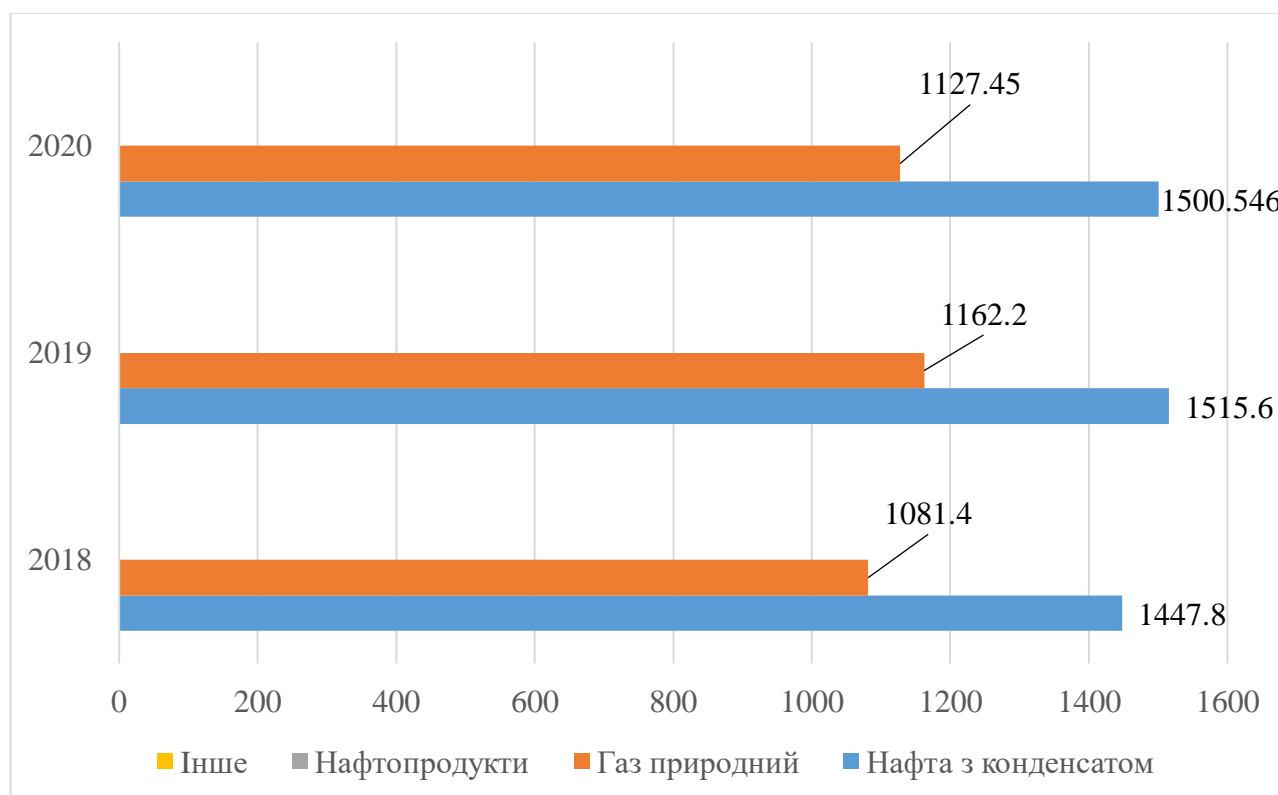


Рис. 2.1 – Обсяги виробництва основних видів продукції ПАТ «Укрнафта»

Джерело: побудовано автором на основі [35]

Отримані розрахунки показують, що у період із 2018 по 2020 роки обсяги виробництва нафти із конденсатом збільшилась із 1447,8 тис. т до 1500,6 тис. т. У

свою чергу, обсяги виробництва природного газу зросли із 1081,4 млн. куб. м у 2018 році до 1127,5 у 2020 році. Необхідно вказати, що пікові значення обсягів виробництва було досягнуто у 2019 році.

Перейдемо до наступного етапу, а саме аналізу обсягів реалізації основних видів продукції, отримані результати наведено у таблиці 2.4 та рисунку 2.2.

Таблиця 2.4 – Аналіз зміни обсягів реалізації основних видів продукції ПАТ «Укрнафта»

Види продукції	Обсяг реалізації			Зміна обсягу реалізації продукції				
	Роки	2018	2019	2020	Абс., тис.грн (2019/2018)	Темп зміни (%) (2019/2018)	Абс., тис.грн (2020/2018)	Темп зміни (%) (2020/2018)
Нафта з конденсатом		1470,4	297,9	172	-1172,5	20,26%	-1298,4	11,70%
Газ природний		350,2	726,7	2704	376,5	207,51%	2353,8	772,13%
Нафтопродукти		335,4	926,4	1392	591	276,21%	1056,6	415,03%
Інше		0	0	0	-	-	-	-

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

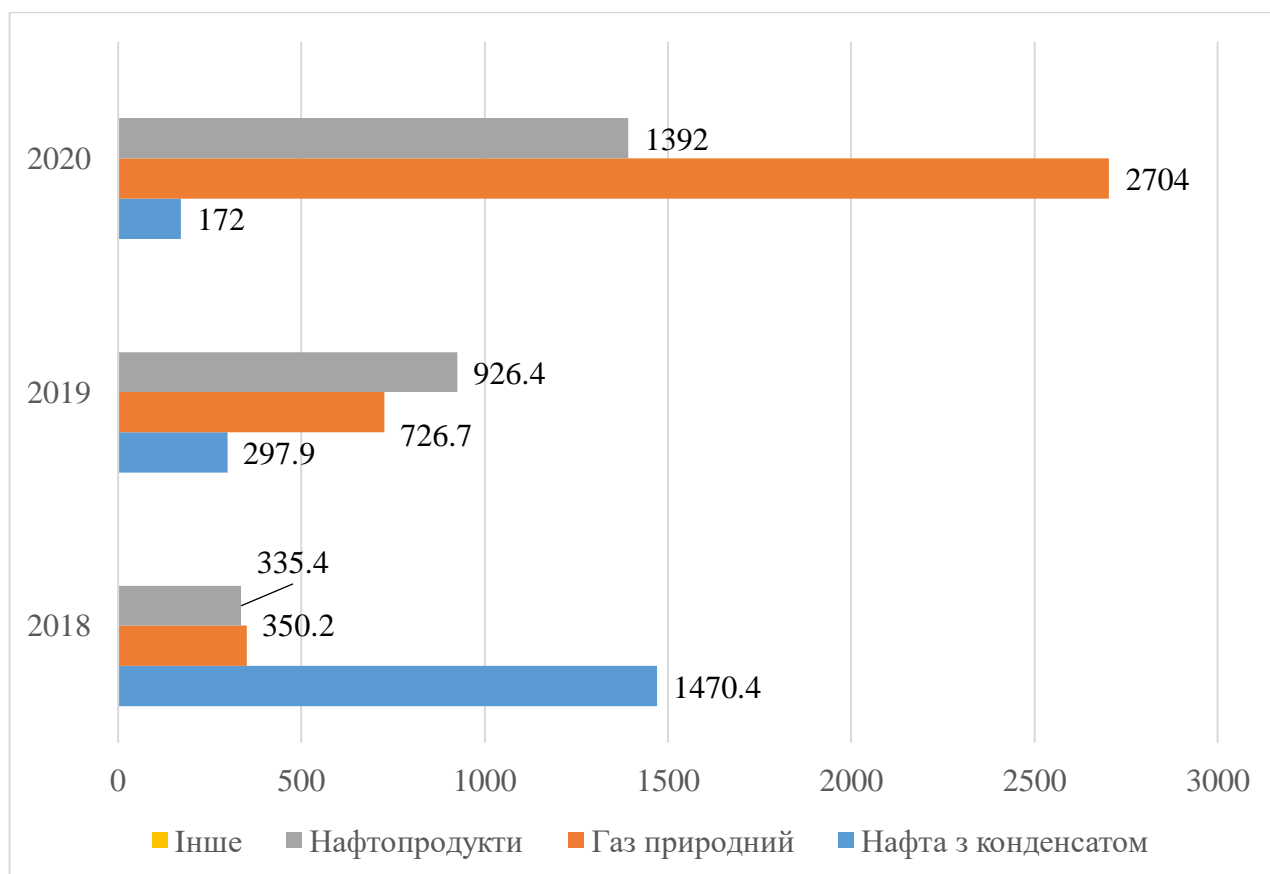


Рис. 2.2 – Обсяги реалізації основних видів продукції ПАТ «Укрнафта»

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Результати розрахунків показують, що обсяги реалізації нафти із конденсатом зменшилися із 1470,4 тис. т у 2018 році до 172 тис. т у 2020. У свою чергу обсяги реалізації природного газу зросли із 350,2 тис. куб. м до 2704 тис. куб. м. Схожа тенденція спостерігається і у випадку нафтопродуктів, де рівень продажів збільшився із 335,4 тис. т у 2018 році до 1392 тис. т у 2020.

Перейдемо до аналізу поточного господарського стану ПАТ «Укрнафта». Виконувати його будемо використовуючи такі базові аналітичні підходи, як горизонтальний та вертикальний аналіз. Вони дадуть змогу виявити та проаналізувати ключові тенденції розвитку підприємства у розрізі зміни структури та динаміки статей активів та пасивів. Результати розрахунків подано у вигляді таблиць 2.5 та 2.6.

Таблиця 2.5 – Горизонтальний та вертикальний аналіз активів ПАТ «Укрнафта» у період із 2018 по 2020 роки у тис. грн

Статті активу	Роки			Абсолютне відхилення, +,-		Відносне відхилення, %		Питома вага у загальній структурі активів		
	2018	2019	2020	2019 до 2018	2020 до 2019	2019 до 2018	2020 до 2019	2018	2019	2020
<b>I. Необоротні активи</b>										
Нематеріальні активи:	293529	348616	324604	55087	-24012	18,77%	-6,89%	0,73%	0,81%	0,85%
первісна вартість	329331	406712	472470	77381	65758	23,50%	16,17%	0,81%	0,95%	1,24%
накопичена амортизація	35802	58096	147866	22294	89770	62,27%	154,52%	0,09%	0,14%	0,39%
Незавершені капітальні інвестиції	1208134	1297572	1431306	89438	133734	7,40%	10,31%	2,99%	3,02%	3,76%
Основні засоби:	12554251	16550977	11901067	3996726	-4649910	31,84%	-28,09%	31,03%	38,57%	31,26%
первісна вартість	17089414	18195884	19172197	1106470	976313	6,47%	5,37%	42,24%	42,40%	50,36%
знос	4535163	1644907	7271130	-2890256	5626223	-63,73%	342,04%	11,21%	3,83%	19,10%
інші фінансові інвестиції	9417	11917	11683	2500	-234	26,55%	-1,96%	0,02%	0,03%	0,03%
Довгострокова дебіторська заборгованість	2206	2125	1937	-81	-188	-3,67%	-8,85%	0,01%	0,00%	0,01%
Відстрочені податкові активи	5738766	6373452	5527211	634686	-846241	11,06%	-13,28%	14,19%	14,85%	14,52%
Інші необоротні активи	3894324	3894324	6709358	0	2815034	0,00%	72,29%	9,63%	9,07%	17,62%
Усього за розділом I	23700627	28478983	25907166	4778356	-2571817	20,16%	-9,03%	58,58%	66,36%	68,05%
<b>II. Оборотні активи</b>										
Запаси	7208705	5140160	3591495	-2068545	-1548665	-28,70%	-30,13%	17,82%	11,98%	9,43%
Виробничі запаси	1236787	1070520	909483	-166267	-161037	-13,44%	-15,04%	3,06%	2,49%	2,39%
Незавершене виробництво	55745	5210	8480	-50535	3270	-90,65%	62,76%	0,14%	0,01%	0,02%

Продовження таблиці 2.5

Готова продукція	441466	1627535	867577	1186069	-759958	268,67%	-46,69%	1,09%	3,79%	2,28%
Товари	5474707	2436895	1805955	-3037812	-630940	-55,49%	-25,89%	13,53%	5,68%	4,74%
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, тощо	6781059	6952961	6153093	171902	-799868	2,54%	-11,50%	16,76%	16,20%	16,16%
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	158035	192576	185033	34541	-7543	21,86%	-3,92%	0,39%	0,45%	0,49%
з бюджетом	29696	24517	21505	-5179	-3012	-17,44%	-12,29%	0,07%	0,06%	0,06%
Інша поточна дебіторська заборгованість	370234	266625	73984	-103609	-192641	-27,98%	-72,25%	0,92%	0,62%	0,19%
Гроші та їх еквіваленти	174037	203432	210178	29395	6746	16,89%	3,32%	0,43%	0,47%	0,55%
Готівка	13060	10575	11715	-2485	1140	-19,03%	10,78%	0,03%	0,02%	0,03%
Інші оборотні активи	2018549	1642023	1913457	-376526	271434	-18,65%	16,53%	4,99%	3,83%	5,03%
Усього за розділом II	16740315	14422294	12148745	-2318021	-2273549	-13,85%	-15,76%	41,38%	33,61%	31,91%
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	15245	15245	15245	0	0	0,00%	0,00%	0,04%	0,04%	0,04%
Баланс	40456187	42916522	38071156	2460335	-4845366	6,08%	-11,29%	100,00%	100,00%	100,00%

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Таблиця 2.6 – Горизонтальний та вертикальний аналіз пасивів ПАТ «Укрнафта» у період із 2018 по 2020 роки у тис. грн

Статті пасиву	Роки			Абсолютне відхилення, +,-		Відносне відхилення, %		Питома вага у загальній структурі активів		
	2018	2019	2020	2019 до 2018	2020 до 2019	2019 до 2018	2020 до 2019	2018	2019	2020
<b>I. Власний капітал</b>										
Зареєстрований (пайовий) капітал	1010972	1010972	1010972	0	0	0,00%	0,00%	2,50%	2,36%	2,66%
Капітал у дооцінках	16792876	20538647	18352083	3745771	-2186564	22,31%	-10,65%	41,51%	47,86%	48,20%
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-11160672	-15360263	-9507868	-4199591	5852395	37,63%	-38,10%	-27,59%	-35,79%	-24,97%
Усього за розділом I	6643176	6189356	9855187	-453820	3665831	-6,83%	59,23%	16,42%	14,42%	25,89%
<b>II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення</b>										
Інші довгострокові зобов'язання		86038	14688223	86038	14602185	-	16971,79%	0,00%	0,20%	38,58%
Довгострокові забезпечення	2272030	2879297	2854521	607267	-24776	26,73%	-0,86%	5,62%	6,71%	7,50%
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1495133	1833257	1763957	338124	-69300	22,61%	-3,78%	3,70%	4,27%	4,63%
Усього за розділом II	2272030	2965335	17542744	693305	14577409	30,51%	491,59%	5,62%	6,91%	46,08%
<b>III. Поточні зобов'язання і забезпечення</b>										
за товари, роботи, послуги	566875	651631	599758	84756	-51873	14,95%	-7,96%	1,40%	1,52%	1,58%

Продовження таблиці 2.6

за розрахунками з бюджетом	11891821	11328761	880293	-563060	-10448468	-4,73%	-92,23%	29,39%	26,40%	2,31%
за у тому числі з податку на прибуток	1782249	1252751		-529498	-1252751	-29,71%	-100,00%	4,41%	2,92%	0,00%
за розрахунками зі страхування	28569	16128	37536	-12441	21408	-43,55%	132,74%	0,07%	0,04%	0,10%
за розрахунками з оплати праці	118911	67973	153965	-50938	85992	-42,84%	126,51%	0,29%	0,16%	0,40%
за одержаними авансами	266875	375112	1121132	108237	746020	40,56%	198,88%	0,66%	0,87%	2,94%
за розрахунками з учасниками	430714	428155	427219	-2559	-936	-0,59%	-0,22%	1,06%	1,00%	1,12%
Поточні забезпечення	17826722	20455609	6321694	2628887	-14133915	14,75%	-69,10%	44,06%	47,66%	16,60%
Інші поточні зобов'язання	410494	438462	1131628	27968	693166	6,81%	158,09%	1,01%	1,02%	2,97%
Усього за розділом III	31540981	33761831	10673225	2220850	-23088606	7,04%	-68,39%	77,96%	78,67%	28,03%
Баланс	40456187	42916522	38071156	2460335	-4845366	6,08%	-11,29%	100,00%	100,00%	100,00%

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Для того, щоб виділити найбільш важливі показники серед розрахованих побудуємо графіки, які відображено на рисунках 2.3 та 2.4. Таким чином будуть виділені головні тенденції розвитку аналізованого підприємства.



Рис. 2.3 – Динаміка рівня оборотних та необоротних активів ПАТ «Укрнафта» у період із 2018 по 2020 роки тис. грн

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

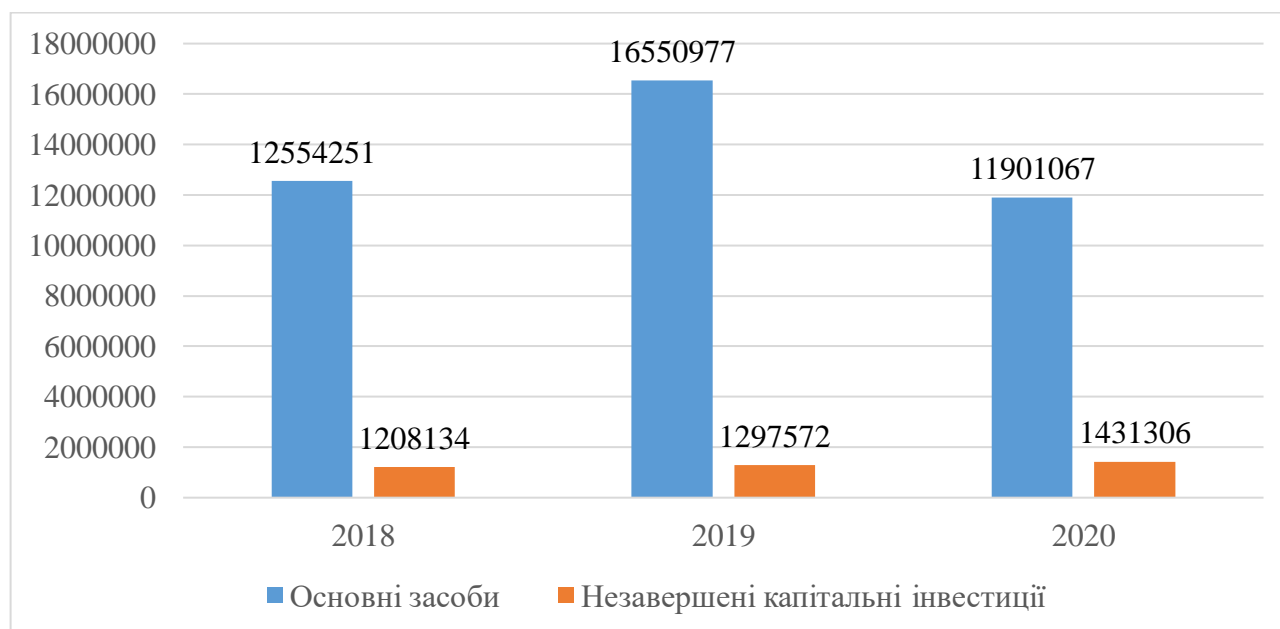


Рис. 2.4 – Динаміка рівня основних засобів та незавершених капітальних інвестицій ПАТ «Укрнафта» 2018-2020, тис. грн

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Виконані розрахунки, що були відображені у таблицях 2.5 та 2.6 і рисунках 2.3 та 2.4 допомагають зробити наступні висновки. По-перше, рівень необоротних активів мав тенденцію до зростання із 23 700 627 тис. грн у 2018 році до 25 907 166 тис. грн у 2020 році, пікове значення зафіксоване у 2019 році – 28 478 983 тис. грн. По-друге, обсяги оборотних активів поступово зменшувались: 16 740 315 тис. грн у 2018, 14 422 294 тис. грн у 2019 та 12 148 745 тис. грн у 2020 році. По-третє, рівень обсягів основних засобів мав тенденцію до спаду, що може бути пов’язане із накопиченням їх зносу, у свою чергу капітальні інвестиції зростали, що частково підтверджує зроблене припущення. Перейдемо до детального розгляду структури оборотних активів, інформацію наведено на рисунку 2.5

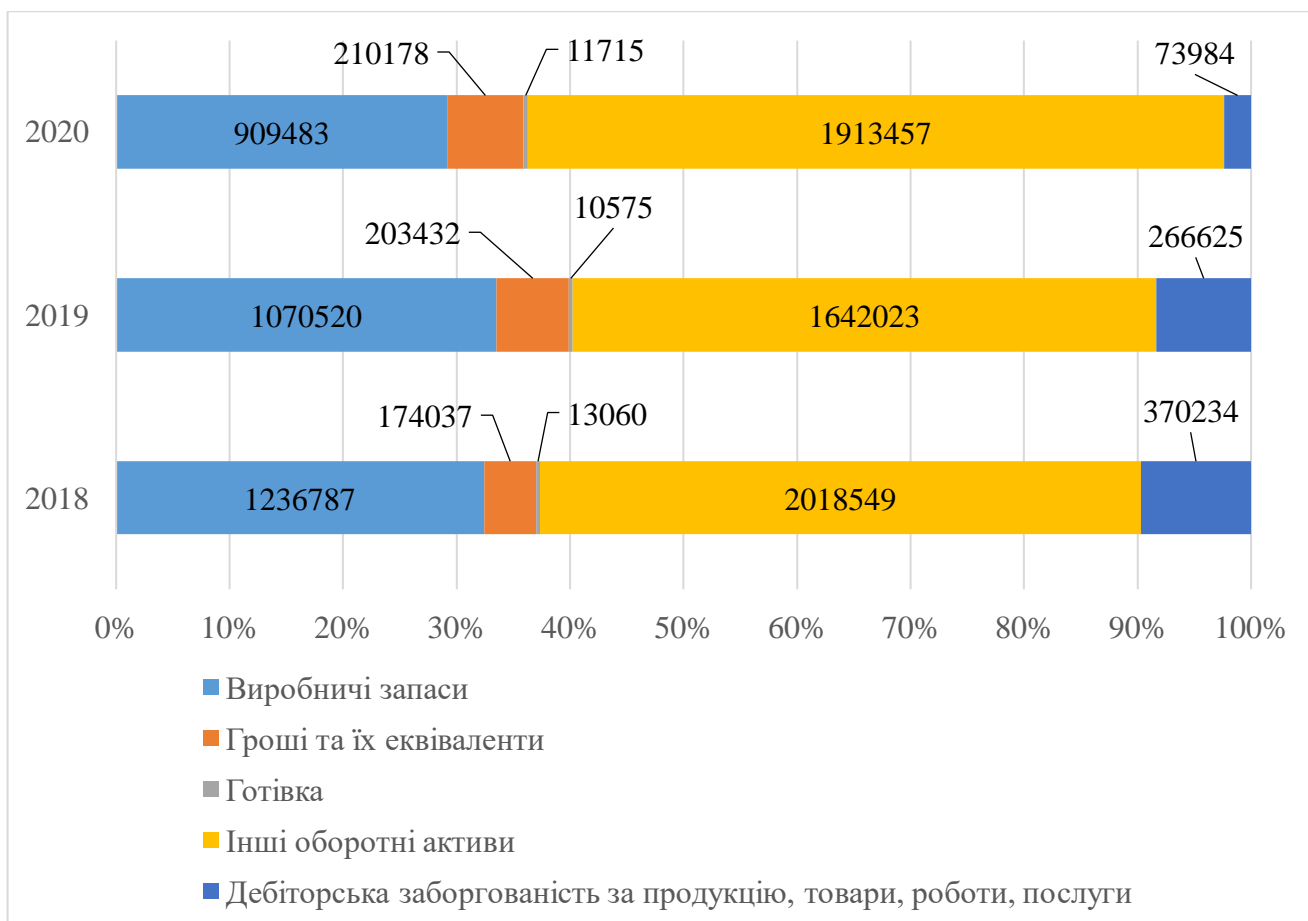


Рис. 2.5 – Структура оборотних активів ПАТ «Укрнафта» 2018-2020

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Після побудови рисунку 2.5 можна побачити, що структура оборотних активів протягом аналізованого періоду практично не змінилась. Частка виробничих запасів знаходилась у межах від 29% до 33% від загального обсягу. Частка готівки була незначною і складала від 0,34% до 0,38%. Частка грошей та їх еквівалентів незначно зросла із 4,56% до 6,74%. У свою чергу частка інших оборотних активів та дебіторської заборгованості змінились набагато більше у порівнянні із попередніми статтями, а саме – із 52,94% до 61,35% та 9,71 до 2,37% відповідно. Слід зазначити, що із 2018 по 2020 роки обсяги оборотних активів значно зменшились.

Наступною частиною аналізу стане дослідження частини статей пасиву для виявлення впливу на їх структуру зменшення обсягів оборотних активів, яке було виявлено раніше. Частина тенденцій наведено на рисунку 2.6.

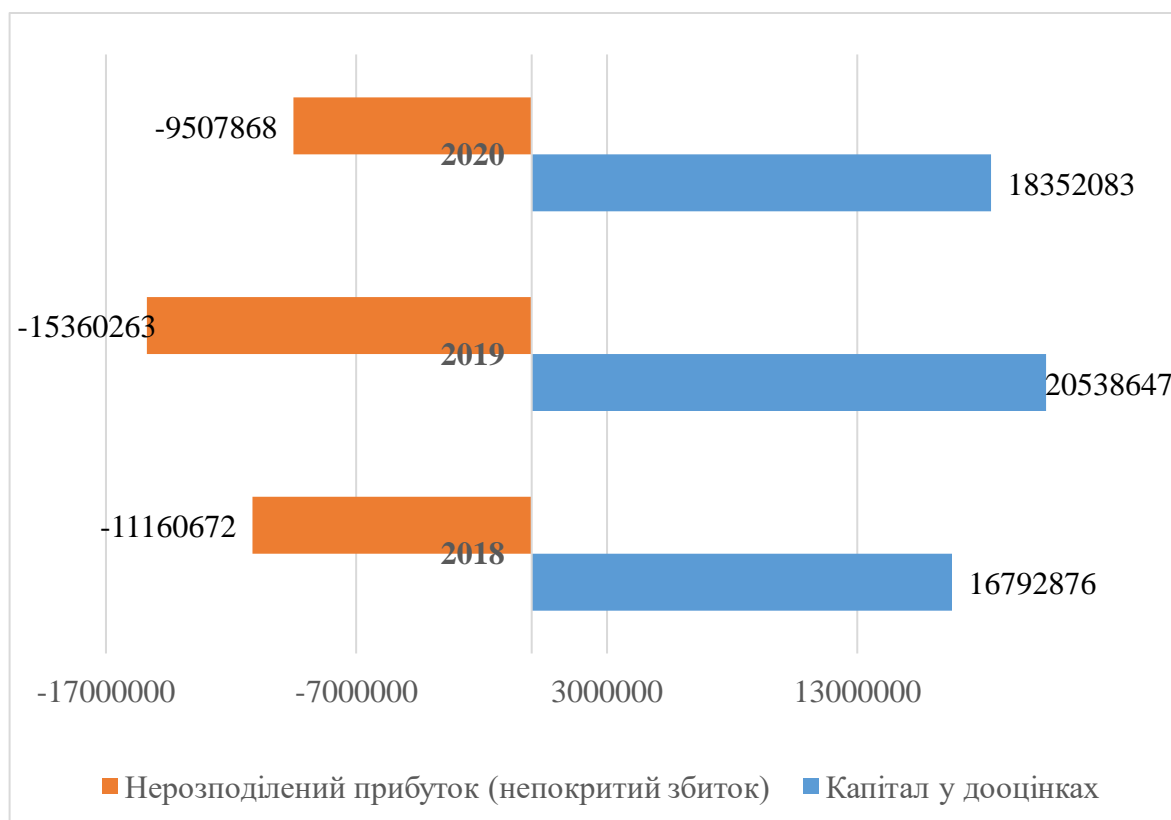


Рис. 2.6 – Динаміка основних показників власного капіталу ПАТ «Укрнафта» 2018-2020, тис. грн

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Отримані розрахунки показали, що у період із 2018 по 2020 роки ПАТ «Укрнафта» мала у структурі власного капіталу нерозподілені збитки, які урівноважувались за рахунок капіталу у дооцінках. Через це максимальне значення нерозподіленого збитку у 2019 співпадає із піковим значенням обсягів капіталу у дооцінках, яке також було зафіксовано у 2019 році.

Наступною частиною нашого дослідження стане аналіз рівня показників чистого прибутку протягом 2018-2020 років. Результати відображено на рисунку 2.7.

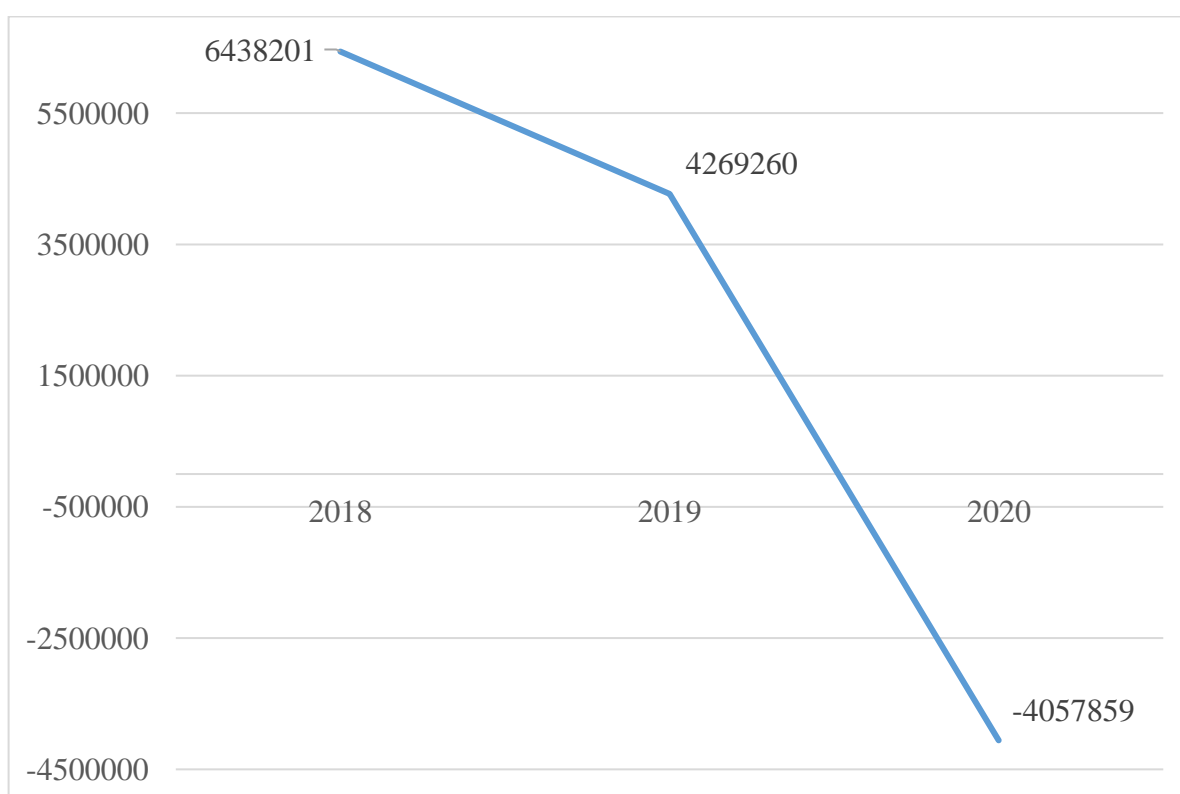


Рис. 2.7 – Динаміка рівня чистого прибутку (збитку) ПАТ «Укрнафта» 2018-2020, тис. грн

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Отримані результати показують, що у період із 2018 по 2020 роки обсяги чистого прибутку значно скорочувались, а у 2020 році було зафіксовано значні збитки. Така ситуація вказує на необхідність проведення заходів із підвищення ефективності діяльності підприємства.

Отже, ПАТ «Укрнафта» є найбільшою нафтовидобувною компанією України, її частка у загальному видобутку нафти з газовим конденсатом в Україні за 2021 рік дорівнювала 62,7%, а частка у загальному обсязі видобутку газу складала 5,8%. На 01.01.2022 року ПАТ «Укрнафта» володіло 85 спеціальними дозволами на видобуванні вуглеводнів, ці дозволи реалізуються на територіях наступних областей України: Сумської, Полтавської, Чернігівської, Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Дніпропетровської і Харківської. На балансі товариства знаходяться 1791 нафтових і 147 газових свердловин, а монобрендова мережа АЗС UKRNAFTA налічує 537 АЗС. Слід зазначити, що акції ПАТ «УКРНАФТА» вільно обертаються та включені до біржових списків АТ «Фондова біржа ПФТС» та АТ «Українська біржа».

## **2.2. Аналіз економічних показників діяльності ПАТ «Укрнафта»**

Наступним етапом дослідження, після розкриття засад функціонування ПАТ «Укрнафта» та його загальної характеристики, необхідно проаналізувати його економічний стан, який складається із таких складових:

1. Аналіз стану основних засобів та ефективності їх використання.
2. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів і заробітної плати.
3. Аналіз рівня платоспроможності.
4. Аналіз ліквідності.
5. Аналіз ділової активності.

Дослідження економічного стану суб'єктів господарювання є невід'ємним елементом аналітико-методологічного апарату управління. Його можна використовувати для підприємств різних форм власності, видів економічної діяльності, а також організаційної структури. Такий аналіз дає змогу керівникам знайти наявні на підприємстві проблеми та шляхи їх рішення, тобто приховані

резерви стратегію використання яких необхідно розробити. Таким чином дослідження економічного стану допомагає виявити та оцінити тенденції розвитку підприємства та віднайти його майбутні перспективи.

Першим етапом стане дослідження стану основних засобів, а також ефективності їх використання на ПАТ «Укрнафта». Взагалі, основні засоби є важливою частиною буд-якого підприємства, адже без них неможливо організувати виробничий процес. Для того, щоб провести оцінку необхідно провести розрахунок наступних показників: фондомісткість, фондоозброєність, коефіцієнт реальної вартості основних засобів, коефіцієнт зносу, коефіцієнт придатності основних фондів, фондovіддача та рентабельність основних засобів. Результати обраних показників наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Показники використання основних засобів ПАТ «Укрнафта»

Показник	Формула розрахунку	Роки			Абсолютне відхилення, +,-	
		2018	2019	2020	2019 до 2018	2020 до 2019
1. Фондомісткість	$\Phi_k/Вп$	0,35	0,59	0,33	0,24	-0,25
2. Фондоозброєність	$\Phi_k/Ч$	571,8	785,8	573,2	213,98	-212,64
3. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	$\Phi_z/М$	0,31	0,39	0,31	0,08	-0,07
4. Коефіцієнт зносу	$З_о/\Phi_k$	0,27	0,09	0,38	-0,17	0,29
5. Коефіцієнт придатності основних засобів	$1-К_з$	0,73	0,91	0,62	0,17	-0,29
6. Фондовіддача	$Вп/\Phi_k$	2,88	1,70	2,99	-1,17	1,28
7. Коефіцієнт рентабельності основних засобів	$Пб/\Phi_k*100\%$	0,50	0,00	0,30	-0,50	0,30

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Алгоритм розрахунку показників наведено у Додатку А, таблиці А1.

Після проведення розрахунків можна зробити наступні висновки. По-перше, частина показників мали нестабільні значення, а саме: фондомісткість (пік у 2019), фондоозброєність (пік у 2019), фондovіддача (дно у 2019), коефіцієнт зносу (пік у 2019) та коефіцієнт придатності основних засобів (пік у 2019). По-друге, коефіцієнт

реальної вартості основних засобів у майні підприємства залишався в межах від 0,3 до 0,4. По-третє, частина показників мали тенденцію до спаду, а саме: рентабельності основних засобів (із 0,63 у 2018 до 0,47 у 2020 році) та коефіцієнту рентабельності основних засобів (із 0,5 у 2018 до 0,3 у 2020). Таким чином можемо охарактеризувати стан основних засобів ПАТ «Укрнафта», як середній або нижче середнього, виявлено накопичення зносу, що потребує оновлення обладнання.

Перейдемо до наступної частини нашого дослідження, а саме оцінки майнового стану підприємства. Для його виконання необхідно розрахувати наступні показники зносу, оновлення та вибуття основних засобів. Результати наведено у таблиці 2.8 та рисунку 2.8.

Таблиця 2.8 – Показники майнового стану ПАТ «Укрнафта»

Показник	Формула розрахунку	Роки			Абсолютне відхилення, +,-	
		2018	2019	2020	2019 до 2018	2020 до 2019
Коефіцієнт зносу	Сума зносу ОЗ /Первісну вартість ОЗ на початок періоду	0,27	0,09	0,38	-0,17	0,29
Коефіцієнт оновлення ОЗ	Вартість введених ОЗ за звітний рік/ Загальну вартість ОВЗ на кінець року	0,02	0,30	0,02	0,28	-0,28
Коефіцієнт вибуття ОЗ	Вартість ОЗ які вибули/Вартість ОВЗ на початок періоду	0,06	0,05	0,26	-0,01	0,20

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

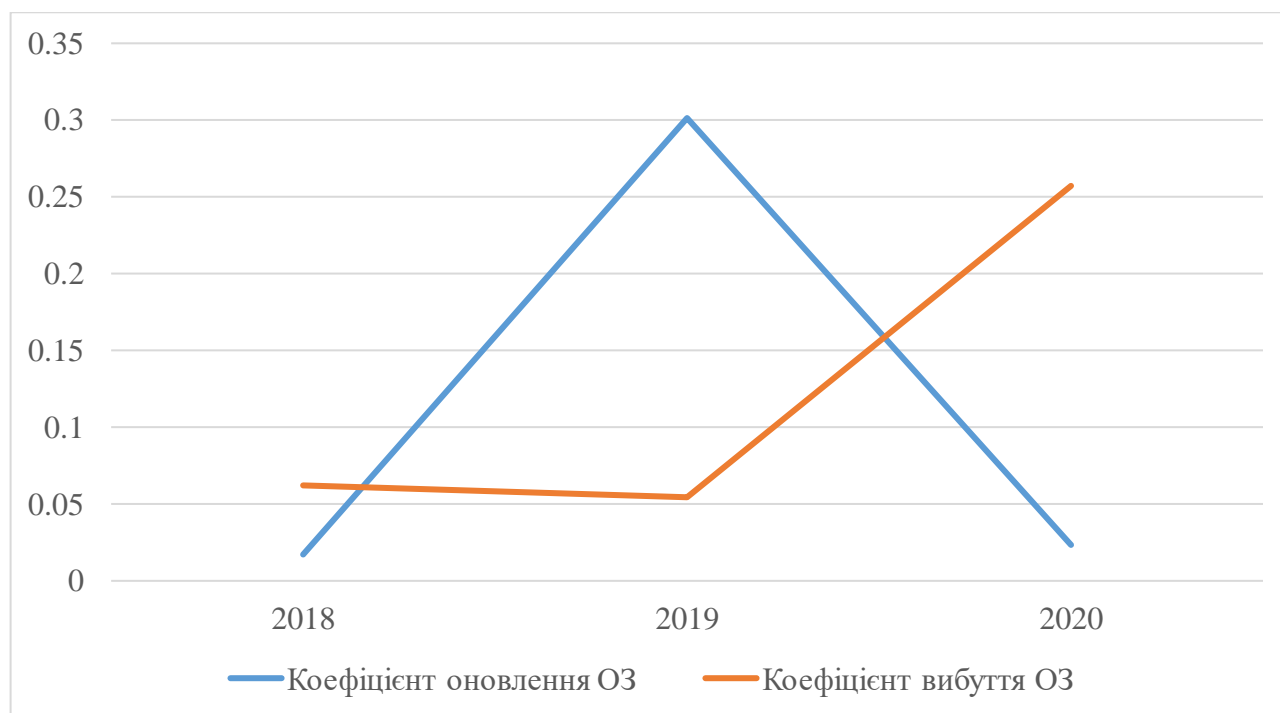


Рис. 2.8 – Динаміка рівня оновлення та вибуття основних засобів ПАТ «Укрнафта» 2018-2020

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Алгоритм розрахунку показників наведено у Додатку Б, таблиці Б1.

Після проведення розрахунків та побудови таблиці 2.8 та рисунку 2.8 можна зробити наступні висновки. По-перше, коефіцієнт зносу значно збільшився у 2020 році. По-друге, коефіцієнти оновлення та вибуття мали свої піки: у випадку введення його було зафіксовано у 2019 році, а у випадку вибуття у 2020. У решті років ці коефіцієнти знаходились на низькому рівні. Така динаміка зміни рівня цих коефіцієнтів вказує на проведення заходів із оновлення основних засобів у 2019 році та активне виведення у 2020, тобто процес перебудови виробництва розпочався.

Перейдемо до наступної частини дослідження, а саме аналізу ефективності використання трудових ресурсів та заробітної плати. Взагалі створення ефективної системи управління персоналом є запорукою ефективної діяльності підприємства, що пояснює важливість оцінки цього аспекту діяльності ПАТ «Укрнафта». Для

виявлення тенденцій та оцінки такого вагомого компоненту розрахуємо наступну групу показників: коефіцієнти з обороту, вибуття та постійності кадрів, вартісний показник продуктивності та абсолютні показники фонду оплати праці. Результати розрахунків наведено у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Показники використання трудових ресурсів та заробітної плати ПАТ «Укрнафта»

Показник	Формула розрахунку	Роки			Абсолютне відхилення, +/-		Відносне відхилення, +/-	
		2018	2019	2020	2019 до 2018	2020 до 2019	2019 до 2018	2020 до 2019
Фонд оплати праці	Дані звітності підприємств	118911	67973	153965	- 50938	85992	0,57	2,27
Середньооблікова чисельність працівників	Дані звітності підприємства	21954	21062	20763	-892	-299	0,96	0,99
Коефіцієнт обороту за наймом	Чисельність прийнятих працівників /Середня чисельність працівників	0,009	0,01	0,0096	0,0012	- 0,00062	1,13	0,94
Коефіцієнт обороту за вибуттям	Чисельність звільнених працівників /Середня чисельність працівників	0,03	0,05	0,02	0,02	-0,03	1,52	0,46
Коефіцієнт постійності кадрів	Чисельність постійних працівників /Середня чисельність працівників	0,96	0,94	0,97	-0,019	0,029	0,980	1,031
Вартісний показник продуктивності	Дохід від реалізації продукції/Середня чисельність працівників	1644,9	1339,4	1711,4	- 305,55	372,06	0,81	1,28

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Алгоритм розрахунку показників наведено у Додатку В, таблиці В1.

Розраховані показники дають змогу виявити наступні тенденції розвитку ПАТ «Укрнафта» у розрізі використання трудових ресурсів та заробітної плати. По-перше, фонд оплати праці постійно зростає на фоні зменшення середньооблікової чисельності робітників, що вказує на збільшення середньої заробітної плати на підприємстві. По-друге, через незначне скорочення кількості працівників показники коефіцієнтів оборотності за вибуттям та наймом були незначними, у свою чергу коефіцієнт постійності кадрів був близьким до 1, тобто більшість працівників залишались на своїх робочих місцях протягом досліджуваного періоду. По-третє, вартісний показник продуктивності залишався на рівні 1300-1750, тобто її рівень був стабільним.

Наступною частиною аналізу ПАТ «Укрнафта» стане аналіз фінансової стійкості (платоспроможності). За допомогою нього буде проведено оцінку рівня фінансово-економічної стійкості і незалежності підприємства. Щоб провести це дослідження розрахуємо наступну груп показників: коефіцієнт автономії, фінансової стійкості, фінансування, забезпечення власними оборотними засобами, маневреності власного капіталу та фінансового левереджу. Отримані результати відображено у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Аналіз платоспроможності ПАТ «Укрнафта»

Показник	Формула розрахунку	Роки			Відхилення, +,-		Нормативне значення
		2018	2019	2020	2019 до 2018	2020 до 2019	
Коефіцієнт автономії	Власний капітал/Підсумок балансу	0,28	0,22	0,38	-0,06	0,16	>0,5
Коефіцієнт фінансування (фінансової стабільності)	Власний капітал/Позичковий капітал	0,20	0,17	0,35	-0,03	0,18	>0.75

Продовження таблиці 2.10

Коефіцієнт фінансової стійкості	(Власний капітал + Довгострокові зобов'язання) / Сума пасивів	0,22	0,21	0,72	-0,01	0,51	0,7-0,9
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	Власні оборотні засоби/Матеріальні оборотні активи	-0,35	-0,72	-0,17	-0,37	0,55	>0,1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Власні оборотні кошти/Власний капітал	-20,08	-2,91	0,24	17,17	3,15	>0,1
Коефіцієнт фінансового левериджу	Довгострокові зобов'язання / Власний капітал	0,34	0,48	1,78	0,14	1,30	<0,25

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Алгоритм розрахунку показників наведено у Додатку Г, таблиці Г1.

Після проведення розрахунків та побудови таблиці можна зробити наступні висновки. По-перше, більшість показників не відповідають нормативним значенням. По-друге, у більшості випадків спостерігаються позитивні тенденції.

Це вказує на те, що фінансовий стан ПАТ «Укрнафта» знаходиться на низькому рівні, однак він поступово покращується. Це вказує на необхідність проведення санації для зменшення ризику банкрутства.

Наступним етапом стане аналіз ліквідності ПАТ «Укрнафта», за допомогою якого буде визначено структуру та оцінено забезпеченість підприємства різними групами ліквідних активів та відобразити можливість їх переведення у грошові кошти для погашення заборгованостей та інших зобов'язань підприємства. Щоб провести такий аналіз розрахуємо наступну групу показників: коефіцієнт покриття ліквідності, коефіцієнт швидкої та абсолютної ліквідності, співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості. Результати розрахунків відображено у таблиці 2.11

Таблиця 2.11 – Аналіз ліквідності ПАТ «Укрнафта»

Показник	Формула розрахунку	Роки			Відхилення, +,-		Нормативне значення
		2018	2019	2020	2019 до 2018	2020 до 2019	
Коефіцієнт покриття ліквідності	Оборотні активи/ Поточні зобов'язання	0,53	0,43	1,14	-0,10	0,71	>1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	(Оборотні активи – Запаси)/Поточні зобов'язання	0,07	0,12	0,47	0,05	0,34	0,7-1,5
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові активи/Поточні зобов'язання	0,01	0,01	0,02	0,00	0,01	>0,2
Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	Поточні зобов'язання/дебіторська заборгованість	4,31	4,55	1,66	0,24	-2,89	1

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Алгоритм розрахунку показників наведено у Додатку Д, таблиці Д1.

Після виконання розрахунків та побудови таблиці можемо зробити наступні висновки. По-перше, більшість показників не відповідали нормативним значенням. По-друге, більшість показників збільшились у 2020 році і наблизились або досягли нормативних значень. По-третє, співвідношення кредиторської заборгованості було набагато вищим за нормативне значення і значно зменшилось у 2020 році. Отже, ліквідність ПАТ «Укрнафта» знаходиться на низькому рівні, однак ситуація у цьому напрямку поступово покращується.

Завершальним етапом дослідження економічного аналізу стане дослідження ділової активності ПАТ «Укрнафта». Таким чином буде визначено рівень фінансового стану аналізованого підприємства. Щоб провести цей етап дослідження розрахуємо наступні показники: коефіцієнти оборотності оборотних активів, запасів, кредиторської та дебіторської заборгованості, а також тривалості одного обороту кредиторської та дебіторської заборгованості. Результати наведено у таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Аналіз ділової активності ПАТ «Укрнафта»

Показник	Формула розрахунку	Роки			Відхилення, +,-	
		2018	2019	2020	2019 до 2018	2020 до 2019
Коефіцієнт ділової активності	Чиста виручка від реалізації / Середня вартість оборотних засобів	1,00	0,68	0,88	-0,32	0,20
Коефіцієнт оборотності запасів	Собівартість / Середньорічна вартість запасів	1,2	1,3	2,1	0,10	0,78
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чиста виручка від реалізації товарів і послуг / Середня сума дебіторської заборгованості за товари і послуги	7,14	3,82	5,12	-3,32	1,31
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Чиста виручка від реалізації товарів і послуг / Середня сума кредиторської заборгованості за товари і послуги	1,18	0,86	1,60	-0,32	0,74
Коефіцієнт тривалості обороту оборотних засобів	Кількість календарних днів звітного періоду(365)/ Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	366,51	539,36	415,94	172,85	-123,43
Тривалість обороту дебіторської заборгованості	Кількість календарних днів звітного періоду(365) / Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	51,13	95,59	71,24	44,46	-24,35
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості	Кількість календарних днів звітного періоду(365) / Коефіцієнт оборотності кредиторської	308,56	422,46	228,21	113,90	-194,25

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Алгоритм розрахунку показників наведено у Додатку Е, таблиці Е1.

Після проведення розрахунків та побудови таблиці можемо зробити наступні висновки. По-перше, значення коефіцієнту ділової активності мали тенденцію до

зменшення у період із 2018 по 2020 роки, що спричинило збільшення тривалості обороту оборотних засобів. По-друге, коефіцієнт оборотності запасів мав тенденцію до зростання. По-третє, зменшились коефіцієнт оборотності та тривалість обороту дебіторської заборгованості. По-четверте, збільшились коефіцієнт оборотності та тривалість обороту кредиторської заборгованості. Це вказує на зменшення частки кредиторської заборгованості у структурі пасиву, та збільшення частки дебіторської заборгованості у структурі активу.

Отже, проведений аналіз ПАТ «Укрнафта» показав, що економічний стан аналізованого підприємства знаходиться на середньому або нижче середнього рівні. Серед негативних тенденцій було виділено наступні: зменшення обсягів доходів та прибутку, а також накопичення зносу основних фондів. Для того, щоб покращити стан аналізованого підприємства необхідно провести комплекс заходів із перебудови виробництва та санацію. Важливим є той факт, що оновлення основних засобів вже частково відбулось, тобто подібні заходи вже впроваджуються.

### **2.3. Дослідження обсягів, структури та змін витрат виробничої діяльності ПАТ «Укрнафта»**

Дослідження та оцінка такої важливої складової діяльності підприємства, як витрати необхідно проводити із урахуванням специфіки досліджуваного суб'єкта господарювання. У випадку ПАТ «Укрнафта» пропонуємо спочатку дослідити собівартість реалізованої продукції та операційні витрати підприємства за всіма наведеними у фінансовій звітності статтями. Результати наведено у таблиці 2.13 і 2.14 та рисунку 2.9 і 2.10.

Таблиця 2.13 – Структура собівартості реалізованої продукції ПАТ «Укрнафта» тис. грн. 2018 - 2020 роки

Склад витрат	2018	2019	2020
Вартість придбаних нафтопродуктів (роздрібна торгівля)	3813956	4195664	1429442
Заробітна плата та податки на заробітну плату	2187851	2584401	3184579

Продовження таблиці 2.13

Сировина та матеріали	4967013	925279,5	1085652
Знос та виснаження	1241753	1276248	2261775
Акциз та послуги з переробки	768704,4	3477774	8178578
Енергоресурси	620876,6	622170,7	958992,5
Інші	1182622	2871557	995180,9

Джерело: побудовано автором на основі [35]

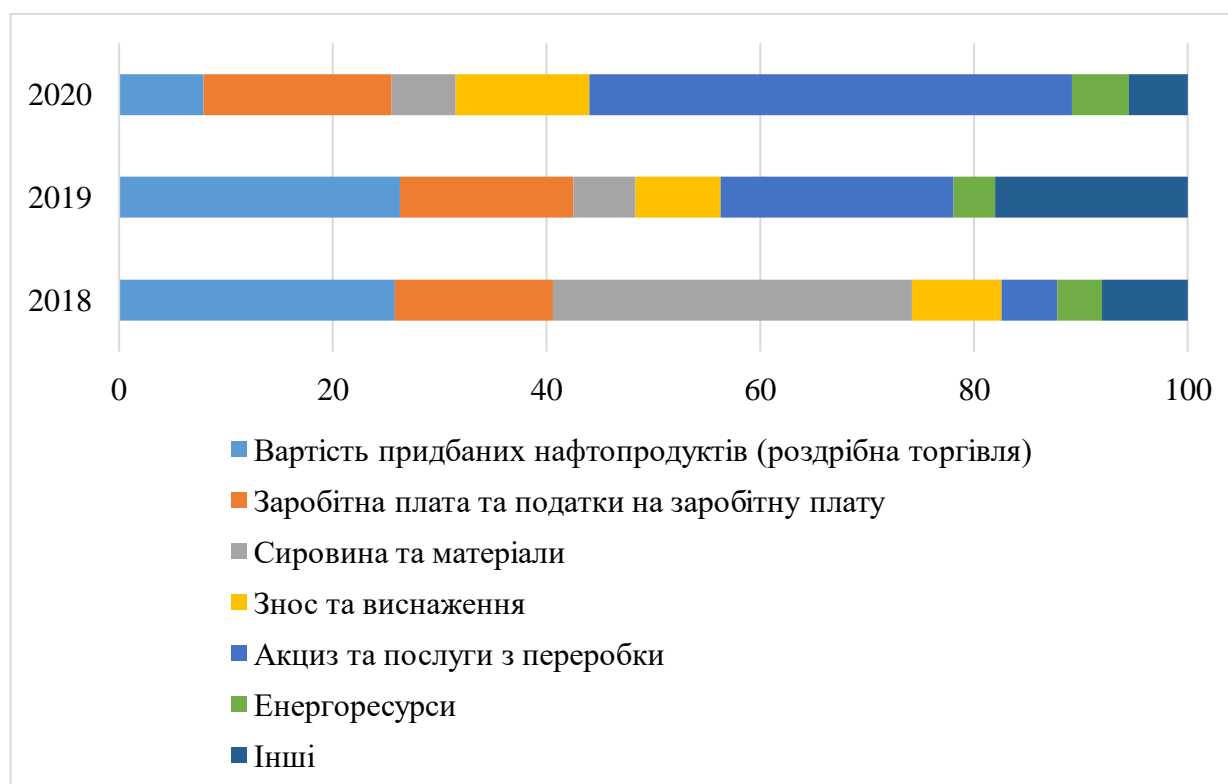


Рис. 2.9 – Структура собівартості реалізованої продукції ПАТ «Укрнафта» 2018-2020 у %

Джерело: побудовано автором на основі [35]

Отримані показники показують, що у зв'язку зі зміною структури реалізації продукції, що було показано у пункті 2.1 цієї роботи змінилась і структура її собівартості. Серед найбільш вагомих змін можна виділити наступні:

По-перше, вартість придбаних нафтопродуктів (як абсолютне значення, так і частка) значно зменшилась у 2020 році, якщо порівнювати із 2018 та 2019.

По-друге, витрати на сировину та матеріали значно зменшились у 2019 та 2020 роках у порівнянні із показником 2018, тут як і у випадку із витратами на нафтопродукти ця тенденція відобразилась і у абсолютних показниках (грошовий вимір), і у частці в структурі собівартості.

По-третє, витрати пов'язані із акцизом та послугами переробки значно зростали у досліджуваний період.

Слід зазначити, що стабільні значення спостерігались у випадку наступних статей витрат: заробітна плата та податки на неї, знос та виснаження та витрати на енергоресурси. У свою чергу, інші витрати не мали чіткої тенденції і змінювались кожного року.

Перейдемо до аналізу змін обсягів та структури операційних витрат ПАТ «Укрнафта» у досліджуваний період.

Таблиця 2.14 – Показники витрат фінансової звітності ПАТ «Укрнафта» тис. грн.

Рік	2018	2019	2020	Абсолютне відхилення, +,-		Відносне відхилення, +,-	
				2019 до 2018	2020 до 2019	2019 до 2018	2020 до 2019
Матеріальні затрати	1244314	929544	4001148	-314770	3071604	0,75	4,30
Витрати на оплату праці	3363454	3965522	4525647	602068	560125	1,18	1,14
Відрахування на соціальні заходи	618283	709329	815950	91046	106621	1,15	1,15
Амортизація	1538657	1555288	2577990	16631	1022702	1,01	1,66
Інші операційні витрати	12758213	21807027	18745468	9048814	-3061559	1,71	0,86
Разом	19522921	28966710	30666203	9443789	1699493	1,48	1,06

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

За допомогою зроблених розрахунків можна зробити наступні висновки:

1. Обсяги матеріальних затрат значно збільшились за досліджуваний період до 4001148 тис. грн. Такі різкі зміни можна пояснити значними втратами матеріалів під час виробництва та частковою модернізацією виробництва і оновленням основних засобів. Також це можна пов'язати і з поступовим зростанням обсягів виробництва природного газу та нафти із конденсатом.
2. Обсяги витрат на оплату праці мали стійку тенденцію до зростання із 3363454 тис. грн у 2018 до 4525647 тис. грн у 2020 році. Слід зазначити, що за цей період кількість працівників постійно зменшувалась це вказує на підвищення середнього рівня заробітної плати, тобто рівень забезпеченості робітників покращувався.
3. Обсяги відрахувань на соціальні заходи також мали тенденцію до зростання. Якщо у 2018цей показник складав 648283 тис. грн то у 2020 – 815950 тис. грн. Це підтверджує попередній висновок про покращення забезпеченості працівників підприємства.
4. Обсяг амортизації також мав тенденцію до зростання, тобто підприємство нарощувало темпи оновлення основних фондів, що підтверджує попередні висновки про модернізацію виробництва на ПАТ «Укрнафта».
5. Обсяги інших операційних витрат були нестабільними – у 2019 році було зафіксовано пікове значення, у 2020 мінімальне. Такі різкі зміни можна пов'язати зі зміною структури виробництва та реалізації продукції. Так у досліджуваний період значно зросли обсяги реалізації нафтопродуктів та природного газу, а обсяги реалізації нафти з конденсатом значно зменшились. У свою чергу, такий вид продукції, як нафтопродукти не вироблялись, це вказує на проведення ПАТ «Укрнафта» інших видів діяльності, які дозволили отримати цей вид продукції для реалізації. Із цим і пов'язана поява інших операційних витрат.

Після аналізу статей операційних витрат на ПАТ «Укрнафта» було виявлено, що усі статті поступово збільшувались. Це вказує на загальне зростання обсягу операційних витрат на досліджуваному підприємстві. Далі проаналізуємо структуру операційних витрат за досліджуваний період. Інформацію наведено на рисунку 2.10.

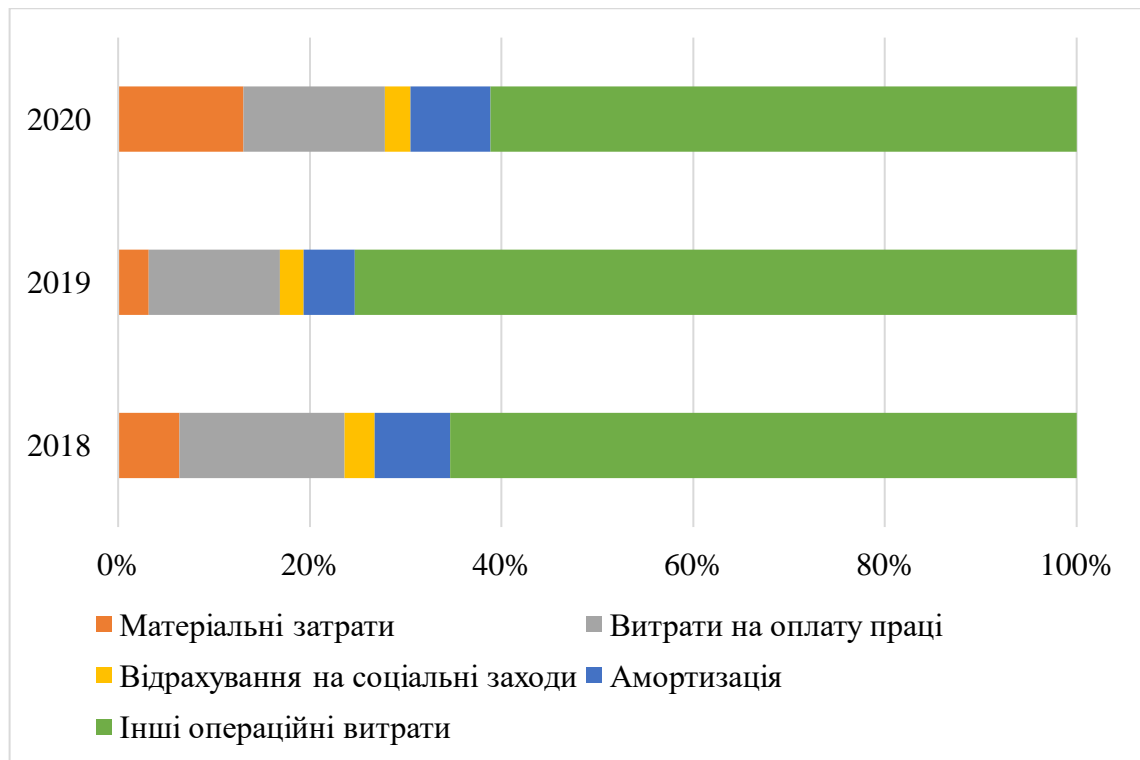


Рис. 2.10 – Структура операційних витрат ПАТ «Укрнафта» 2018-2020

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Отримані показники дають змогу зробити наступні висновки:

1. Частка матеріальних затрат за аналізований період збільшилась. У 2018 році вона складала 6,37 %, у 2019 зменшилась до 3,21%, а у 2020 досягла максимального значення – 13,05 %.
2. Частка витрат на оплату праці мала тенденцію до зменшення, так у 2018 році вона складала 17,23%, у 2019 – 13,69%, а у 2020 – 14,76%.
3. Частка витрат відрахувань на соціальні заходи практично не змінювалась і у період із 2018 по 2020 роки відповідно досягала наступних значень: 3,17%; 2,45% та 2,66%.

4. Частка операційних витрат пов'язаних із амортизацією на ПАТ «Укрнафта» не мала чіткої тенденції, оскільки у досліджуваній період відповідних досягала наступних значень: 7,88%; 5,37% та 8,41%.

5. Частка інших операційних витрат у 2018 році складала 65,35%, потім вона збільшилась у 2019 до 75,28%, а у 2020 частка зменшилась до 61,13%. Пік 2019 року можна пояснити змінами у структурі виробництва та реалізації продукції.

На наступному етапі пропонуємо розглянути інші статті витрат ПАТ «Укрнафта», які є важливими для проведення подальших розрахунків. До таких можна віднести наступні: адміністративні витрати, витрати на збут та витрати (дохід) з податку на прибуток. Результати наведено у таблиці 2.15.

Таблиця 2.15 – Показники витрат ПАТ «Укрнафта»

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, +,-		Відносне відхилення, +,-	
	2018	2019	2020	2019 до 2018	2020 до 2019	2019 до 2018	2020 до 2019
Адміністративні витрати	1526633	1704682	1661218	178049	-43464	111,66%	97,45%
Витрати на збут	1528763	1583440	1690741	54677	107301	103,58%	106,78%
Витрати (дохід) з податку на прибуток	- 1423116	880819	- 1303176	2303935	- 2183995	-61,89%	-147,95%

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Отримані результати дають змогу зробити наступні висновки:

1. Обсяги адміністративних витрат залишалися на одному рівні протягом досліджуваного періоду. Це вказує на те, що система управління у досліджуваній період не потребувала додаткових витрат для підтримки її функціонування.
2. Обсяги витрат на збут мали тенденцію до зростання. Це пов'язано зі збільшенням обсягів реалізації продукції, оскільки відповідні відділи та служби підприємства мають проводити пошук потенційних клієнтів, а також

забезпечувати підготовку супровідних документів та доставку товарів до місця призначення.

3. Обсяг витрат (доходів) з податку на прибутку також не були стабільними: у 2018 і 2020 роках були зафіксовані витрати, а у 2019 – дохід.

4. Обсяги матеріальних затрат зменшились у 2019 у порівнянні із 2018, а потім зросли у 2020 і перевищили показники двох попередніх років.

Наступним етапом аналізу витрат ПАТ «Укрнафта» стане розрахунок та дослідження наступних показників: коефіцієнт загального рівня витрат виробництва, коефіцієнт матеріалоємності, коефіцієнт трудоемності, коефіцієнт рівня амортизації, коефіцієнт дохідності та матеріалоємність. Результати наведено у таблиці 2.16.

Таблиця 2.16 – Аналіз показників витрат виробництва ПАТ «Укрнафта»

Показник	Формула розрахунку	Роки			Абсолютне відхилення, +,-	
		2018	2019	2020	2019 до 2018	2020 до 2019
Коефіцієнт загального рівня витрат виробництва, грн./грн.	$K^{ЗВ} = \frac{B_{ОПЕР} * K_P}{D^Ч + D^i_{ОП}}$	0,29	0,49	0,25	0,19	-0,23
Коефіцієнт матеріалоємності, грн./грн.	$K^M_{ЗВ} = \frac{B_{МАТ} * K_P}{D^Ч + D^i_{ОП}}$	0,034	0,032	0,109	0,00	0,08
Коефіцієнт трудоемності, грн./грн.	$K^{ЗВ}_{ОП} = \frac{B_{ОПЛ} * K_P}{D^Ч + D^i_{ОП}}$	0,003	0,002	0,004	0,00	0,00
Коефіцієнт рівня амортизації, грн./грн.	$K^{ЗВ}_{АМ} = \frac{B_{АМ} * K_P}{D^Ч + D^i_{ОП}}$	0,001	0,002	0,004	0,00	0,00
Коефіцієнт дохідності, грн./грн.	$K_D = \frac{D^Ч}{C_{ПОВ}}$	2,44	1,77	1,96	-0,67	0,20
Матеріалоємність, грн./грн.	$K^{МС} = \frac{C_{МАТ}}{C_{ВИР}}$	0,08	0,06	0,22	-0,03	0,16

Джерело: побудовано автором на основі [35]

Алгоритм розрахунку показників наведено у Додатку Ж, таблиці Ж1.

Після проведення розрахунків можна зробити наступні висновки:

1. У 2019 році загальний рівень витрат був значно більшим у порівнянні із 2018 та 2020 роками, на це вказує коефіцієнт загального рівня витрат виробництва.
2. Коефіцієнт матеріалоемності значно збільшився у 2020 у порівнянні із аналогічними показниками 2018 та 2019 років. Це вказує на збільшення обсягів матеріальних витрат у процесі виробництва.
3. Показники коефіцієнтів трудоемності у досліджуваній період залишався на низькому рівні, що вказує на незначні обсяги витрат на оплату праці у загальній структурі витрат.
4. Рівень показників коефіцієнта рівня амортизації на ПАТ «Укрнафта» знаходився на стабільно низькому рівні, що вказує на незначні обсяги амортизаційних відрахувань, що підтверджує попередні висновки про накопичення значного зносу основних засобів підприємства.
5. Рівень показників коефіцієнта дохідності спочатку зменшився у 2019 (із 2,44 до 1,77), а потім збільшився до 1,96.
6. Рівень матеріалоемності протягом аналізованого періоду збільшився із 0,08 до 0,22, що підтверджує попередній висновок про збільшення рівня матеріальних витрат у процесі виробництва.

Отже, проведене дослідження витрат ПАТ «Укрнафта» показало, що у період із 2018 по 2020 роки обсяги витрат мали загальну тенденцію до зростання. У свою чергу їх структура значно змінювалась, а саме було виявлено, що збільшилась частка матеріальних та фінансових витрат, частка інших операційних витрат зменшилась. Слід зазначити, що аналіз розрахованих коефіцієнтів підтвердив попередні проміжні показники, які стосувались збільшення обсягів матеріальних витрат та накопичення зносу основних засобів. Взагалі, показники витрат аналізованого

підприємства були стабільними протягом аналізованого періоду, незважаючи на певні зміни частини статей.

#### 2.4 Дослідження кореляційно-регресійної залежності витрат виробничої діяльності ПАТ «Укрнафта»

Наступним етапом дослідження стане аналіз витрат виробничої діяльності ПАТ «Укрнафта» за рахунок створення економіко-математичних моделей. Для того, щоб виконати цю стадію дослідження необхідно використати кореляційно-регресійний аналіз. Таким чином буде виявлено тісноту зв'язків між обраними змінними, а також визначено форму їх залежності. Спочатку необхідно виявити результуючу або ендогенну та факторні або екзогенні змінні. Їх вибір та подальший аналіз буде здійснюватися у межах теми даного дослідження. Таким чином, було обрано наступні показники: ендогенна змінна кореляційно-регресійної моделі – обсяг операційних витрат тис. грн., а екзогенні – інші операційні витрати та витрати на оплату праці тис. грн. Значення перерахованих змінних наведено у таблиці 2.17.

Таблиця 2.17 – Вхідні дані для проведення кореляційно регресійного аналізу ПАТ «Укрнафта» 2016-2020 рр. тис грн.

Рік	Обсяг операційних витрат	Інші операційні витрати	Витрати на оплату праці
2016	2 7894 871	22 714 029	2 068 984
2017	18 549 459	12 345 423	2 545 435
2018	19 522 921	12 758 213	3 363 454
2019	28 966 710	21 807 027	3 965 522
2020	30 666 203	18 745 468	4 525 647

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Формула кореляційно-регресійної моделі буде виглядати наступним чином:

$$TC = a_0 + a_1IC + a_2RL \quad (2.1)$$

де TC – обсяг операційних витрат тис. грн.;

$a_0$  – вільний член рівняння регресії;

$a_i$  – коефіцієнти рівняння регресії, які характеризують кількісний вплив на результуючий показник зміни величини відповідного факторного показника на одиницю його виміру;

IC – інші операційні витрати тис. грн.;

RL – обсяг витрат на оплату праці тис. грн.

Для проведення дослідження було використано програмний додаток GRETЛ, який надає можливість користувачу визначати тісноту зв'язку між змінними, будувати економетричні моделі, проводити тести, тощо. Спочатку пропонуємо провести дослідження тісноти зв'язку між змінними. Проведення цього етапу необхідне через те, що у випадку наявності зв'язку між екзогенними змінними може бути присутнє таке явище, як мультиколінеарність. У свою чергу, мультиколінеарність негативно впливає на точність розрахунків, а це може призвести до хибних висновків. Для цього побудуємо кореляційну матрицю, результати наведено у таблиці 2.18.

Таблиця 2.18 Кореляційна матриця результуючої та факторної змінних ПАТ «Укрнафта» 2016-2020

Показники	Операційні витрати	Витрати на оплату праці	Інші операційні витрати
Операційні витрати	1,00	-	-
Витрати на оплату праці	0,46	1,00	-
Інші операційні витрати	0,89	0,08	1,00

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Для характеристики зв'язків між ендogenous та екзогенними змінними використаємо шкалу Чеддока. Результати наведено у таблиці 2.19.

Таблиця 2.19 Зв'язок між результуючою та факторними змінними за шкалою Чеддока ПАТ «Укрнафта» 2016-2020

Показники	Інші операційні витрати	Витрати на оплату праці
Операційні витрати	Дуже сильний	Помірний

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Після побудови кореляційної матриці та аналізу зв'язків між результуючою та факторними змінними пропонуємо ознайомитись із моделлю, яку було побудовано. Формула залежності, заснована на зазначених вище змінних, отримує наступний вигляд:

$$TC = 3,44 * 10^5 + 0,986 * IC + 2,23 * RL \quad (2.2)$$

Враховуючи знаки біля коефіцієнтів при змінних бачимо, що залежність між факторними та результуючою змінними є прямою.

Слід зазначити, що результати наведені у таблицях показали, що між ендогенною та екзогенною змінними існує дуже сильний (інші операційні витрати) та помірний (витрати на оплату праці) зв'язки. Слід зазначити, що сильний зв'язок між двома факторними змінними є слабким, що свідчить про низьку ймовірність існування мультиколінеарності. Однак, через те, що зв'язок між результуючою та факторними змінними значно відрізняється, пропонуємо на наступному етапі дослідження провести аналіз залежності ендогенної змінної від кожної екзогенної окремо, тобто перейти до дослідження парної регресії. Для цього буде побудовано дві однофакторні моделі, розраховано та порівняно із табличними значеннями наступні показники: коефіцієнт детермінації, t-критерій Стьюдента та F-критерій Фішера. У випадку Моделі 1 буде перевірятись гіпотеза про залежність показника коефіцієнту загального рівня витрат від обсягу чистого доходу від реалізації продукції, а у Моделі 2 буде перевірятись гіпотеза про залежність показника коефіцієнту загального рівня витрат від обсягу інших операційних доходів. Результати розрахунків відображено у таблиці 2.20.

Таблиця 2.20 Характерні показники кореляційно-регресійних моделей для кожної екзогенної змінної ПАТ «Укрнафта» 2014-2020

Показники	Табличні значення	Модель 1	Модель 2
		$TC=7*10^6+1,023*IC$	$TC=2*10^6+2,61*RL$
$R^2$	-	0,79	0,22
t-критерій	1,637	3,33	0,91
F-критерій	5,538	11,09	0,83

## Продовження таблиці 2.20

р-критерій	0,2	0,05	0,43
------------	-----	------	------

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

Розпочнемо із характеристики першої моделі, де єдиною екзогенною змінною виступає обсяг інших операційних витрат. Коефіцієнт детермінації склав 0,79, що вказує на тісний зв'язок екзогенної та ендогенної змінних. Показники t-критерію (значення беремо по модулю) та F-критерію більші за табличні, це вказує на те, що екзогенна змінна є значимою, а модель відповідає реальній дійсності. У свою чергу, р-критерій є меншим у порівнянні із табличним значенням, що вказує на значимість коефіцієнта при регресорі. Перейдемо до другої моделі, де єдиною екзогенною змінною був показник витрат на оплату праці. Коефіцієнт детермінації склав 0,22, що вказує на незначний зв'язок екзогенної та ендогенної змінних. Показники t-критерію та F-критерію менші за табличні, це вказує на те, що екзогенна змінна не є значимою, а модель не відповідає реальній дійсності. У свою чергу, що хоч р-критерій є значно більшим у порівнянні із табличним значенням, що вказує на низьку значимість коефіцієнта при регресорі. Отже, перша модель є дійсною і зв'язок обсягом операційних витрат та іншими операційними витратами було доведено, а друга модель є недійсною і зв'язок між ендогенною змінною та обсягом витрат на оплату праці було спростовано. Для більшої наочності відобразимо побудовані однофакторні моделі у графічному вигляді, їх наведено на рисунках 2.11 та 2.12.

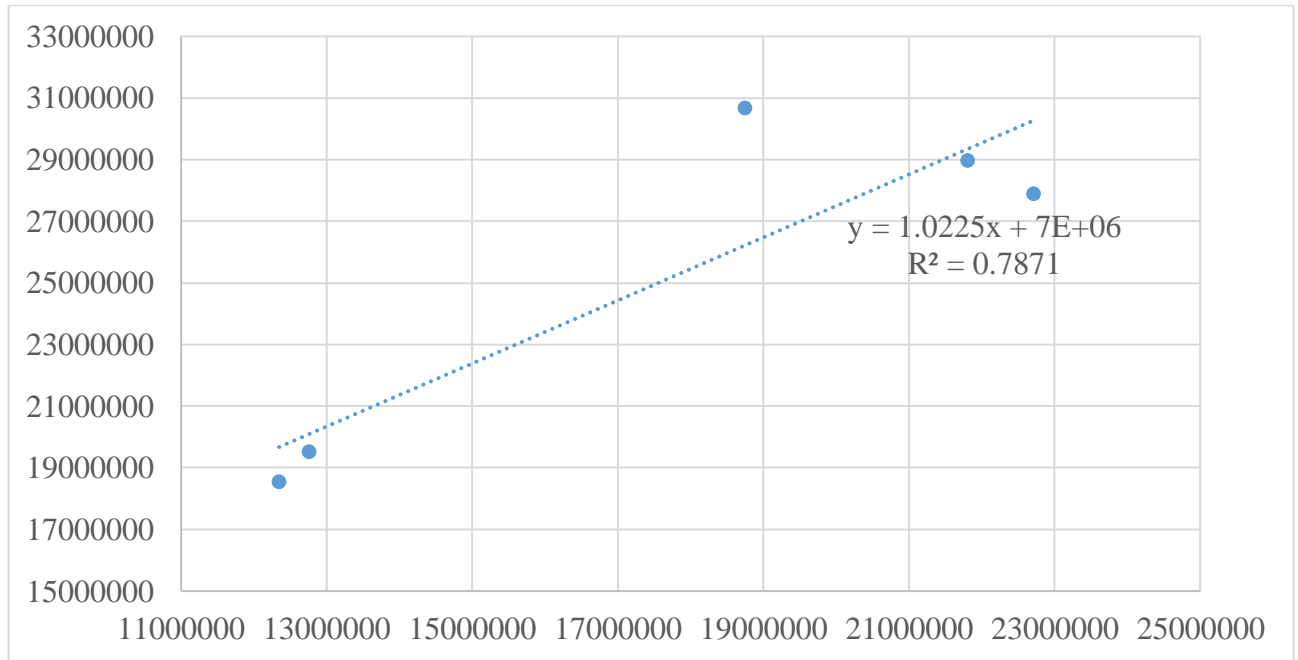


Рис. 2.11 – Залежність обсягу операційних витрат від обсягу інших операційних витрат ПАТ «Укрнафта» 2016-2020 рр.

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

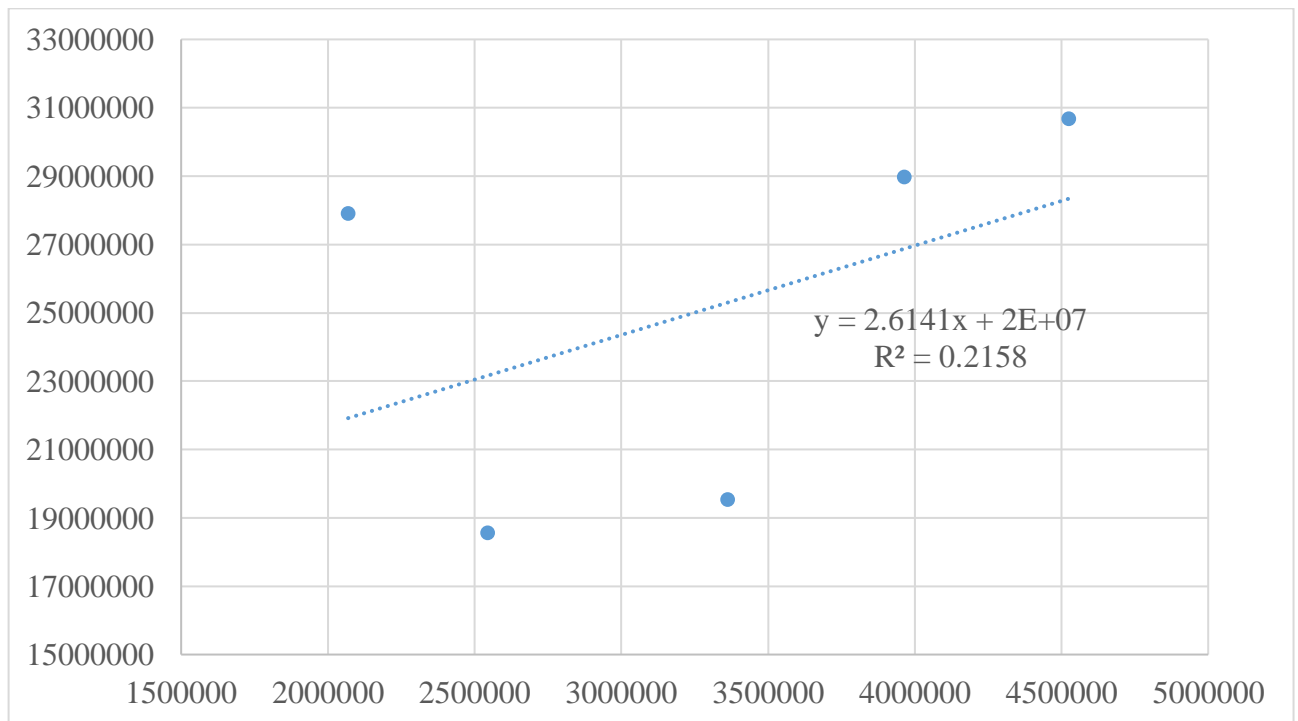


Рис. 2.12 – Залежність обсягу операційних витрат від обсягу витрат на оплату праці ПАТ «Укрнафта» 2016-2020 рр.

*Джерело: побудовано автором на основі [35]*

На нашу думку, для більш повного аналізу необхідно розрахувати показники еластичності для виявлення того, який вплив має кожна аналізована екзогенна змінна на ендогенну. Розрахунок виконуватиметься за допомогою наступної формули:

$$\varepsilon = a_i \frac{\bar{x}_i}{\bar{y}}, i = \overline{1,2} \quad (2.3)$$

де  $a_i$  – коефіцієнти рівняння регресії, які характеризують кількісний вплив на результуючий показник зміни величини відповідного факторного показника на одиницю його виміру.

$x_i$  – середнє значення факторної змінної за 2016-2020 рр.,

$y$  – середнє значення результуючої змінної за 2016-2020 рр.

Для змінної обсягу інших операційних витрат за досліджуваний період показник еластичності складав 0,72, а для обсягу витрат на оплату праці – 0,34. Отримані значення свідчать про те, що за умови зростання обсягу інших операційних витрат на 1% обсяг операційних витрат збільшиться на 0,72%. У свою чергу, при збільшенні обсягу витрат на оплату праці на 1% обсяг операційних витрат збільшиться на 0,34%.

Отже, проведення кореляційно-регресійного аналізу показало, що існує тісний зв'язок між показниками обсягу операційних витрат та обсягом інших операційних витрат, та спростувало версію про існування зв'язку між ендогенною змінною та обсягом витрат на оплату праці. Слід зазначити, що для оптимізації витрат виробничої діяльності на ПАТ «Укрнафта» необхідно проводити модернізацію виробництва та приділити особливу увагу діяльності відділів, що пов'язані із забезпеченням виробничої діяльності.

## Висновки до розділу 2

Після проведення дослідження було виявлено, що ПАТ «Укрнафта» є найбільшою нафтовидобувною компанією України, її частка у загальному видобутку нафти з газовим конденсатом в Україні за 2021 рік дорівнювала 62,7%, а частка у загальному обсязі видобутку газу складала 5,8%. На 01.01.2022 року ПАТ «Укрнафта» володіло 85 спеціальними дозволами на видобуванні вуглеводнів, ці дозволи реалізуються на територіях наступних областей України: Сумської, Полтавської, Чернігівської, Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Дніпропетровської і Харківської. На балансі товариства знаходяться 1791 нафтових і 147 газових свердловин, а монобрендова мережа АЗС UKRNAFTA налічує 537 АЗС. Слід зазначити, що акції ПАТ «УКРНАФТА» вільно обертаються та включені до біржових списків АТ «Фондова біржа ПФТС» та АТ «Українська біржа».

Аналіз показників фінансової звітності ПАТ «Укрнафта» показав, що економічний стан аналізованого підприємства знаходиться на рівні нижчому за середній. Серед негативних тенденцій було виділено наступні: зменшення обсягів доходів та прибутку, а також накопичення зносу основних фондів. Для того, щоб покращити стан аналізованого підприємства необхідно провести комплекс заходів із перебудови виробництва та санацію. Важливим є той факт, що оновлення основних засобів вже частково відбулось, тобто подібні заходи вже впроваджуються.

Аналіз витрат ПАТ «Укрнафта» показало, що у період із 2018 по 2020 роки їх обсяги мали загальну тенденцію до зростання. У свою чергу їх структура значно змінювалась, а саме було виявлено, що збільшилась частка матеріальних та фінансових витрат, частка інших операційних витрат зменшилась. Слід зазначити, що аналіз розрахованих коефіцієнтів підтвердив попередні проміжні показники, які стосувались збільшення обсягів матеріальних витрат та накопичення зносу основних засобів. Взагалі, показники витрат аналізованого підприємства були

стабільними протягом аналізованого періоду, незважаючи на певні зміни частини статей.

У свою чергу, проведення кореляційно-регресійного аналізу показало, що існує тісний зв'язок між показниками обсягу операційних витрат та обсягом інших операційних витрат, та спростувало версію про існування зв'язку між ендогенною змінною та обсягом витрат на оплату праці. Слід зазначити, що для оптимізації витрат виробничої діяльності на ПАТ «Укрнафта» необхідно проводити модернізацію виробництва та приділити особливу увагу діяльності відділів, що пов'язані із забезпеченням виробничої діяльності.

## **РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ ЗНИЖЕННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «УКРНАФТА»**

### **3.1. Напрями та резерви зниження витрат виробничої діяльності на ПАТ «Укрнафта»**

Витрати є важливою частиною господарської діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, вони пов'язані із вартістю необхідної сировини, інформації, енергії та інших засобів, які забезпечують функціонування виробництва та підприємства в цілому. Слід зазначити, що витрати є втраченою вигодою, яка проявляється для суб'єкта господарювання або у вигляді зменшення величини активів, або у зростанні величини зобов'язань. Діяльність підприємств забезпечується за рахунок використання різних видів ресурсів, серед таких можна виділити: матеріальні, фінансові, трудові, енергетичні, тощо. Виробнича діяльність такого підприємства, як ПАТ «Укрнафта» призводить до появи значного обсягу витрат на підприємстві, однак на цю величину впливають й інші фактори. Після проведення попередніх етапів дослідження було виявлено, що на ПАТ «Укрнафта» присутні наступні негативні тенденції стосовно діяльності підприємства:

1. Зменшення обсягів доходів та прибутку, що пов'язано із значним зростанням витрат на аналізованому підприємстві. Такі негативні тенденції можна пов'язати із тим, що значною мірою збільшились витрати, через застарілість виробничого обладнання;
2. Накопичення зносу основних фондів, що пов'язано із відсутністю проведення системного оновлення виробничого обладнання, така негативна тенденція впливає на перевищення обсягу витрат матеріальних та енергетичних ресурсів, через їх втрату під час роботи такого обладнання.

Слід зазначити, що крім негативних тенденцій необхідно акцентувати увагу на ризиках, які виникають під час провадження діяльності ПАТ «Укрнафта». У фінансовій звітності досліджуваного підприємства було виділено наступні ризики:

ринкові ризики – падіння цін на нафту і газ, ризик несвоєчасних розрахунків та політичний ризик – активізація та радикалізація бойових дій. Наявні загрози також необхідно враховувати під час створення комплексу заходів, які мають забезпечити оптимізацію витрат.

Для того, щоб запропонувати напрями зменшення витрат виробництва необхідно ознайомитись із напрямками діяльності і структурними складовими аналізованого підприємства. Взагалі, ПАТ «Укрнафта» є багатoproфільним підприємством, яке забезпечує видобуток, переробку та транспортування нафти і газу (обсяги видобутку нафти і газу відображено у таблиці 3.1, обсяги переробки газу відображено у таблиці 3.2), а також забезпечує діяльність мережі АЗС. Слід зазначити, що серед структурних одиниць ПАТ «Укрнафта» можна виділити наступні: «Укрнафта Буріння» та монтажньо-налагоджувальне управління. Перейдемо до ознайомлення із показниками, які характеризують напрями діяльності.

Таблиця 3.1 – Обсяги видобутку нафти і газу ПАТ «Укрнафта» 2020-2021 рр.

Рік	2020	2021
Видобуток нафти з конденсатом, тис. т	1501	1499
Видобуток газу, млн. м <sup>3</sup>	1127	1117
Виробництво скрапленого газу, тис. т	116,5	117,7

*Джерело: побудовано автором на основі [34]*

Таблиця 3.2 – Обсяги переробки газу ПАТ «Укрнафта» за газопереробними заводами 2020-2021 рр.

Рік	2020	2021
Гнідицинівський ГПЗ	19,1	16,5
Качанівський ГПЗ	79,1	83,2
Долинський ГПЗ	18,4	18
Всього	116,6	117,7

*Джерело: побудовано автором на основі [34]*

Показники наведені у таблицях 3.1 і 3.2 вказують на те, що у 2020 та 2021 роках показники обсягів видобутку нафти із конденсатом, видобуток газу та виробництво скрапленого газу практично не змінювались, це вказує на стабільність

у розрізі обсягів виробництва. Таким чином, попит на продукцію ПАТ «Укрнафта» на ринках газо- та нафтопродуктів є сформованим, а підприємство є повністю інтегрованим у нього. Однак, для більшої наочності пропонуємо ознайомитись із показниками видобутку нафти в Україні за період із 2011 по 2020 роки, інформацію наведено на рисунку 3.1.

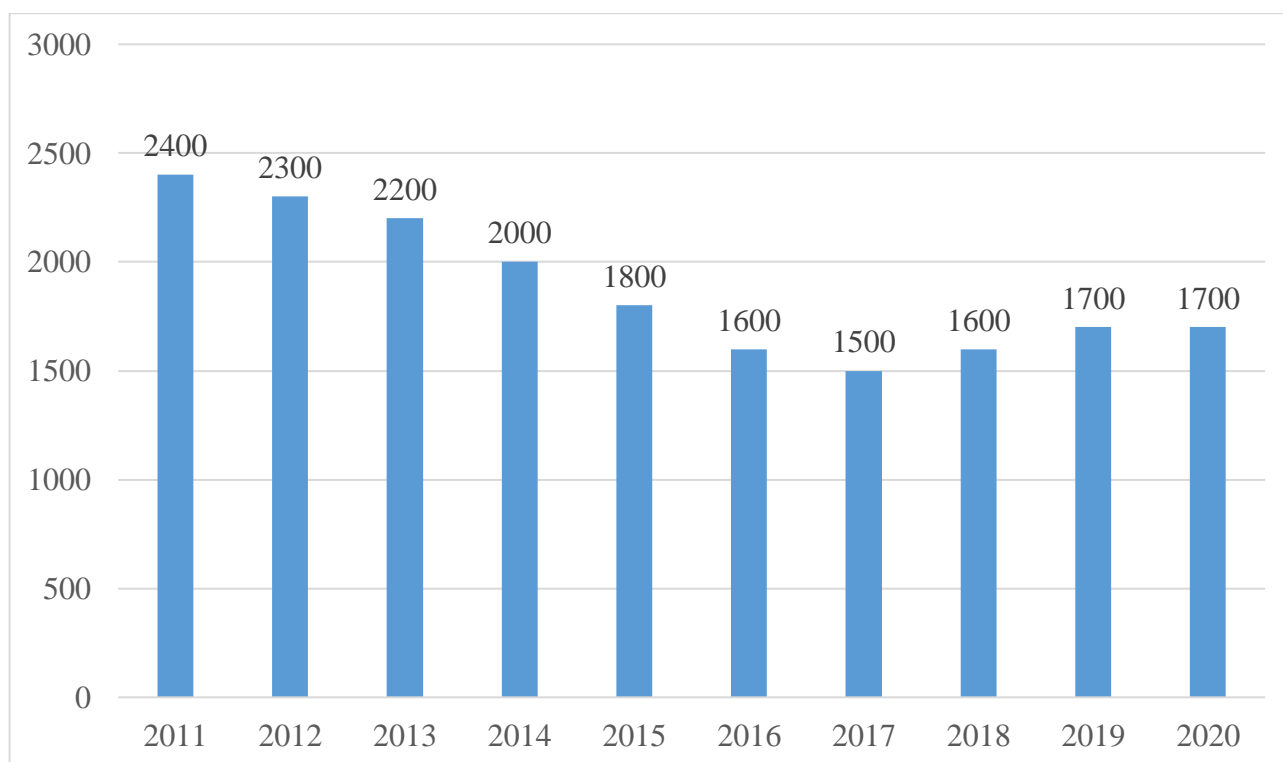


Рисунок 3.1 – Обсяги видобутку нафти в Україні 2011-2020 рр. тис. т

*Джерело: побудовано автором на основі [36]*

Із інформації, що наведена на рисунку 3.1 бачимо, що за період із 2011 по 2020 роки обсяги видобутку нафти значно скоротились. Якщо у 2011 році цей показник становив 2400 тис. т, то у 2017 він зменшився до 1500 тис. т. Після цього обсяг видобутку почав зростати і у 2019 та 2020 роках він становив 1700 тис. т. Слід зазначити, що із 1700 тис. т видобутої нафти у 2020 році 1501 тис. т припадає саме на ПАТ «Укрнафта», що вказує на повне домінування досліджуваного підприємства на внутрішньому ринку видобутку нафти.

Перейдемо до аналізу наступного аспекту діяльності підприємства ПАТ «Укрнафта», а саме структурної одиниці «Укрнафта Буріння». Ця філія

спеціалізується на проведенні пошуково-розвідувального та експлуатаційного буріння. За весь час існування та функціонування цієї структурної одиниці було зроблено більше 1500 свердловин, а їх загальний метраж становить 5 000 000 м. Слід зазначити, що на даний момент комплекс бурового обладнання складають 15 бурових верстатів до яких входять наступні: «УРАЛМАШ 3Д-76», «УРАЛМАШ 4Е-76» та «ZJ40/2250L». У випадку установок типу «ZJ40/2250L» постає питання відповідності європейським стандартам якості, незважаючи на те, що цей вид установок задовольняє потреби підприємства питання його заміни є не менш актуальним у порівнянні із двома першими типами бурових установок – «УРАЛМАШ 3Д-76» та «УРАЛМАШ 4Е-76».

Перейдемо до аналізу монтажно-налагоджувального управління ПАТ «Укрнафта». Ця сервісна організація є багатопрофільною і забезпечує комплексне надання усіх необхідних послуг на всіх етапах життєвого циклу експлуатації певного виду обладнання, що встановлюється на об'єктах транспортування та переробки нафти і газу. Цей процес відбувається у період встановлення, запуску та налагодження обладнання під час запуску об'єкта. Продовжується під час функціонування об'єкту у вигляді проведення технічного обслуговування, налагодження, калібрування, діагностування та ремонту, що забезпечує експлуатаційну придатність обладнання.

Перейдемо до характеристики мережі АЗС ПАТ «Укрнафта», яка є однією із найбільших мереж, що представлені в Україні. Слід зазначити, що на даний момент практично в усіх регіонах України функціонують 537 АЗС. Важливим є також той факт, що на початку 2023 року 165 із них було обладнано пунктами для заправки автомобілів газом, а 29 АЗС функціонують у новому форматі після ребрендингу. Запорукою ефективної діяльності АЗС ПАТ «Укрнафта» є те, що товариство постійно займається покращенням якості послуг, які надаються на них.

Після проведення аналізу функціонування різних складових частин аналізованого підприємства можна виділити наступні напрями для забезпечення зменшення обсягу витрат та збільшення ефективності використання ресурсів:

1. Вдосконалення системи матеріально-технічного забезпечення виробництва. Цей напрям можна реалізувати за рахунок реалізації комплексу заходів, які дадуть змогу швидко та точно виявляти необхідні для провадження діяльності ресурси та забезпечувати їх швидку доставку на виробництво. Серед таких заходів можна виділити: реорганізація відділу постачання та служб, які частково пов'язані із цими процесами, перегляд встановлених норм на певні матеріали, дослідження ефективності використання ресурсів та можливостей зменшення їх витрат, використання вторинних джерел енергії на виробництві, використання ефективних замінників, у випадку їх наявності, посилення контролю якості матеріальних ресурсів, тощо. Цей напрям стосується багатьох аспектів діяльності підприємства і вимагає перегляду частини управлінських стратегій, витрати значного часу та інших ресурсів;
2. Використання інноваційних технологій на виробництві, їх впровадження та подальша модифікація відповідно до умов функціонування підприємства. Цей напрям спирається на необхідність проведення оновлення обладнання, що призведе до збільшення ефективності матеріальних ресурсів на виробництві, а також більш глибоку переробку нафти і газу. Впровадження цього напрямку вдосконалення виробництва, як основного потребуватиме значного обсягу інвестицій і призведе до підвищення конкурентоспроможності продукції на світовому ринку у довгостроковій перспективі;
3. Підвищення рівня кваліфікації працівників. Впровадження цього напрямку буде пов'язано із переглядом або вдосконаленням кадрової політики підприємства. Зміни у підготовці кадрів призведуть до покращення

професійних навичок робітників, і, як результат, збільшиться і продуктивність їх праці. Впровадження цього напрямку, як основного, призведе до необхідності відволікати частину працівників від процесу виробництва, а також витрати значний час на підготовку або перепідготовку кадрів [37-40].

Після проведення аналізу було виявлено, що ПАТ «Укрнафта» є багатoproфільним підприємством, яке забезпечує видобуток, переробку та транспортування нафти і газу (обсяги видобутку нафти і газу відображено у таблиці 3.1, обсяги переробки газу відображено у таблиці 3.2), а також забезпечує діяльність мережі АЗС. Слід зазначити, що серед структурних одиниць ПАТ «Укрнафта» можна виділити наступні: «Укрнафта Буріння» та монтажньо-налагоджувальне управління. Було виявлено основні негативні тенденції, які присутні на аналізованому підприємстві, а саме: зменшення обсягів доходів та прибутку і накопичення зносу основних фондів. На цій основі було запропоновано наступні напрями вдосконалення підприємства, які мають призвести до зменшення витрат: вдосконалення системи матеріально-технічного забезпечення виробництва, використання інноваційних технологій на виробництві та підвищення рівня кваліфікації працівників

### **3.2. Обґрунтування заходів щодо оптимізації витрат виробничої діяльності ПАТ «Укрнафта»**

На наступному етапі цього дослідження необхідно обґрунтувати заходи, які забезпечать оптимізацію витрат на аналізованому підприємстві. У зв'язку із цим буде детально розглянуто процес виробництва нафти та газу. Слід зазначити, що нафтодобувна і газодобувна промисловість є галуззю народного господарства, яка об'єднує підприємства із розвідування і видобутку нафти і газу, а також їх зберігання і транспортування. У свою чергу, нафтопереробна та газопереробна

галузі об'єднує підприємства, які забезпечують переробку відповідних паливних ресурсів.

У випадку ПАТ «Укрнафта» для забезпечення процесу видобутку нафти та газу використовуються бурові свердловини. Взагалі, свердловина – це гірська циліндрична виробка, її діаметр значно менший у порівнянні із глибиною. Устям свердловини називають її початок, стінкою або стовбуром – циліндричну поверхню, а вибій – дном. Напрямок свердловини може бути, як вертикальним, так і похилим, що залежить від рельєфу та особливостей родовища нафти або газу. Глибина свердловини може коливатись від кількох сотень, до кількох тисяч метрів, початковий діаметр не перевищує 900 мм., а кінцевий – 165 мм.

Через важливість свердловин у процесі господарської діяльності ПАТ «Укрнафта» пропонуємо розглянути етапи її будівництва. Серед таких можна виділити наступні:

1. Роботи пов'язані із створенням необхідної інфраструктури та підготовки до встановлення бурової установки та іншого обладнання, а саме: створення плану майданчика, проведення під'їзних доріг, прокладення водопроводу, приєднання до місцевої енергетичної мережі, а також забезпечення зв'язку;
2. Роботи пов'язані із встановленням бурового обладнання, а саме: монтаж фундаментів, блоків, обладнання та захисту бурової вишки;
3. Роботи пов'язані із підготовкою процесу буріння свердловини;
4. Роботи пов'язані із процесом буріння свердловини, а також кріплення її стінок обсадними колонами і розмежування пластів;
5. Роботи пов'язані із вторинним розкриттям пласта, у випадку перекриття пласта колонною, а також проведення випробувань, освоєння і здачі свердловини в експлуатацію;
6. Роботи пов'язані із демонтажем бурового обладнання та його перевезенням на нове місце [36-40].

Слід зазначити, що на четвертому етапі роботи виконують бурові бригади, на п'ятому – бригади, які забезпечують дослідження та освоєння свердловини, а усі інші види робіт забезпечують монтажники бурової установки. У свою чергу, добування нафти можна розділити на три етапи, їх характеристики наведено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Стадії видобутку нафти

Номер	Стадія	Характерні процеси
1	Розробка нафтового родовища	Встановлення бурової установки, забезпечення руху нафти із пласту до свердловини за рахунок створеній штучно різниці тисків у пласті та на вибоях свердловини.
2	Експлуатація свердловини	Забезпечення руху нафти від вибоїв свердловин до їх витоку на поверхні.
3	Експлуатація нафтового промислу	Забезпечення процесів із експлуатації нафтових промислів за рахунок впровадження наступних заходів: 1. Закачування води до пласту за допомогою нагнітаючих свердловин; 2. Забезпечення процесу збору попутного газу; 3. Підготовка отриманих ресурсів, а саме збір нафти, попутного газу та води на поверхні та їх розділення.

*Джерело: побудовано автором на основі [36-40]*

Після виявлення та характеристики етапів побудови свердловини та стадій видобутку нафти можна виділити комплекс операцій, які забезпечують процес видобутку нафти і газу. Серед них можна виділити наступні:

1. Буріння та облаштування гирла свердловини і встановлення бурового обладнання;
2. Забезпечення обслуговування та поточного ремонту свердловини і встановлення глибиннонасосного обладнання;
3. Проведення випробувань, запуск свердловини та початок її експлуатації;
4. Забезпечення процесу транспортування нафти і газу до місць їх зберігання;
5. Сепарація (тобто розділення нафти і газу);
6. Транспортування нафти і газу із сховищ на переробку;

7. Підготовка нафти та газу до процесу переробки;
8. Транспортування очищених нафти та газу до резервуарів.

Після дослідження виробничих процесів у газо- та нафтодобуванні необхідно проаналізувати те, як проводиться калькуляція собівартості виготовленої продукції. Слід зазначити, що розрахунок собівартості складається із трьох етапів, а саме:

1. Проведення розрахунку загальної собівартості нафти і газу по нафтогазовому виробничому управлінні;
2. Проведення розрахунку собівартості кожного виду продукції окремо, а саме нафти, попутного і природнього газу;
3. Проведення процесу калькуляції собівартості нафти за окремими способами її видобутку.

На наступному етапі дослідження пропонуємо ознайомитись із статтями калькуляції собівартості продукції нафтогазової галузі. Серед них виділяються наступні:

1. Витрати на енергетичні ресурси для забезпечення процесу видобування нафти і газу.
2. Витрати, що пов'язані зі створенням штучного тиску на пласт;
3. Витрати, що пов'язані із оплатою праці виробничих робітників;
4. Витрати, що пов'язані із виплатою додаткової заробітної плати виробничих робітників;
5. Витрати, що пов'язані із відрахуваннями на соціальне страхування;
6. Амортизаційні відрахування свердловин.
7. Витрати, що пов'язані із збором і транспортуванням нафти і газу;
8. Витрати, що пов'язані із технологічною підготовкою нафти і газу;
9. Витрати, що пов'язані із підготовкою і освоєнням технологій;
10. Витрати, що пов'язані із утриманням та експлуатацією виробничого обладнання;
11. Інші виробничі витрати;

12. Адміністративні витрати;
13. Витрати на збут.

Після дослідження та характеристики етапів будівництва свердловин, стадій видобутку нафти, комплексу процесів, які забезпечують видобування нафти і газу, а також виявлення етапів і статей калькуляції собівартості продукції необхідно виділити заходи, які призведуть до зменшення обсягів витрат підприємства ПАТ «Укрнафта». У параграфі 3.1 було виділено наступні напрями зменшення обсягів витрат та підвищення ефективності використання ресурсів:

1. Вдосконалення системи матеріально-технічного забезпечення виробництва;
2. Використання інноваційних технологій на виробництві, їх впровадження та подальша модифікація;
3. Підвищення рівня кваліфікації працівників.

Слід зазначити, що заходи, які мають забезпечити оптимізацію витрат виробництва необхідно визначати не тільки на основі запропонованих напрямів, а й в залежності від стратегії розвитку, яку провадить підприємство. Директор ПАТ «Укрнафта» Сергій Корецький п'ятого квітня 2023 року повідомив про те, що підприємство може відновити процес видобутку нафти на 500 свердловинах, які є недіючими на даний момент. Таким чином, ПАТ «Укрнафта» буде розширювати виробництво використовуючи родовища, які вже були досліджені та розроблені. У свою чергу, вісімнадцятого квітня 2023 року Сергій Корецький також повідомив про те, що на ПАТ «Укрнафта» планує проведення інвестицій в обсязі 5,5 млрд. грн. для забезпечення буріння, ремонтів та отримання спецдозволів для розробки нових родовищ протягом 2023 року. Наведена інформація вказує на те, що розширення добування нафти буде забезпечуватись як за рахунок використання вже розроблених, так і за рахунок нових свердловин та родовищ.

Враховуючи наявну інформацію про стратегічні пріоритети щодо подальшого розширення видобутку нафти, а також інформацію про те, що перший квартал ПАТ

«Укрнафта» завершила із чистим прибутком 4,3 млрд. грн. можемо зробити висновок про можливість впровадження інноваційних технологій, які забезпечать зростання ефективності використання наявних ресурсів та зменшення витрат і собівартості продукції.

Оскільки ПАТ «Укрнафта» планує нарощувати обсяги виробництва, а саме інвестувати 5,5 млрд. грн. для розширення видобутку нафти, із яких 1,5 млрд. грн. буде використано для буріння трьох нових свердловин і трьох стовбурів, а також на проведення підготовки до буріння ще, як мінімум, восьми свердловин у 2024 році, постає питання забезпечення цих процесів. Проведення бурових робіт виконується за допомогою використання спеціальних установок. Як зазначалось вище, аналізоване підприємство має 15 стаціонарних та мобільних бурових установок таких видів, як: «УРАЛМАШ 3Д-76», «УРАЛМАШ 4Е-76» та «ZJ40/2250L». Слід зазначити, що два перші види є стаціонарними, а установка ZJ40/2250L – мобільною. У зв'язку із цим виникає перша пропозиція, а саме оновити частину обладнання за рахунок заміни частини стаціонарних установок на мобільні або збільшити кількість установок за рахунок придбання нових видів. Слід зазначити, що бурові установки, які вже використовуються на підприємстві мають специфічні технічні характеристики, які необхідно враховувати під час вибору нового обладнання. Показники наведено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Технічні характеристики бурових установок які використовуються на ПАТ «Укрнафта»

Показник	УРАЛМАШ 3Д-76 та 4Е-76	ZJ40/2250L
Максимальне навантаження на гак	2250-3200 кН	2250 кН
Потужність лебідки	1200 кВт	735,5 кВт
Глибина буріння	3600-5000 м	1500-4000 м
Вантажопідйомність	320 Мс	225 Мс
Швидкість підйому елеватора	1,58 м/с	1,36 м/с
Потужність на валу привода елеватора	710 кВт	470 кВт

*Джерело: побудовано автором*

Із таблиці 3.4 бачимо, що у випадку ПАТ «Укрнафта» показник максимального навантаження на гак бурової установки має знаходитись у діапазоні 2250-3200 кН, а глибина буріння має становити від 1500 до 5000 м.

Перейдемо до характеристики інших заходів, які буде спрямовано на оптимізацію витрат досліджуваного підприємства. У сучасних умовах одним із найбільш важливих факторів на виробництві є інформація та засоби її передачі. У випадку діяльності підприємств такого типу, як ПАТ «Укрнафта», застарілі засоби зв'язку можуть негативно вплинути на діяльність об'єктів, свердловин, цехів та інших складових виробництва на аналізованому суб'єкті господарювання. Для того, щоб усунути такі недоліки системи зв'язку необхідно провести оновлення засобів, які його забезпечують. Слід зазначити, що таке оновлення має бути масовим, тобто заміну та оснащення необхідно провести для всієї або більшості техніки та обладнання. Ці дії дозволять функціонувати взаємопов'язаній техніці із найбільш можливою ефективністю, через забезпечення стійкого та швидкого зв'язку.

Однією із найбільш важливих переваг оновленої системи зв'язку буде її більша гнучкість, продуктивність та економність. У свою чергу, функції управління системою будуть об'єднані із функціями GPRS-модемів. У випадку впровадження нових засобів, модернізована система зможе забезпечувати процеси прийому та передачі сигналів із більшою точністю, а також дасть можливість керувати виробничими процесами таких об'єктів, як промисли та свердловини в режимі реального часу. Таким чином значно полегшаться процеси пов'язані із контролем, аналізом та обліком спожитих ресурсів на виробництві. Сутність першої пропозиції полягає у тому, що на підприємстві необхідно провести заміну обладнання радіозв'язку на GPRS-модеми, яке використовує GPRS-канал. Слід зазначити, що для реалізації такого проекту необхідно розробити програмне забезпечення, особливості якого залежать від специфіки діяльності підприємства.

Перейдемо до наступної пропозиції, яка має забезпечити оптимізацію витрат виробництва та підвищення ефективності діяльності підприємства. Оскільки під час

проведення дослідження було виявлено накопичення зносу основних засобів, що вказує на необхідність оновлення обладнання. Слід зазначити, що однією із найбільш важливих складових підприємства, яка потребує оновлення основних засобів є система забезпечення капітальних ремонтів свердловин. Якісне виконання капітальних ремонтів є запорукою ефективною та надійною роботи свердловин. Через це необхідно провести процес оновлення обладнання для того, щоб покращити якість ремонтних робіт. У свою чергу, проведення модернізації призведе до збільшення продуктивності їх функціонування. Важливим елементом забезпечення ремонту є перевірка герметичності свердловини. Для того, щоб здійснити цей процес необхідно використати агрегат нагрівання високого тиску та резервуар із рідиною. Слід зазначити, що оновлення цієї техніки необхідне через наступні причини:

1. Завершення регламентного строку експлуатації;
2. Мала продуктивність через зниження максимально заявленого тиску;
3. Висока витрата пального на 1 годину роботи;
4. Систематичний вихід з ладу через різні несправності [28].

Таким чином, оновлення агрегатів нагрівання високого тиску є актуальним у випадку ПАТ «Укрнафта», а їх заміна дасть змогу швидше реагувати у випадку необхідності проведення капітальних ремонтів свердловин.

Отже, після проведення дослідження було виявлено, що ПАТ «Укрнафта» планує розширювати виробництво за рахунок використання старих та розробки нових свердловин та джерел. Фінансові результати за перший квартал 2023 року показали, що підприємство має достатній обсяг ресурсів для оновлення та впровадження нової техніки на виробництві. Враховуючи ці фактори було запропоновано такі заходи, як: встановлення нових засобів зв'язку, які використовують GPRS-сигнал та оновлення агрегатів нагрівання високого тиску. Використання цих технологій є актуальним через необхідність освоєння нових

родовищ нафти і газу. Розрахунки витрат на впровадження запропонованих заходів буде виконано у наступному параграфі.

### 3.3. Розрахунок витрат пов'язаних із заходами із зменшення обсягів витрат виробництва ПАТ «Укрнафта»

На наступному етапі буде розраховано ефект від впровадження запропонованих заходів для оптимізації витрат на підприємстві ПАТ «Укрнафта». Першим заходом, який буде детально досліджено, стане придбання нових бурових установок. У зв'язку із цим, пропонуємо розглянути дві моделі мобільних бурових установок, а саме XJ225 та RL-CZ40. Слід зазначити, що запропоноване обладнання виробляється у КНР та використовується при добуванні нафти у таких країнах, як: США, Казахстан, Венесуела, Узбекистан, тощо. Спочатку перевіримо відповідність технічних характеристик запропонованих мобільних установок вимогам, які встановлені на ПАТ «Укрнафта». Результати наведено у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5. – Технічні характеристики наявних та нових бурових установок

Показник	Стандартні технічні умови	XJ225	RL-CZ40
Максимальне навантаження на гак	2250-3200 кН	2250 кН	2250 кН
Потужність лебідки	735,5-1200 кВт	1200кВт	735,5 кВт
Глибина буріння	1500-5000 м	4000 м	4000 м
Вантажопідйомність	225-320 Мс	450 Мс	250 Мс
Швидкість підйому елеватора	1,36-1,58 м/с	1,36 м/с	1,36 м/с
Потужність на валу привода елеватора	470-710 кВт	735,5 кВт	735,5 кВт

*Джерело: побудовано автором на основі розрахунків*

Із таблиці 3.5 бачимо, що запропоновані мобільні бурові установки відповідають необхідним вимогам щодо технічних характеристик бурового обладнання. Слід зазначити, що перша запропонована модель – XJ225 за вантажопідйомністю значно перевищує характерні показники і наявних на

ПАТ «Укрнафта» бурових установок УРАЛМАШ 3Д-76, УРАЛМАШ 4Е-76 та ZJ40/2250L, і другої запропонованої моделі – RL-CZ40. Для проведення подальшого порівняння необхідно проаналізувати вартість придбання та експлуатації цих двох моделей. Результати наведено у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6 – Вартість придбання та експлуатації мобільних бурових установок XJ225 та RL-CZ40 грн.

Статті витрат	XJ225	RL-CZ40
Ціна придбання	42 471 470,25	44 796 380,09
Вартість планових ремонтів за рік	212 357,35	223 981,90
Витрати палива на рік	2 760 645,57	2 687 782,81
Всього	45 444 473,17	47 708 144,80

*Джерело: побудовано автором на основі розрахунків*

Із таблиці 3.6 бачимо, що вартість придбання та обслуговування двох запропонованих моделей мобільних бурових установок XJ225 та RL-CZ40 відповідно складають 45 444 473,17 грн. та 47 708 144,80 грн. У зв'язку із отриманими показниками можемо зробити висновок, що більш доцільно буде придбати першу модель, оскільки економія фінансових ресурсів складатиме 2 263 671,63 грн. Далі пропонуємо розрахувати фонд оплати праці робітників бригади бурової мобільної установки. Результати наведено у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Витрати на оплату праці та соціальні відрахування бригади обслуговування мобільної бурової установки XJ225 грн.

Склад бригади	Кількість	Місячна ставка	Річний фонд оплати праці	Річний обсяг соціальних відрахувань
Майстер бурової установки	2	13 000,00	312 000,00	68 640,00
Бурильник	2	11 000,00	264 000,00	58 080,00
Помічник бурильника	2	9 700,00	232 800,00	51 216,00
Слюсар	1	12 000,00	144 000,00	31 680,00
Машиніст	1	10 000,00	120 000,00	26 400,00
Всього	8	55 700,00	1 072 800,00	236 016,00

*Джерело: побудовано автором на основі розрахунків*

Отримані результати показують, що витрати пов'язані із оплатою праці бригади обслуговування мобільної бурової установки XJ225 складають

1 308 816,00 грн. на рік. Таким чином, впровадження цієї бурової установки може послугувати, як оновленням, так і збільшенням кількості виробничого обладнання, а у порівнянні із введенням в експлуатацію аналогічної за більшістю характерних показників мобільною установкою RL-CZ40 забезпечить економію в обсязі 2 263 671,63 грн.

Перейдемо до розрахунку витрат та ефекту від впровадження другого заходу, а саме оновлення системи із забезпечення інформації на ПАТ «Укрнафта». Її сутність полягала у заміні обладнання радіозв'язку на GPRS-модеми, які використовують GPRS-канал. Спочатку виявимо відмінності наявної та перспективної систем зв'язку, їх наведено у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8 – Базова та проектні системи забезпечення зв'язку на ПАТ «Укрнафта»

Система зв'язку	Складові	Пристрій зв'язку	Програмне забезпечення
Базова	Обладнання, що встановлене у кабіні та відповідне програмне забезпечення	Радіостанція	Наявне програмне забезпечення
Оновлена	Обладнання, що встановлене у кабіні та відповідне програмне забезпечення	GPRS-модем	Нове програмне забезпечення, яке розроблене із врахуванням специфіки діяльності підприємства

*Джерело: побудовано автором на основі [36]*

Відповідно до складових двох систем забезпечення зв'язку (базовою та оновленою) необхідно розрахувати витрати, які пов'язані із їх побудовою та виявити економічний ефект від впровадження інноваційної технології (GPRS-модему) у процес виробництва. Результати наведено у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Витрати пов'язані із забезпеченням функціонування системи зв'язку диспетчерського пульта грн.

Статті витрат	Система зв'язку		Абсолютне відхилення
	Базова	Оновлена	
Вартість пристрою зв'язку	6 400,00	3 700,00	-2 700,00
Вартість обслуговування	320,00	296,00	-24,00
Додаткові комплектуючі, запасні частини	960,00	740,00	-220,00

## Продовження таблиці 3.9

Заробітна плата 1 оператора	12 000,00	10 000,00	-2 000,00
Витрати на соціальні відрахування	2 640,00	2 200,00	-440,00
Всього	22 320,00	16 936,00	-5 384,00

*Джерело: побудовано автором на основі розрахунків*

Із таблиці 3.9 бачимо, що за всіма виділеними статтями витрат використання GPRS-модему поступається вартості встановлення радіостанцій, а обсяг економії при встановленні оновленої системи зв'язку в одному диспетчерському пульті складає 5384 грн. Слід зазначити, що для функціонування цієї системи необхідно забезпечити її відповідним програмним забезпеченням, що призведе до появи додаткових витрат, однак надалі буде необхідно його тільки оновлювати. У свою чергу, обслуговування та ремонт радіостанцій потребуватиме більшого обсягу витрат. Таким чином, оновлення системи зв'язку на підприємстві призведе до скорочення обсягів витрат через меншу вартість GPRS-модему, зменшення фонду оплати праці та прискорення передачі інформації між підрозділами на підприємстві. Додаткові витрати, які виникнуть через початок використання нового обладнання, будуть в першу чергу пов'язані із необхідністю встановити програмне забезпечення та перепідготовкою робітників, які безпосередньо взаємодіють із системою зв'язку.

Перейдемо до характеристики останнього заходу, впровадження якого має призвести до оптимізації витрат підприємства ПАТ «Укрнафта». У попередньому пункті було акцентовано увагу на важливості проведення капітальних ремонтів свердловин. Було виявлено необхідність оновлення агрегатів нагрівання високого тиску, які забезпечують вчасне виявлення необхідності проведення таких заходів. Розпочнемо аналіз із розрахунку витрат на введення нового обладнання. Слід зазначити, що для створення оновленої системи із контролю якості свердловин необхідно придбати агрегат нагрівання високого тиску, та два вантажних автомобілі – на одному буде встановлено прилад, а на іншому – резервуар із рідиною, яка необхідна для перевірки стану свердловини. Результати розрахунків наведено у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10 – Витрати на створення нової системи контролю стану свердловин грн.

Обладнання	Агрегат нагрівання високого тиску	КРАЗ-65055	КРАЗ-65055Б	Загальні витрати
Ціна	90 000,00	520 000,00	575 000,00	1 185 000,00
Витрати на транспортування і монтаж	22 500,00	130 000,00	143 750,00	296 250,00
Всього	112 500,00	650 000,00	718 750,00	1 481 250,00

*Джерело: побудовано автором на основі розрахунків*

Із таблиці 3.10 бачимо, що витрати для оновлення однієї установки із агрегатом нагрівання високого тиску складатиме 1 481 250,00 грн. У свою чергу, для забезпечення функціонування такої установки необхідно проводити додаткові роботи, а саме: обкатування, антикорозійні роботи, закупівлю силового та енергетичного обладнання, а також інструментів. Із врахуванням витрат на їх виконання капітальні витрати становитимуть 1 720 000,00 грн. Слід зазначити, що запропонована установка автоматизує частину процесів під час проведення аналізу поточного стану свердловини. Через це замість бригади із трьох осіб, нову установку обслуговуватимуть двоє робітників. Таким чином, за рахунок скорочення одного працівника буде забезпечено зменшення витрат на оплату праці бригад обслуговування агрегату нагрівання високого тиску на 30-40%, що призведе до скорочення загального обсягу витрат підприємства на оплату праці. Важливим є і той факт, що автоматизація процесу дослідження стану свердловини призведе до скорочення витрат матеріальних ресурсів та росту продуктивності праці.

Після проведення дослідження було виявлено, що запропоновані заходи, які спрямовані на оптимізацію витрат підприємства ПАТ «Укрнафта», зможуть забезпечити позитивний ефект, а саме:

1. Придбання бурової мобільної установки XJ225 зможе забезпечити, як збільшення кількості необхідного обладнання, так і оновлення основних засобів, а ціна цієї моделі менша, ніж у аналогічній моделі RL-CZ40;
2. Встановлення GPRS-модему для оновлення системи зв'язку забезпечить економію 5384 грн. на один диспетчерський пульт, а також прискорить швидкість передачі інформації між підрозділами на підприємстві;
3. Оновлення агрегатів нагрівання високого тиску та всієї системи аналізу стану свердловин за рахунок автоматизації частини цих процесів буде забезпечено скорочення обслуговуючого персоналу установки та зменшення витрат на оплату їх праці на 30-40%.

У зв'язку із тим, що за перший квартал 2023 року ПАТ «Укрнафта» отримало чистий прибуток в обсязі 4,3 млрд. грн., а за плановий 2023 рік чистий прибуток становитиме 12,2 млрд. грн. Таким чином на аналізованому підприємстві можна реалізувати усі запропоновані заходи. У свою чергу, їх сукупний ефект призведе до скорочення обсягу витрат ПАТ «Укрнафта».

#### **3.4. Соціально-економічний ефект від впровадження заходів із оптимізацією витрат ПАТ «Укрнафта»**

На завершальному етапі дослідження буде виявлено соціально-економічний вплив від впровадження запропонованих заходів, які спрямовані на оптимізацію та зменшення обсягів витрат. Слід зазначити, що наведені заходи запропоновані із урахуванням наявних умов та перспектив розвитку підприємства ПАТ «Укрнафта», а саме збільшення обсягів добутку нафти і газу. Потенційний ефект від кожного із запропонованих заходів наведено у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11 – Потенційний ефект від впровадження запропонованих заходів спрямованих на зменшення витрат ПАТ «Укрнафта»

Захід	Ефект від впровадження
Придбання нових моделей мобільних бурових установок	Забезпечення підприємства новим обладнанням, яке надасть наступні переваги: <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Оновлення основних засобів, відсутність зносу;</li> <li>2. Зменшення обсягів витрат, що пов'язані із ремонтом та обслуговуванням;</li> <li>3. Зменшення обсягу витрат, пов'язаних із транспортуванням обладнання у порівнянні із стаціонарними кстановками УРАЛМАШ ЗД-76 та 4Е-76.</li> </ol>
Встановлення нових засобів зв'язку (GPRS-модемів)	Встановлення GPRS-модемів забезпечить наступні переваги у порівнянні із старою системою внутрішнього зв'язку на підприємстві: <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Зменшення обсягу витрат, що пов'язані із придбанням, встановленням та обслуговуванням обладнання;</li> <li>2. Зменшення обсягу витрат, що пов'язані із навчанням персоналу;</li> <li>3. Прискорення передачі інформації на підприємстві.</li> </ol>
Оновлення обладнання для діагностики стану свердловин	Використання нових установок для діагностики стану свердловин дозволить: <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Скоротити обсяги витрат, що пов'язані із ремонтом свердловин;</li> <li>2. Скоротити витрати на оплату праці бригад обслуговування установок для діагностики стану свердловин.</li> </ol>

*Джерело: побудовано автором*

Слід зазначити, щорозрахувати економічний ефект від впровадження першого заходу є неможливим, через відсутність інформації про стратегію розвитку підприємства у сфері оновлення обладнання, оскільки офіційно було заявлено тільки про збільшення обсягів добутку. У свою чергу, реалізація таких планів може передбачати як оновлення, тобто заміну застарілого обладнання, так і збільшення його кількості. У випадку розширення парку мільних установок було виявлено та показано у таблиці 3.6, що більш економічно доцільно буде придбання мобільної бурової установки XJ225, оскільки вона є дешевшою на 2 263 671,63 грн. у порівнянні із RL-CZ40, а бригади їх обслуговування є аналогічними.

Наступним буде розглянуто економічний ефект від встановлення нових засобів зв'язку, а саме GPRS-модемів для пультів управління. Із інформації у параграфі 3.2 було виявлено, що ПАТ «Укрнафта» планує ввести 11 нових свердловин це вказує на те, що до ладу буде введено мінімум 11 нових пультів

управління. Ефект від встановлення нових засобів зв'язку у порівнянні із тими, що використовують на ПАТ «Укрнафта» зараз наведено у таблиці 3.12.

Таблиця 3.12 – Порівняння витрат від встановлення GPRS-модемів та стандартних засобів зв'язку для пультів управління 11 нових свердловин ПАТ «Укрнафта» грн.

Статті витрат	Система зв'язку		Абсолютне відхилення
	Базова	Оновлена	
Вартість пристрою зв'язку	70400	40700	-29700
Вартість обслуговування	3520	3256	-264
Додаткові комплектуючі, запасні частини	10560	8140	-2420
Заробітна плата операторів	132000	110000	-22000
Обсяг соціальних відрахувань	29040	24200	-4840
Всього	245520	186296	-59224

*Джерело: побудовано автором на основі розрахунків*

Отримані у таблиці 3.12 показники вказують на те, що у випадку встановлення оновленої системи зв'язку із використанням GPRS-модемів для 11 нових пультів управління буде досягнуто економії у 59 224 грн. у порівнянні із встановленням стандартної системи забезпечення зв'язку. Слід зазначити, що ці розрахунки виконані для мінімально можливої кількості пультів управління нових свердловин, а обсяг витрат на оплату праці та соціальні відрахування були взяті за один місяць. Проведені розрахунки вказують на те, що використання оновленої системи зв'язку буде більш економічно доцільним. Пропонуємо також розглянути динаміку навопичення витрат за використання двох видів систем зв'язку для 11 нових пультів управління з 5 років. Результати наведено на рисунку 3.2.

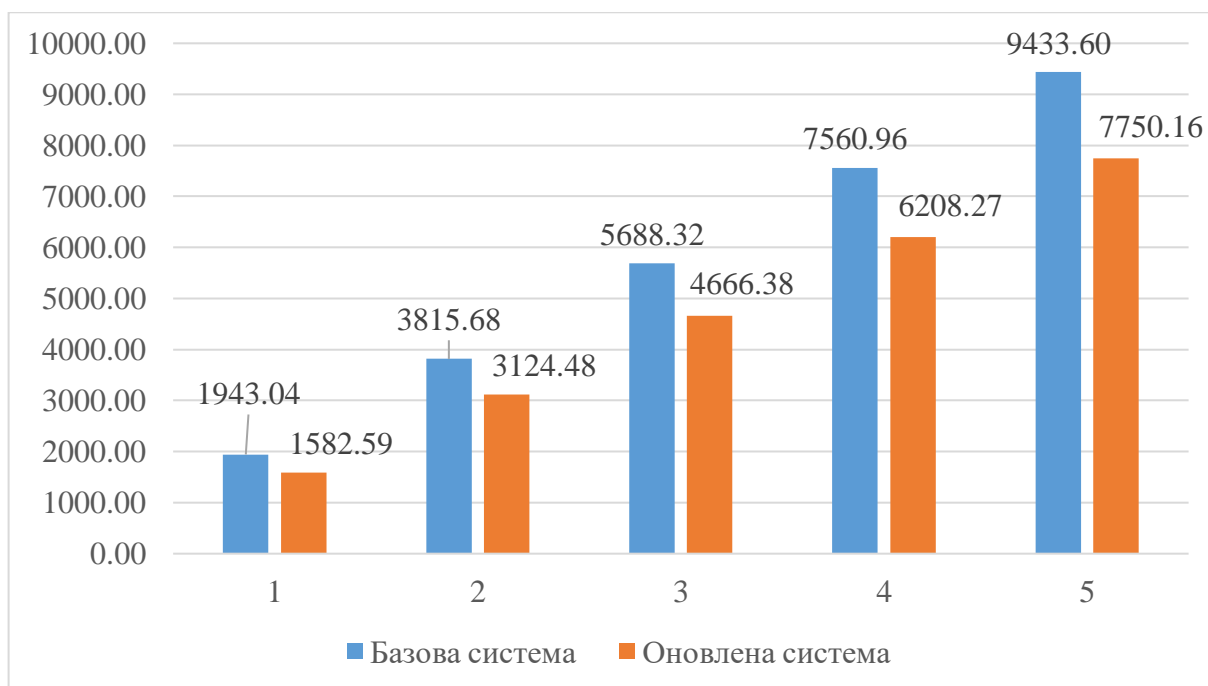


Рисунок 3.2 – Витрати пов’язані із встановленням та обслуговуванням засобів зв’язку за 5 років тис. грн.

*Джерело: побудовано автором на основі розрахунків*

Отримані розрахунки вказують на те, що у випадку встановлення на нових 11 пультах управління GPRS-модемів, а не стандартних засобів зв’язку, за 5 років буде забезпечено зменшення витрат в обсязі 1683,44 тис. грн. Таким чином масове використання GPRS-модемів забезпечить економію фінансових ресурсів та зменшення обсягу витрат.

Слід зазначити, що розрахувати потенційну економію від використання оновлених засобів для діагностики стану свердловин не є можливим через відсутність інформацію про кількість наявних установок, однак у випадку їх повної заміни на оновлені буде забезпечено скорочення кількості працівників у бригадах із 3 до 2 робітників. У сво. Чергу, це призведе до значного скорочення фонду оплати праці.

Отже, проведені дослідження вказує на те, що запропоновані заходи для оптимізації та зменшення обсягу витрат є потенційно ефективними. Слід зазначити, що наявні фінансові результати досліджуваного підприємства вказують на

можливість впровадження усіх запропонованих заходів. Таким чином буде забезпечено скорочення обсягу витрат у довгостроковій перспективі, що позитивно вплине на ПАТ «Укрнафта» та підвищить його конкурентоспроможність на внутрішньому та світовому ринках.

### **Висновки до розділу 3**

Під час виконання цього етапу дослідження було виявлено, що ПАТ «Укрнафта» є багатопрофільним підприємством, яке забезпечує видобуток, переробку та транспортування нафти і газу, а також забезпечує діяльність мережі АЗС. На основі виявлених негативних тенденцій, які спостерігались на аналізованому підприємстві, було запропоновано наступні напрями вдосконалення підприємства, які мають призвести до зменшення витрат: вдосконалення системи матеріально-технічного забезпечення виробництва, використання інноваційних технологій на виробництві та підвищення рівня кваліфікації працівників

На наступному етапі було визначено, що ПАТ «Укрнафта» планує розширювати виробництво за рахунок використання старих та розробки нових свердловин та джерел. Фінансові результати за перший квартал 2023 року показали, що підприємство має достатній обсяг ресурсів для оновлення та впровадження нової техніки на виробництві. Враховуючи ці фактори було запропоновано такі заходи, як: придбання нових бурових установок, встановлення нових засобів зв'язку, які використовують GPRS-сигнал та оновлення агрегатів нагрівання високого тиску. Використання цих технологій є актуальним через необхідність освоєння старих і нових родовищ нафти і газу.

На завершальному етапі дослідження було виявлено, що запропоновані заходи, спрямовані на оптимізацію витрат підприємства ПАТ «Укрнафта», зможуть забезпечити позитивний ефект, тобто скорочення обсягу витрат. Спираючись на

фінансові показники аналізованого підприємстві у 2023 році реалізація усі запропонованих заходів є можливою за рахунок власних коштів ПАТ «Укрнафта».

## ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Під час проведення першого етапу дослідження було визначено, що історія розвитку категорії витрат виробництва пов'язана із еволюцією людства та світової економіки. Було наведено авторську версію цієї категорії, а саме: витрати – це вартість використаних підприємством ресурсів, необхідних для провадження виробничої діяльності суб'єкта господарювання, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань. Також були виявлені основні напрями оптимізації витрат виробництва та наведено їх складові частини. Були виявлені можливі шляхи оптимізації витрат, а саме: удосконалення системи управління витратами, оптимізація витрат на оплату праці та підвищення продуктивності праці, удосконалення процесу закупівлі, організація відділу логістики, придбання нового або модернізації старого обладнання, вивчення причин браку та впровадження концепції ланцюга цінностей. Завершальним етапом цього етапу дослідження стало створення системи показників, що дадуть змогу оцінити ефективність витрат виробництва на підприємстві.

На другому етапі дослідження було виявлено, що ПАТ «Укрнафта» є найбільшою нафтовидобувною компанією України, а її частка у загальному видобутку нафти з газовим конденсатом в Україні за 2021 рік дорівнювала 62,7%, а частка у загальному обсязі видобутку газу складала 5,8%. Слід зазначити, що аналіз показників фінансової звітності ПАТ «Укрнафта» показав, що економічний стан досліджуваного підприємства знаходиться на рівні нижчому за середній. Серед негативних тенденцій було виділено наступні: зменшення обсягів доходів та прибутку, а також накопичення зносу основних фондів. Для того, щоб покращити стан аналізованого підприємства необхідно провести комплекс заходів із перебудови виробництва та санацію. Важливим є той факт, що оновлення основних засобів вже частково відбулось, тобто подібні заходи вже впроваджуються.

У свою чергу, аналіз витрат ПАТ «Укрнафта» показав, що у період із 2018 по 2020 роки їх обсяги мали загальну тенденцію до зростання. У свою чергу їх структура значно змінювалась, а саме було виявлено, що збільшилась частка матеріальних та фінансових витрат, частка інших операційних витрат зменшилась. Слід зазначити, що аналіз розрахованих коефіцієнтів підтвердив попередні проміжні показники, які стосувались збільшення обсягів матеріальних витрат та накопичення зносу основних засобів. Взагалі, показники витрат аналізованого підприємства були стабільними протягом аналізованого періоду, незважаючи на певні зміни частини статей. Проведення кореляційно-регресійного аналізу показало, що існує тісний зв'язок між показниками обсягу операційних витрат та обсягом інших операційних витрат, та спростувало версію про існування зв'язку між ендогенною змінною та обсягом витрат на оплату праці, тобто їх вплив на збільшення загального рівня витрат є незначним.

Під час виконання третього етапу дослідження було визначено, що ПАТ «Укрнафта» планує розширювати виробництво за рахунок використання старих та розробки нових свердловин та джерел. Фінансові результати за перший квартал 2023 року показали, що підприємство має достатній обсяг ресурсів для оновлення та впровадження нової техніки на виробництві. Враховуючи ці фактори було запропоновано такі заходи, як: придбання нових бурових установок, встановлення нових засобів зв'язку, які використовують GPRS-сигнал та оновлення агрегатів нагрівання високого тиску. Використання цих технологій є актуальним через необхідність освоєння старих і нових родовищ нафти і газу. Також було виявлено, що запропоновані заходи, спрямовані на оптимізацію витрат підприємства ПАТ «Укрнафта», зможуть забезпечити позитивний ефект, тобто скорочення обсягу витрат. Спираючись на фінансові показники аналізованого підприємстві у 2023 році реалізація усі запропонованих заходів є можливою за рахунок власних коштів ПАТ «Укрнафта».

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основи підприємницької діяльності: підручник / В. М. Марченко, С. О. Тульчинська, І. В. Макалюк та ін. КПІ ім. Ігоря Сікорського. За редакцією д.е.н., проф. В. М. Марченко. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 516 с.
2. А.В. Долюк, А.З. Кургінян. Порівняльна характеристика визнання, оцінки і відображення в обліку та звітності підприємств витрат діяльності за міжнародними та національними стандартами. Житомирський державний технологічний університет. Секція: Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2012. Вип. 3. С. 145–153.
3. О.П. Півнюк. Економічна сутність та класифікація витрат в системі управління підприємством. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2010. Спецвип. 29. Ч. 2. С.138–143
4. Н.В. Прохар, Ю.О. Ночовна. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ. 2011. 257 с.
5. О.І. Грицай. Сутність витрат промислового підприємства. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2009. Вип. 2. С.68–72.
6. О.В. Павелко. Доходи і витрати основної діяльності будівельних підприємств у системі обліку та контролю: монографія. Рівне: НУВГП, 2012. 236 с
7. Т. І. Шутько. Витрати в економічній теорії наукових шкіл. Економіка та держава. 2015. № 9. С. 133–135.
8. Економіка підприємства: [навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів]/за заг. ред. П.В. Круша, В.І. Подвігіної, Б.М. Сердюка та ін. [2-ге вид., стереотип.]
9. Світлана С.В. Сутність витрат: історичний аспект. Волинський національний університет імені Л. Українки. 2010. С152-154

10. Ф.Ф. Бутинець. Бухгалтерський облік: історичний аспект. Результати дисертаційних досліджень Житомирської наукової бухгалтерської школи [Текст] : монографія. - Житомир : ЖДТУ, 2006. 620 с
11. В.Г. Федоренко. Політична економія: Підручник.– 2-ге вид. – К.: Алерта, 2015. – 487 с.
12. Л.В. Гусарова. Управління витратами: загальні поняття про витрати і управління ними. Калькулювання витрат : конспект лекцій. – Київ: КНУБА, 2006. 44 с.
13. С.О. Тульчинська, І.Л. Кухарчук. Економічна діагностика виробничо-господарської діяльності підприємства. Сучасні проблеми економіки та підприємництва. 2013. Вип. 11. С. 299-305.
14. 38. С.О. Тульчинська, Б.П. Чорній. Виробництво та споживання електроенергії в Україні. Сучасні проблеми економіки і підприємництва: Вип. 18. 2016. С. 56-62.
15. В.М. Марченко, Л.М. Савонік. Наукові підходи до управління витратами підприємства. Формування ринкових відносин в Україні. 2014. Вип. 4 (155). С. 70-74
16. В.М. Марченко. Система управління витратами промислових підприємств: теоретичний аспект. Моделювання регіональної економіки. 2012. Вип. 2. С. 41-46
17. К.В. Прус, В.М. Марченко. Аналіз методів формування витрат у системі управління прибутковістю підприємства. Бізнес Інформ. 2016. Вип. 9 (464). С. 158-162
18. А.В. Гречко, Н.С. Дударенко. Теоретико-методичні засади управління витратами підприємства. 2016. Вип. 18. С.183-192
19. А.Ю. Погребняк, Ці Фен. Управління процесом формування витрат підприємства з метою підвищення стабільності діяльності. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2020. Вип. 26. С. 133-136

20. О.В. Єгорова, Л.О. Дорогань-Писаренко, Ю.М. Тютюнник. Економічний аналіз: навч. посіб. Полтава : РВВД ПДАА, 2018. 290 с.
21. О.С. Омельниченко. Напрями оптимізації витрат в системі управління. Криворізький Економічний Інститут ДВНЗ «Криворізький Національний Університет», м. Кривий Ріг. Ефективна економіка. 2016. № 4
22. Я.В. Леонов, Ю.С. Герасименко. Система управління витратами як фактор підвищення конкурентоспроможності. Бюлетень міжнародного нобелівського економічного форуму. 2010. № 1. Том 2. С.175-183.
23. Я.Д. Качмарик, О.С. Верещинська. Витрати підприємства та шляхи їх оптимізації. Науковий вісник НЛТУ :збірник науково-технічних праць. Львів, 2007. 17.4. С.174-177
24. Н.А Шевчук, О.О. Сербін. Аналіз шляхів підвищення конкурентоспроможності продукції. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2020. №25
25. Н.А Шевчук, О.О. Сербін. Напрями підвищення конкурентоспроможності продукції. Сучасні проблеми економіки і підприємництва : збірник наукових праць. 2020. Вип. 25. С.84–89.
26. І.О. Маліновська. Оптимізація структури витрат як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства. Матеріали конференції «Ефективність бізнесу в умовах трансформації економіки», 29.04.2011. – URL: <http://conf-cv.at.ua/forum/50-415-1>
27. Н.А. Шевчук, Д.Ю. Тараненко. Економіка підприємства і внутрішньофірмове планування. Молодий вчений. 2018. Вип.6 (58) С.223-227
28. В. А. Оченаш. Оцінка ефективності витрат на виробництво окремих видів продукції на сільськогосподарських підприємствах України. Ефективна економіка. 2013. № 11
29. О.В. Косинська. Оптимізація витрат як засіб підвищення прибутковості підприємств. Формування ринкових відносин в Україні. 2011. №7(122). С.106-110

30. О.А. Сарапіна. Системний аналіз фінансового стану підприємства: методика та напрями вдосконалення Науковий вісник Херсонського державного університету Випуск 1. 2013. С.96-99
31. І. О. Школьник. Фінансовий аналіз навчальний посібник. За заг.ред. І. О. Школьник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та ін. – Київ: «Центр учбової літератури», 2016. 318 с.
32. В.І. Отенко, В.В. Іванієнко, Г.Ф. Азаренков. Теорія економічного аналізу: навчальний посібник. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2015. 344 с.
33. О.О. Андросенко, В.В. Гливенко. Особливості методичних основ аналізу витрат виробництва продукції. Чернігівський національний технологічний університет. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2015. Т. 20. Вип.5
34. Офіційний сайт ПАТ «Укрнафта». URL: <https://www.ukrnafta.com/pro-kompaniyu>
35. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України URL: <https://smida.gov.ua/about>
36. Ю.А. Харченко. Напрями вдосконалення операційної системи підприємств нафтогазової галузі. Ефективна економіка. 2022. Вип. 7
37. Н.А. Шевчук, І.П. Іванов. Планування собівартості продукції як основний фактор підвищення прибутковості промислового підприємства. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2013. Вип. 11. С.204-210
38. Н.В. Гудзь, О.М. Берестецька, Н.П. Михайлишин, М.С. Кузів. Облік в галузях промисловості : навчальний посібник. За заг. ред. Н.В. Гудзь. Тернопіль : КРОК, 2013. 316 с.
39. О.В. Кривда, Г.А. Григораш. Собівартість продукції та виявлення резервів її зниження. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2013. Вип. 11. С. 257-263.
40. В.П. Петренко, С.Я. Кісь, Е.А. Швидкий. Управління діяльністю підприємств нафтогазового комплексу на засадах інтелектуалізації та

інтелектокористування : Монографія. За заг. ред. проф. В.П. Петренка. – Львів: ЛА «Піраміда». 2013. 276 с.

# ДОДАТКИ

## ДОДАТОК А

Детальні розрахунки показників, які характеризують використання основних засобів ПАТ «Укрнафта» 2018-2020 рр. наведено у таблиці А1.

Таблиця А1 – Розрахунок показників використання основних засобів

Показник	Формула розрахунку	Роки					
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
		Розрахунки			Результати		
Фондомісткість	Вартість основних засобів/Чистий дохід від реалізації продукції	12554251/ 36112994	16550977/ 28210201	11901067/ 35534818	0,35	0,59	0,33
Фондоозброєність	Вартість основних засобів/Чисельність персоналу	12554251/ 21954	16550977/ 21062	11901067/ 20763	571,84	785,82	573,19
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	Вартість основних засобів/Сума балансу	12554251/ 40456187	16550977/ 42916522	11901067/ 38071156	0,31	0,39	0,31
Коефіцієнт зносу	Сума зносу ОЗ /Первісна вартість ОЗ на початок періоду	4535163/ 17089414	1644907/ 18195884	7271130/ 19172197	0,27	0,09	0,38
Коефіцієнт придатності основних засобів	1-Коефіцієнт зносу	1-0,27	1-0,09	1-0,38=	0,73	0,91	0,62
Фондовіддача	Чистий дохід від реалізації продукції/Вартість основних засобів	36112994/ 12554251	28210201/ 16550977	35534818/ 11901067	2,88	1,7	2,97
Коефіцієнт рентабельності основних засобів	Прибуток підприємства/Середньорічна вартість основних засобів*100%	6438201/ 12976781	-	4269260/ 14226022	0,49	-	0,3

*Джерело: складено автором на основі розрахунків*

## ДОДАТОК Б

Детальні розрахунки показників, які характеризують майновий стан підприємства ПАТ «Укрнафта» 2018-2020 рр. наведено у таблиці Б1.

Таблиця Б1 – Розрахунок показників майнового стану

Показник	Формула розрахунку	Роки					
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
		Розрахунки			Результати		
Коефіцієнт зносу	Сума зносу ОЗ /Первісну вартість ОЗ на початок періоду	4535163/ 17089414	1644907/ 18195884	7271130/ 19172197	0,27	0,09	0,38
Коефіцієнт оновлення ОЗ	Вартість введених ОЗ за звітний рік/ Загальну вартість ОВЗ на кінець року	215349/ 12554251	4987236/ 16550977	280791/ 11901067	0,02	0,3	0,02
Коефіцієнт вибуття ОЗ	Вартість ОЗ які вибули/Вартість ОВЗ на початок періоду	1060409/ 17089414	990510/ 18195884	4930701/ 19172197	0,06	0,05	0,25

*Джерело: складено автором на основі розрахунків*

## ДОДАТОК В

Детальний розрахунок показників, які характеризують використання трудових ресурсів та заробітної плати на підприємстві ПАТ «Укрнафта» 2018-2020 рр. наведено у таблиці В1.

Таблиця В1 – Розрахунок показників майнового стану показників використання трудових ресурсів та заробітної плати

Показник	Формула розрахунку	Роки					
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
		Розрахунки			Результати		
Коефіцієнт обороту за наймом	Чисельність прийнятих працівників / Середня чисельність працівників	198/ 21954	215/ 21062	199/ 20763	0,009	0,01	0,009
Коефіцієнт обороту за вибуттям	Чисельність звільнених працівників / Середня чисельність працівників	761/ 21954	1107/ 21062	498/ 20763	0,03	0,05	0,02
Коефіцієнт постійності кадрів	Чисельність постійних працівників / Середня чисельність працівників	20995/ 21954	19740/ 21062	20066/ 20763	0,96	0,94	0,97
Вартісний показник продуктивності	Дохід від реалізації продукції / Середня чисельність працівників	36112994/ 21954	28210201/ 21062	35534818/ 20763	1644,94	1339,39	1711,45

*Джерело: складено автором на основі розрахунків*

## ДОДАТОК Г

Детальні розрахунки показників стану платоспроможності підприємства ПАТ «Укрнафта» за період 2018-2020 рр. наведено у таблиці Г1.

Таблиця Г1 – Розрахунок показників стану платоспроможності

Показник	Формула розрахунку	Роки					
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
		Розрахунки			Результати		
Коефіцієнт автономії	Власний капітал/Підсумок балансу	6643176/ 23700627	6189356/ 28478983	9855187/ 25907166	0,28	0,22	0,38
Коефіцієнт фінансування (фінансової стабільності)	Власний капітал/Позичковий капітал	6643176/ 33813011	6189356/ 36727166	9855187/ 28215969	0,2	0,17	0,35
Коефіцієнт фінансової стійкості	(Власний капітал + Довгострокові зобов'язання) /Сума пасивів	8915206/ 40456187	9154691/ 42916522	27397931/ 38071156	0,22	0,21	0,72
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	Власні оборотні засоби/Матеріальні оборотні активи	(-5911075)/ 16740315	(-10361621)/ 14422294	(-2045880)/ 12148745	-0,35	-0,72	-0,17
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Власні оборотні кошти/Власний капітал	(-14800666)/ 737080	(-19339537)/ 6643176	(1475520)/ 6189356	-20,1	-2,91	0,24
Коефіцієнт фінансового левериджу	Довгострокові зобов'язання / Власний капітал	2272030/ 6643176	2965335/ 6189356	17542744/ 9855187	0,34	0,48	1,78

*Джерело: складено автором на основі розрахунків*

## ДОДАТОК Д

Детальні розрахунки показників ліквідності активів підприємства ПАТ «Укрнафта» 2018-2020 рр. наведено у таблиці Д1.

Таблиця Д1 – Розрахунок показників ліквідності

Показник	Формула розрахунку	Роки					
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
		Розрахунки			Результати		
Коефіцієнт покриття ліквідності	Оборотні активи/ Поточні зобов'язання	16740315/ 31540981	14422294/ 33761831	12148745/ 10673225	0,53	0,43	1,14
Коефіцієнт швидкої ліквідності	(Оборотні активи – Запаси)/Поточні зобов'язання	2322905/ 31540981	4141974/ 33761831	4965755/ 10673225	0,07	0,12	0,47
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові активи/Поточні зобов'язання	174037/ 31540981	203432/ 33761831	210178/ 10673225	0,01	0,01	0,02
Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	Поточні зобов'язання/дебіторська заборгованість	31540981/ 7311534	33761831/ 7414287	10673225/ 6414047	4,31	4,55	1,66

*Джерело: складено автором на основі розрахунків*

## ДОДАТОК Е

Детальний розрахунок показників, що характеризують ділову активність підприємства ПАТ «Укрнафта» за період 2018-2020 рр. наведено у таблиці.

Таблиця Е1 – Розрахунок показників ділової активності

Показник	Формула розрахунку	Роки					
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
		Розрахунки			Результати		
Коефіцієнт ділової активності (оборотності оборотних засобів)	Чиста виручка від реалізації / Середня вартість оборотних засобів	36112994/ 36262603,5	28210201/ 41686354,5	35534818/ 40493839	1,00	0,68	0,88
Коефіцієнт оборотності запасів	Собівартість / Середньорічна вартість запасів	14782776/ 12407835	15953094/ 12348865	18094199/ 8731655	1,19	1,29	2,07
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Чиста виручка від реалізації товарів і послуг / Середня сума дебіторської заборгованості за товари і послуги	36112994/ 5059085	28210201/ 7387851,5	35534818/ 6935147	7,14	3,82	5,12
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Чиста виручка від реалізації товарів і послуг / Середня сума кредиторської заборгованості за товари і послуги	36112994/ 30529200,5	28210201/ 32651406	35534818/ 22217528	1,18	0,86	1,60
Коефіцієнт тривалості одного обороту оборотних засобів	Кількість календарних днів звітного періоду(365)/ Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	365/0,99	365/0,68	365/0,88	366,51	539,36	415,94
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості	Кількість календарних днів звітного періоду(365) / Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	365/7,14	365/3,82	365/5,12	51,13	95,59	71,24
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості	Кількість календарних днів звітного періоду(365) / Коефіцієнт оборотності кредиторської	365/1,18	365/0,86	365/1,6	308,56	422,46	228,21

*Джерело: складено автором на основі розрахунків*

## ДОДАТОК Ж

Детальний розрахунок показників, які характеризують витрати підприємства ПАТ «Укрнафта» 2018-2020 рр. наведено у таблиці Є1.

Таблиця Є1 – Розрахунок показників витрат виробничої діяльності підприємства

Показник	Формула розрахунку	Роки					
		2018	2019	2020	2018	2019	2020
		Розрахунки			Результати		
Коефіцієнт загального рівня витрат виробництва, грн./грн.	Обсяг операційних витрат/(Обсяг чистого доходу+Обсяг інший операційних доходів)	10661207/ 36478149	13922007/ 28658147	9220045/ 36709719	0,29	0,49	0,25
Коефіцієнт матеріалоемності, грн./грн.	Обсяг матеріальних витрат/(Обсяг чистого доходу+Обсяг інший операційних доходів)	1244314/ 36478149	929544/ 28658147	4001148/ 36709719	0,03	0,03	0,11
Коефіцієнт трудоемності, грн./грн.	Обсяг витрат на оплатк праці/(Обсяг чистого доходу+Обсяг інший операційних доходів)	118911/ 36478149	67973/ 28658147	153965/ 36709719	0,003	0,002	0,004
Коефіцієнт рівня амортизації, грн./грн.	Обсяг амортизаційних відрахувань/(Обсяг чистого доходу+Обсяг інший операційних доходів)	35802/ 36478149	58096/ 28658147	147866/ 36709719	0,001	0,002	0,004
Коефіцієнт доходності, грн./грн.	Обсяг чистого доходу від реалізації продукції/Повна собівартість реалізованої продукції	36112994/ 14782776	28210201/ 15953094	35534818/ 18094199	2,44	1,77	1,96
Матеріалоемність, грн./грн.	Собівартість окремих складових/Виробнича собівартість	1244314/ 14782776	929544/ 15953094	4001148/ 18094199	0,08	0,06	0,22

*Джерело: складено автором на основі розрахунків*